

Хмельницький національний університет
Факультет міжнародних відносин і права
Кафедра міжнародних економічних відносин

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

Освітній рівень

Галузь знань 29 Міжнародні відносини

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини

Шифр і назва спеціальності

Освітня програма Міжнародні економічні відносини

на тему: «Територіальний поділ праці як механізм міжнародної спеціалізації країн світу в системі світогосподарських зв'язків»

Виконав: студент 2 курсу, група МЕВм -23-1 М.О. Пискун

Підпис Ініціали, прізвище

Керівник: к.е.н., доцент О.В. Хмелевський

Підпис, дата

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри МЕВ д.е.н., професор Д.М. Васильківський

Підпис

Ініціали, прізвище

9 12 2024 р.

Хмельницький, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПОДІЛУ ПРАЦІ	6
1.1 Поняття територіального поділу праці	6
1.2 Історичний розвиток територіального поділу праці	9
1.3 Теорії міжнародної спеціалізації	16
1.4 Фактори, що впливають на територіальний поділ праці	20
Висновки до першого розділу	24
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ КРАЇН: США, КИТАЙ, ІНДІЯ І БРАЗИЛІЯ	26
2.1 Специфіка економіки та особливості міжнародної спеціалізації США	26
2.2 Аналіз економічних показників та міжнародної спеціалізації КНР	35
2.3 Економічні умови та моделі міжнародної спеціалізації Індії	44
2.4 Огляд економіки та міжнародної спеціалізації Бразилії	52
Висновки до другого розділу	61
РОЗДІЛ 3 ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПОДІЛУ ПРАЦІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ	63
3.1 Порівняння міжнародної спеціалізації країн-об'єктів дослідження	63
3.2 Взаємозв'язок територіального поділу праці та світогосподарських зв'язків	71
3.3 Рекомендації щодо розвитку міжнародної спеціалізації в досліджуваних країнах	77
Висновки до третього розділу.....	79
ВИСНОВКИ.....	81
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	84

ВСТУП

Актуальність дослідження територіального поділу праці як механізму міжнародної спеціалізації країн світу в контексті світогосподарських зв'язків зумовлена потребою кращого розуміння процесів глобалізації, які визначають економічну взаємозалежність країн. В умовах сучасної економіки, де країни спеціалізуються на певних галузях виробництва, з'являються нові можливості для розвитку міжнародної торгівлі, технологічних інновацій та більш ефективного використання природних і людських ресурсів. Вивчення механізмів територіального поділу праці дозволяє зрозуміти, як країни можуть ефективно взаємодіяти в умовах глобальних економічних процесів і яких результатів можна досягти при оптимізації своєї спеціалізації.

Дослідження цього питання є важливим для аналізу глобальних економічних відносин, оскільки воно дозволяє розкрити механізми формування глобальних ланцюгів поставок, що впливають на економічне зростання різних країн. Спеціалізація країн, залежно від їхніх природних, технологічних чи соціальних переваг, формує структуру міжнародної торгівлі і взаємозв'язків між державами. Розгляд цих процесів допомагає чітко визначити, як різні країни можуть покращити свою роль у глобальній економіці через більш ефективне використання своїх порівняльних переваг.

Ще однією важливою складовою актуальності дослідження є його роль у розумінні економічної залежності між країнами, яка виникає через територіальний поділ праці. Оскільки глобалізація прискорює інтеграцію економік, важливо вивчати, як ця залежність впливає на політичні та економічні відносини між державами. Це знання дозволяє прогнозувати економічні тенденції, вплив світових криз та змін на міжнародну спеціалізацію, що є актуальним для державних і бізнесових стратегій.

Таким чином, дослідження територіального поділу праці є важливим не тільки з теоретичної точки зору, але й з практичної, оскільки воно дає змогу оцінити ефективність сучасних економічних моделей і виявити шляхи для вдосконалення

економічної політики країн у глобалізованому світі. Розгляд цієї теми допомагає краще зрозуміти зміни в міжнародних економічних відносинах та дозволяє прогнозувати їх розвиток у майбутньому.

Метою даної роботи є порівняльний аналіз територіального поділу праці та міжнародної спеціалізації країн світу, зокрема США, Китаю, Індії та Бразилії, а також оцінка їхнього впливу на глобальні економічні зв'язки.

Досягнення мети передбачає виконання **завдань**:

- визначити поняття територіального поділу праці та його роль у системі міжнародної спеціалізації країн;

- проаналізувати історичний розвиток територіального поділу праці та його трансформації в умовах глобалізації;

- вивчити основні теорії міжнародної спеціалізації та визначити їхню практичну значущість для сучасних економік;

- виокремити основні фактори, що впливають на формування територіального поділу праці, зокрема природно-ресурсні, технологічні та соціально-економічні умови;

- проаналізувати специфіку економік США, Китаю, Індії та Бразилії в контексті їх міжнародної спеціалізації;

- оцінити економічні показники і міжнародну спеціалізацію країн-об'єктів дослідження, визначити їхні порівняльні переваги та перспективи;

- надати рекомендації щодо розвитку міжнародної спеціалізації цих країн для посилення їхньої ролі в глобальних економічних зв'язках.

Об'єктом дослідження є процес територіального поділу праці та міжнародної спеціалізації країн у системі світогосподарських зв'язків.

Предметом дослідження є фактори, що визначають міжнародну спеціалізацію країн, а також аналіз економічних показників і моделей міжнародної спеціалізації на прикладі США, Китаю, Індії та Бразилії, зокрема, взаємозв'язок територіального поділу праці та його вплив на світогосподарські зв'язки.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи було використано комплекс сучасних наукових методів, які забезпечили всебічний аналіз

територіального поділу праці та міжнародної спеціалізації країн. Основними методами дослідження є:

1. Метод теоретичного аналізу – застосовувався для визначення поняття територіального поділу праці, вивчення історичного розвитку цієї концепції та теоретичних підходів до міжнародної спеціалізації.

2. Метод порівняльного аналізу – використовувався для порівняння економічних моделей і міжнародної спеціалізації в країнах дослідження (США, Китай, Індія, Бразилія).

3. Метод статистичного аналізу – використовувався для обробки емпіричних даних, що стосуються економічних показників різних країн, таких як ВВП, експорт, імпорт, структури виробництва.

4. Метод історичного аналізу – застосовувався для вивчення етапів розвитку територіального поділу праці в глобальному контексті, а також для оцінки зміни міжнародної спеціалізації впродовж історії, що дозволяє зрозуміти еволюцію економічних моделей.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 11 розділів, висновків; містить 93 сторінки тексту, 23 рисунки, 2 таблиці. Список джерел включає 102 найменування літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПОДІЛУ ПРАЦІ

1.1. Поняття територіального поділу праці

Територіальний поділ праці є ключовою економічною категорією, що відображає спеціалізацію окремих регіонів або країн на виробництві певних товарів чи послуг відповідно до їхніх природних, економічних та соціальних умов. Цей процес виникає внаслідок нерівномірного розподілу ресурсів, різного рівня розвитку інфраструктури та доступу до ринків. Територіальний поділ праці сприяє оптимізації використання ресурсів, підвищенню ефективності виробництва та інтеграції у світову економіку. Водночас він формує складні міжрегіональні та міжнародні економічні зв'язки, забезпечуючи базу для економічного співробітництва та глобалізації.

Нобелівський лауреат з економіки П. Кругман пов'язує територіальний поділ праці з принципами нової економічної географії, підкреслюючи, що регіональна спеціалізація виникає завдяки економії на масштабах, транспортних витратах та просторовій концентрації галузей. На думку П. Кругмана, кластеризація виробництва в певних сферах призводить до формування економічних центрів, які отримують вигоду від ефекту агломерації, що дозволяє регіонам оптимізувати використання ресурсів, стимулюючи при цьому інновації та торгівлю [60].

М. Портер, відомий своїми роботами про конкурентні переваги, розглядає територіальний поділ праці як невід'ємну складову регіональної та національної конкурентоспроможності. Він стверджує, що регіони, які спеціалізуються на певних галузях або кластерах, можуть досягти порівняльних переваг, стимулюючи інновації, використовуючи місцеві ресурси та створюючи мережі допоміжних галузей [73, с.15].

Дж. Сакс, видатний економіст, що спеціалізується на сталому розвитку, пов'язує територіальний поділ праці з глобальними економічними диспропорціями. Він підкреслює, як географія та доступ до природних ресурсів впливають на регіональну спеціалізацію, коли деякі регіони досягають успіху в сировинних

галузях, тоді як інші зосереджуються на технологіях або послугах. Дж. Сакс виступає за використання територіальної спеціалізації для сприяння сталому розвитку та зменшення глобальної нерівності [78, с.18].

Р. Флорида, найбільш відомий своєю концепцією "креативного класу", пов'язує територіальний поділ праці з глобальним розподілом людського капіталу та інновацій. Він стверджує, що регіони приваблюють і розвивають певні види праці на основі культурних, економічних і соціальних умов, а міста стають центрами висококваліфікованих креативних індустрій. Дослідження Р. Флориди підкреслює важливість регіональних зручностей та якості життя у формуванні розподілу праці та економічного зростання [38].

С. Сассен, соціолог, що спеціалізується на глобалізації та урбаністичних дослідженнях, обговорює територіальний розподіл праці в рамках глобальних міст і транснаціональних економічних мереж. Вона стверджує, що певні міста, як центри фінансів, технологій та управління, відіграють домінуючу роль у глобальній економіці, в той час як периферійні регіони часто спеціалізуються на виробництві з меншою доданою вартістю або видобутку ресурсів. С. Сассен підкреслює взаємопов'язаність цих територій і нерівність, закладену в глобальному розподілі праці [80, с.62].

Поняття територіального поділу праці широко досліджували й українські науковці, аналізуючи його роль у формуванні економічного потенціалу країни та регіонів. Їхні роботи спрямовані на вивчення впливу природних, соціально-економічних і геополітичних чинників на спеціалізацію окремих територій та інтеграцію України у світову економіку.

С. Сокирко визначає територіальний поділ праці як процес спеціалізації країн або регіонів на виробництві товарів і послуг, у яких вони мають найвищу ефективність, що сприяє формуванню глобальної економічної системи, загальному економічному зростанню та підвищенню рівня життя населення [6, с.123]. Для України, яка має багаті природні ресурси та науковий потенціал, активна участь у цьому процесі вимагає розвитку інновацій, зміцнення торговельних відносин і

адаптації зовнішньоекономічного механізму для посилення позицій у міжнародному поділі праці.

Н. Кривенко характеризує територіальний поділ праці як найвищу форму суспільного поділу праці, яка полягає у спеціалізації країн або регіонів на виробництві певних товарів і послуг залежно від їхніх природно-кліматичних, економічних, інтелектуальних та інших переваг. З його розвитком формуються міжнародні економічні зв'язки, що сприяють раціональному використанню ресурсів, створенню засобів виробництва та забезпеченню глобального економічного зростання. У сучасних умовах активна участь у цьому процесі є необхідною передумовою економічного розвитку, особливо для країн із значним науковим потенціалом та інтеграційними можливостями, таких як Україна [3, с.194].

На думку М. Чернеги, територіальний поділ праці – це об'єктивний процес спеціалізації окремих районів, регіонів чи країн на певних видах економічної діяльності, обумовлений природними умовами, ресурсами та суспільними умовами виробництва й обміну. Він формує просторові відносини у системі народного господарства та слугує основою для аналізу суспільно-територіальних систем. Чим вищий рівень територіального поділу праці, тим ефективніше розміщуються продуктивні сили та розвивається економіка, що безпосередньо впливає на рівень добробуту населення [7].

В. Біркентале і В. Василенко підкреслюють, що територіальний поділ праці – це система спеціалізації регіонів на певних видах економічної діяльності, що відображає соціально-економічну організацію території як цілісної функціональної підсистеми суспільства. Ця система забезпечує відтворювальні процеси шляхом ефективного використання природних, матеріальних і соціальних ресурсів регіону для максимального виробництва матеріальних благ і послуг, які задовольняють як локальні, так і національні потреби. Територіальний поділ праці сприяє інтеграції регіонів у загальнодержавну і світову економіку, водночас вимагаючи вирішення проблем нерівномірного розвитку, оптимізації ресурсного потенціалу та забезпечення економічної самодостатності кожного регіону [1, с.133].

А. Гуторов і О. Гуторова зазначають, що територіальний поділ праці – це процес економічної організації суспільства, при якому окремі регіони спеціалізуються на певних видах діяльності, що базується на їхніх природних, соціально-економічних та організаційних умовах. Така спеціалізація сприяє ефективному використанню ресурсів і створює передумови для інтеграції та кооперації між виробниками на різних рівнях (локальному, регіональному, національному та міжнародному). У контексті розвитку аграрної системи, територіальний поділ праці стає основою для побудови кооперативних моделей, які оптимізують розподіл праці, об'єднують зусилля малих виробників, домогосподарств та підприємств, забезпечують взаємовигідну інтеграцію й підвищують економічну ефективність на регіональному рівні [51, с.28].

Отже, територіальний поділ праці – це економічний процес, який передбачає спеціалізацію окремих регіонів на певних видах діяльності відповідно до їхніх природно-кліматичних, соціально-економічних і виробничих умов. Він сприяє ефективному використанню ресурсів, розвитку продуктивних сил, оптимізації виробничих процесів та інтеграції господарської діяльності. Цей поділ є основою для створення стійких соціально-економічних систем, які дозволяють досягти синергії через співпрацю та кооперацію між різними регіонами на локальному, національному та міжнародному рівнях.

1.2. Історичний розвиток територіального поділу праці

Історичний розвиток територіального поділу праці є невід'ємною частиною еволюції людського суспільства, починаючи від первісних часів, коли окремі громади спеціалізувалися на різних видах діяльності, таких як землеробство, ремесла чи мисливство. З розвитком суспільства та появою перших держав цей поділ набув нових форм, враховуючи природно-кліматичні умови, доступність ресурсів і рівень технологій. В епоху індустріалізації територіальний поділ праці значно поглибився завдяки розвитку транспорту, торгівлі та виробничих технологій, що дозволило регіонам зосередитися на виготовленні специфічних товарів чи послуг. У сучасних умовах глобалізації територіальний поділ праці став

ключовим чинником інтеграції країн у світову економіку, забезпечуючи взаємозалежність і взаємодоповнюваність регіональних господарських систем.

Періодизацію історичного розвитку територіального поділу праці можна окреслити на рис. 1.1.

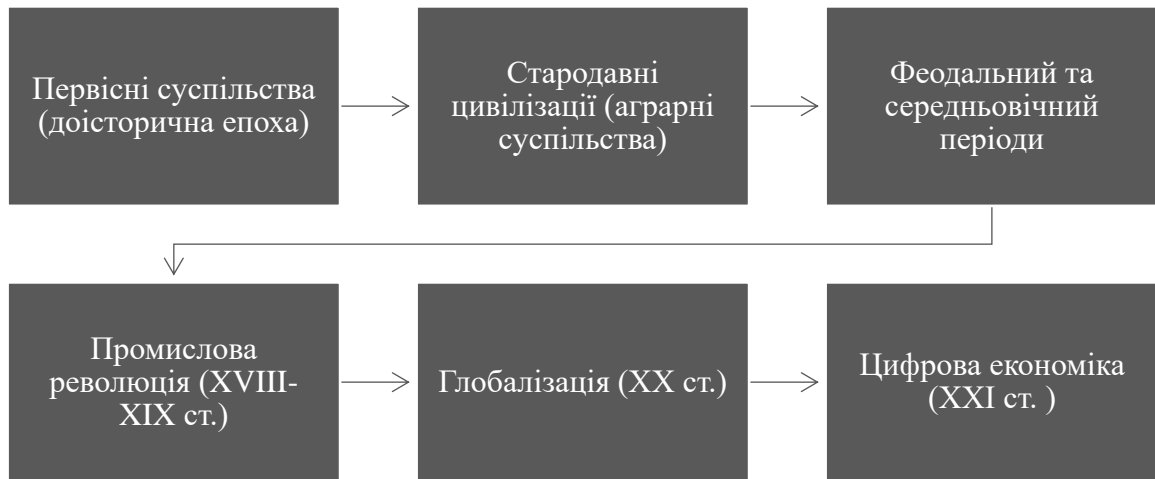

Рис. 1.1 – Історичний розвиток територіального поділу праці [32]

У примітивних суспільствах доісторичної епохи територіальний поділ праці був зумовлений нагальними потребами виживання і тісно пов'язаний з природним середовищем. Ранні людські групи спеціалізувалися на основних видах діяльності, таких як полювання, збирання та примітивне сільське господарство, часто в залежності від наявних ресурсів на їхніх конкретних територіях. Ці групи, або племена, розподіляли завдання залежно від природних умов і навичок: одні зосереджувалися на вирощуванні рослин, а інші займалися тваринництвом. Цей ранній розподіл праці заклав основу для більш складних економічних систем, де кожна група виконувала свої функції, щоб забезпечити виживання і процвітання громади.

В епоху стародавніх цивілізацій, з розвитком сільського господарства і створенням осілих громад, територіальний розподіл праці значно ускладнився. У міру того, як суспільства переходили від кочового способу життя до землеробської економіки, в різних регіонах з'являлися спеціалізовані завдання, такі як землеробство, будівництво, гончарство і ткацтво, кожне з яких було пристосоване до ресурсів, доступних у конкретних місцевостях. Географія та клімат відіграли

важливу роль у формуванні цього поділу, а родючі річкові долини Нілу, Тигру-Єфрату та Інду забезпечували ідеальні умови для розвитку сільського господарства та сприяли формуванню чіткої регіональної спеціалізації. Ці ранні форми територіального поділу заклали основу для розвинених економічних систем, де праця дедалі більше сегментувалася на основі місцевих ресурсів, навичок і природних факторів [81, с.15].

У період феодалізму та середньовіччя територіальний поділ праці став більш структурованим, що було зумовлено розвитком феодалізму та зростанням спеціалізованих економік. У сільській місцевості регіони зосереджувалися на конкретних видах сільськогосподарської діяльності, з певними землями, призначеними для вирощування певних культур або розведення певної худоби, виходячи з місцевих умов і потреб місцевої економіки. Тим часом у міських центрах виникали гільдії та ремісничі спеціалізації, що формалізували поділ праці. Певні міста чи райони стали відомі завдяки певним ремеслам, таким як металообробка, ткацтво чи гончарство, створюючи більш організований підхід до виробництва. Цей період ознаменувався значними змінами у трудових практиках, коли чіткий регіональний та міський поділ праці сприяв економічному розвитку та торгівлі по всій Європі.

Промислова революція у XVIII-XIX ст. докорінно змінила територіальний поділ праці. З розвитком механізованого виробництва регіони почали спеціалізуватися на певних видах промислової діяльності. Наприклад, північні та середні регіони Англії стали високоіндустріалізованими, а такі міста, як Манчестер, перетворилися на центри текстильного виробництва, тоді як такі райони, як Шеффілд, були відомі завдяки виробництву сталі. У Німеччині Рурська долина стала ключовим центром видобутку вугілля і важкої промисловості, тоді як у Франції сформувалася регіональна спеціалізація в таких галузях, як текстиль і машинобудування. Ця епоха ознаменувала перехід від аграрної економіки до індустріальної, коли кожен регіон зосередився на певних аспектах виробництва, зумовлених природними ресурсами, наявною робочою силою та технологічним прогресом [67, с.2].

Зростання фабрик і масового виробництва призвело до формування специфічних промислових зон. Наприклад, у США північно-східні штати, зокрема Массачусетс і Род-Айленд, стали відомі завдяки текстильним фабрикам і фабричній промисловості. Тим часом Пенсильванія стала центром видобутку вугілля та виробництва сталі, що сприяло промислового зростанню Піттсбурга. Розвиток нових галузей промисловості також заохочував спеціалізацію праці в міських центрах. У таких містах, як Лоуелл, штат Массачусетс, зростання текстильних фабрик спиралося на працю тисяч робітників, передусім жінок, які виконували конкретні завдання в рамках виробничого процесу. Така вузька спеціалізація сприяла урбанізації, оскільки робітники переїжджали до міст у пошуках роботи в цих зростаючих галузях.

Промислова революція також принесла значний прогрес в інфраструктурі, зокрема розширення мережі залізниць, що мало глибокий вплив на територіальний поділ праці. Залізничні мережі дозволили ефективно транспортувати сировину до фабрик і розподіляти готову продукцію на ширші ринки. В Англії будівництво залізничної системи з'єднало такі промислові центри, як Манчестер і Ліверпуль, з портами і сільськогосподарськими регіонами, полегшивши експорт товарів і підвищивши ефективність виробництва. Аналогічно, у США завершення будівництва Трансконтинентальної залізниці у 1869 р. з'єднало індустриальну Північ із сільськогосподарським Півднем та багатим на ресурси Заходом. Цей зв'язок дозволив регіонам ще більше спеціалізуватися, оскільки переміщення товарів на великі відстані стало простішим і дешевшим, що сприяло ще ширшому географічному поділу праці [63].

XX ст. ознаменувалося значними трансформаціями в територіальному поділі праці, зумовленими глобалізацією. Розвиток глобальних ланцюгів поставок і концепція порівняльних переваг дозволили країнам спеціалізуватися на галузях, де вони мали найбільше ресурсів або досвіду. Наприклад, у той час як західні країни, зокрема США, Німеччина та Японія, зосередилися на високотехнологічних галузях, зокрема автомобілебудуванні та електроніці, країни Південно-Східної Азії, такі як Таїланд, В'єтнам та Індонезія, стали спеціалізуватися на виробництві

текстилю та одягу. Ця зміна спеціалізації була зумовлена розвитком технологій і комунікацій, що дозволило краще координувати виробничі процеси в різних країнах, що призвело до підвищення ефективності глобальної торгівлі та виробництва.

Регіони та країни почали більше зосереджуватися на конкретних галузях, покладаючись на глобальні мережі для задоволення потреб міжнародних ринків. Наприклад, Кремнієва долина в Каліфорнії стала світовим центром інновацій та технологій, що спеціалізується на розробці програмного забезпечення, електроніці та ІТ-послугах. Тим часом латиноамериканські країни, такі як Бразилія та Аргентина, зосередилися на виробництві сільськогосподарської продукції, зокрема кави, сої та яловичини, тоді як африканські країни, такі як Південна Африка та Замбія, спеціалізувалися на гірничодобувній промисловості та видобутку корисних копалин. Така географічна спеціалізація дозволила країнам скористатися перевагами глобальних торговельних угод та ефективно зосередитися на конкретних секторах, які відповідали їхнім ресурсам, досвіду та доступу до ринків.

Розвиток технологій, вдосконалення транспорту та покращення комунікаційних мереж стали ключовими факторами, що сприяли цьому новому територіальному поділу праці. Розвиток авіаперевезень, контейнерних перевезень і цифрових комунікацій дозволив компаніям легко координувати виробництво в різних регіонах, часто на різних континентах. Компанії в розвинених країнах передали трудомісткі виробничі процеси на аутсорсинг країнам з нижчою вартістю робочої сили, таким як Китай, Мексика та Індія. Водночас поширення інтернет-технологій та цифрових платформ створило можливості для країн спеціалізуватися на секторі послуг, як-от фінансові послуги в Лондоні та Нью-Йорку або аутсорсинг бізнес-процесів в Індії. Ці зрушення, яким сприяли технологічні інновації, призвели до створення більш взаємопов'язаної глобальної економіки, де територіальний поділ праці ставав дедалі складнішим і спеціалізованішим, сприяючи економічному зростанню в різних регіонах [4].

XXI ст. стало свідком подальшої еволюції територіального поділу праці з розвитком цифрової економіки, яка об'єднала цифрові технології, послуги та

глобальні торговельні мережі. З появою інтернету, великих даних, штучного інтелекту та хмарних обчислень регіони все більше спеціалізуються на високотехнологічних секторах, де цифрові технології відіграють ключову роль у стимулюванні економічної активності. Наприклад, такі міста, як Сан-Франциско та Шеньчжень, стали глобальними центрами технологічних інновацій, де зосереджені стартапи, технологічні гіганти та науково-дослідні установи. У цих регіонах процвітають такі передові галузі, як розробка програмного забезпечення, біотехнології та сучасне виробництво, що базуються на цифрових інструментах. Такі міста, як Бангалор в Індії, стали гарячими точками для ІТ-аутсорсингу та програмних послуг, залучаючи висококваліфіковану робочу силу в технологічних секторах, які обслуговують глобальні ринки.

Водночас цифрова економіка призвела до появи спеціалізованих економічних зон, покликаних сприяти співпраці між бізнесом, науковими дослідженнями та державними установами. З'явилися технологічні парки та промислові хаби, такі як Силіконова долина в США, де розташовані численні технологічні компанії, венчурні фонди та інноваційні центри. Ці райони діють як каталізатори економічного зростання, концентруючи таланти, капітал та інфраструктуру, необхідні для цифрової економіки. В Азії такі регіони, як Дунгуань і Ханчжоу в Китаї, стали центрами електронної комерції, логістики та цифрового виробництва, а також отримують вигоду від розвитку цифрових платежів та інтернету речей (ІоТ). Ці економічні зони заохочують спеціалізацію в цифрових і технологічних галузях, сприяючи міжнародній торгівлі та сприяючи регіональному економічному процвітанню [72, с.2].

Інтеграція цифрових технологій у традиційні галузі також переосмислила територіальну спеціалізацію, оскільки деякі регіони зосереджуються на високотехнологічних дослідженнях, а інші – на виробництві або сільському господарстві. Наприклад, сільськогосподарські регіони впроваджують цифрові інструменти, такі як точне землеробство, використовуючи датчики, дрони та штучний інтелект для підвищення продуктивності та сталого розвитку. У Нідерландах, наприклад, використання високотехнологічних теплиць і

автоматизованих систем перетворило країну на провідного експортера квітів і овочів. Подібним чином, такі країни, як Німеччина, прийняли Індустрію 4.0, поєднуючи цифрові технології з традиційним виробництвом, наприклад, в автомобільному секторі. Ця синергія між цифровими інноваціями і традиційними секторами призвела до більш взаємопов'язаної глобальної економіки, де регіони все більше спеціалізуються на цифрових послугах або виробничих процесах, які сприяють розвитку цифрового ланцюга поставок.

Разом з тим, автомобільний сектор Німеччини наразі переживає кризу з кількох причин, незважаючи на успішне впровадження принципів Індустрії 4.0, що поєднують цифрові технології з традиційним виробництвом. Криза автомобільного сектора в Німеччині безпосередньо пов'язана з територіальним поділом праці, оскільки зміни в цьому секторі впливають на спеціалізацію регіонів, структуру виробництва та трудові ресурси. Німеччина традиційно є одним із лідерів у виробництві автомобілів, і певні регіони країни, зокрема варті уваги, такі як Штутгарт, Дюссельдорф та Нюрнберг, стали центрами виробництва автомобілів і комплектуючих. Однак перехід до електричних автомобілів та нові технологічні вимоги змінюють регіональну спеціалізацію: деякі регіони, що спеціалізуються на виробництві компонентів для традиційних автомобілів, стикаються з труднощами у переорієнтації на нові технології або зменшенням попиту на старі продукти [64].

Індустрія 4.0, що інтегрує цифрові технології з традиційним виробництвом, змінила характер територіального поділу праці в автомобільному секторі, оскільки нові технології потребують висококваліфікованої праці, здатної до адаптації та навчання. Це впливає на розподіл робочих місць по регіонах: високотехнологічні центри, такі як ті, що розташовані в великих міських агломераціях, стають ще більш важливими, в той час як менш розвинуті регіони, де зосереджене традиційне виробництво, можуть відчувати втрати робочих місць або потребувати додаткових інвестицій для модернізації.

Зміни в автомобільному секторі також ставлять під питання структуру міжнародних ланцюгів постачання, де різні країни та регіони спеціалізуються на різних етапах виробництва автомобілів (наприклад, виробництво чіпів, батарей для

електричних автомобілів або комплектуючих для традиційних двигунів). Це створює нові економічні зв'язки та виклики для територіального поділу праці на глобальному рівні. Зокрема, криза в автомобільному секторі Німеччини може призвести до переналаштування або навіть зменшення деяких виробничих ланок на території країни, що вимагає нових стратегій у сфері територіального розвитку та виробничих кластерів [2].

Таким чином, історичний розвиток територіального поділу праці відображає еволюцію людського суспільства від простих форм організації праці до складних економічних систем. Спочатку, в умовах первісного суспільства, територіальний поділ праці був обмежений базовими заняттями, такими як полювання, збиральництво та раннє землеробство. З розвитком цивілізацій і появою аграрних суспільств з'являлася необхідність в спеціалізації регіонів, наприклад, для вирощування певних культур чи розведення тварин. У середньовіччі та період промислової революції територіальний поділ праці став ще більш вираженим, із концентрацією певних видів виробництва в конкретних регіонах. Останнім часом глобалізація та розвиток цифрових технологій призвели до ще більшої спеціалізації та інтеграції світових економік, змінюючи характер територіального поділу праці у глобальному масштабі.

1.3. Теорії міжнародної спеціалізації

Теорії міжнародної спеціалізації пояснюють, як країни розподіляють свої ресурси та спеціалізуються на виробництві певних товарів або послуг для ефективного інтегрування в світову економіку. Ці теорії ґрунтуються на принципах порівняльних переваг, зокрема, на ідеї, що країни повинні спеціалізуватися на виробництві тих товарів, де вони мають найбільші переваги, тобто найменші витрати на виробництво в порівнянні з іншими країнами. Теорії міжнародної спеціалізації також охоплюють різні аспекти міжнародної торгівлі, технологічних інновацій, а також роль інвестицій та політичних факторів у визначенні галузей, у яких країни можуть отримати найбільшу вигоду. Вони допомагають зрозуміти,

чому глобальні економіки розвиваються за певними напрямками і як ці процеси сприяють економічному зростанню та взаємозалежності між державами.

Теорія міжнародної спеціалізації, зокрема концепція порівняльних переваг, була розроблена британським економістом Д. Рікардо на початку ХІХ ст. Д. Рікардо припустив, що навіть якщо країна не має абсолютної переваги у виробництві будь-якого товару, вона все одно може отримати вигоду від спеціалізації та торгівлі, зосередившись на товарах, де вона має найнижчі альтернативні витрати порівняно з іншими країнами. Це призводить до більш ефективного розподілу ресурсів і більших вигод від торгівлі для всіх країн-учасниць. Теорія порівняльних переваг припускає, що завдяки міжнародній спеціалізації країни можуть досягти вищого загального добробуту, зосередившись на галузях або секторах, де вони мають порівняльні переваги, сприяючи підвищенню глобальної ефективності виробництва і торгівлі [68].

Теорія міжнародної спеціалізації, особливо щодо розподілу ресурсів, отримала подальший розвиток у працях сучасних економістів, таких як П. Самуельсон, Р. Манделл та Е. Хелпман. Ці вчені розширили основоположні принципи порівняльних переваг, включивши роль забезпеченості ресурсами – землею, працею, капіталом і технологіями – у формуванні ефективності країни у виробництві певних товарів. Дослідження П. Самуельсона про пропорції факторів виробництва та теорія Р. Манделла про оптимальні валютні зони допомогли уточнити, як різноманітний розподіл ресурсів у країнах впливає на їхні спеціалізовані галузі. Е. Хелпман у своїх працях про торгівлю і технології підкреслив, що технологічний прогрес також відіграє важливу роль у визначенні того, як країни розподіляють свої ресурси і спеціалізуються на певних галузях, що призводить до все більш взаємопов'язаної та ефективною глобальної економіки [58, с.70].

З точки зору торговельних переваг теорія міжнародної спеціалізації була значно розвинута сучасними економістами, такими як П. Кругман, Д. Ірвін та Дж. Маджі. Робота П. Кругмана про економію від масштабу та нову теорію торгівлі висвітлює, як країни можуть отримати вигоду від спеціалізації, торгуючи

надлишковими товарами, що призводить до взаємного виграшу завдяки вищій продуктивності та більшій різноманітності. Дослідження Д. Ірвіна про торговельну політику та її вплив на глобальні торговельні потоки підкреслює переваги відкритих ринків і спеціалізації, а аналіз Дж. Маджі про стратегічну торговельну політику підкреслює, як країни можуть використовувати своє спеціалізоване виробництво для отримання вигоди від торгівлі [84, с.322]. Ці дослідження підкріплюють ідею про те, що зосередження уваги на сферах порівняльних переваг не лише підвищує продуктивність країни, але й дозволяє їй отримати доступ до ширшого асортименту товарів, що приносить користь як виробникам, так і споживачам у глобальній економіці.

Дослідження економічної ефективності в контексті міжнародної спеціалізації розвинули такі сучасні економісти, як П. Кругман, А. Субраманіан та М. Меліц. П. Кругман у своїй новій теорії торгівлі продемонстрував, як економія на масштабах і спеціалізація підвищують глобальну продуктивність, розподіляючи ресурси для найбільш ефективного їх використання. Робота А. Субраманіана підкреслює роль торговельної політики у стимулюванні спеціалізації, що призводить до кращого розподілу ресурсів та економічних вигод для країн-учасниць. М. Меліц зробив внесок у розуміння того, як гетерогенність на рівні фірм впливає на динаміку торгівлі, показавши, що міжнародна спеціалізація не лише оптимізує використання ресурсів, але й стимулює інновації та конкурентоспроможність [15]. Разом ці дослідники підкреслюють, що спеціалізація підвищує глобальну економічну ефективність шляхом приведення моделей виробництва у відповідність до порівняльних переваг, мінімізації відходів та сприяння кращому розподілу товарів і послуг.

На дослідження глобальної взаємозалежності в міжнародній спеціалізації суттєво вплинули такі сучасні економісти, як Дж. Стігліц, Д. Родрік та Дж. Сакс. Дж. Стігліц і Д. Родрік висвітлюють виклики та переваги цієї взаємозалежності, зосереджуючись на тому, як глобальні ланцюги поставок вимагають спільної торговельної політики для зменшення вразливості [85]. Дж. Сакс, досліджуючи питання сталого розвитку та глобалізації, підкреслює необхідність збалансування

економічної взаємозалежності з глобальною справедливістю та екологічними міркуваннями [79, с.185]. Ці вчені разом виявляють, що спеціалізація сприяє розвитку складних економічних зв'язків, роблячи країни залежними одна від одної в питаннях товарів, послуг та інновацій, формуючи таким чином більш інтегровану глобальну економіку.

Концепцію динамічних переваг у міжнародній спеціалізації досліджували такі сучасні економісти, як П. Кругман, Р. Хаусманн та Д. Ачемоглу. П. Кругман у своїй роботі з нової теорії торгівлі висвітлює, як країни можуть змінювати свої порівняльні переваги за допомогою інновацій, економії на масштабах виробництва та стратегічної торговельної політики [39, с.100]. Р. Хаусманн підкреслює роль економічної складності в розвитку порівняльних переваг, стверджуючи, що країни з різноманітними і складними виробничими можливостями мають кращі позиції для переходу до галузей з високою доданою вартістю [50]. Дослідження Д. Ачемоглу щодо технологій та інновацій пов'язує економічне зростання та спеціалізацію з інституційною якістю та інвестиціями в освіту та інфраструктуру [11]. Ці дослідження в сукупності показують, що спеціалізація не є статичною, а розвивається в міру того, як країни використовують інновації та адаптуються до глобальних ринкових змін, що дозволяє їм з часом розвивати нові конкурентні переваги.

Вплив технологічних і конкурентних факторів на міжнародну спеціалізацію досліджували такі сучасні вчені, як Е. Бріньолфссон і Р. Болдуїн. Е. Бріньолфссон підкреслює, як досягнення в галузі автоматизації та штучного інтелекту змінюють спеціалізацію, дозволяючи країнам зосередитися на високотехнологічних, наукомістких галузях [21, с.8]. Р. Болдуїн у своїй роботі, присвяченій революції "глоботики", досліджує, як глобалізація і робототехніка спонукають країни спеціалізуватися на галузях зі значними технологічними витратами або виробництвом продукції з високою доданою вартістю [14, с.41]. Ці вчені стверджують, що нові технології дозволяють країнам переосмислити свої конкурентні переваги, особливо в таких галузях, як відновлювана енергетика, передове виробництво і цифрові послуги, водночас посилюючи глобальну

економічну взаємозалежність через фрагментарність виробничих процесів. Ця динаміка підкреслює мінливий характер спеціалізації в умовах технологічного прогресу та міжнародної конкуренції.

Дослідження ролі глобальних ланцюгів поставок у міжнародній спеціалізації широко розроблялися такими сучасними вченими, як Г. Гереффі та Т. Стерджен. Дослідження Г. Гереффі про глобальні ланцюги доданої вартості аналізує, як країни інтегруються в ці мережі, виконуючи спеціалізовані завдання, від видобутку сировини до остаточного складання [41]. Т. Стерджен вивчає модульні виробничі системи, які дозволяють країнам зосередитися на компонентах, таких як напівпровідникові чіпи або автомобільні деталі, які потім збираються в інших місцях [86]. Ці дослідження показують, як ланцюги поставок стимулюють спеціалізацію, сприяючи ефективності та співпраці у світовій економіці, але водночас створюючи проблеми, пов'язані із залежністю та економічною нерівністю.

Отже, теорії міжнародної спеціалізації є важливими для розуміння процесів економічної інтеграції та взаємозалежності країн у глобальній економіці. Вони пояснюють, як на основі порівняльних переваг, ефективного розподілу ресурсів та технологічного розвитку країни можуть досягати вищої продуктивності й отримувати вигоди від міжнародної торгівлі. Сучасні дослідження, зокрема роботи таких науковців, як Д. Рікардо, П. Кругман і Р. Болдуїн, розкривають динамічний характер спеціалізації, яка змінюється під впливом технологій, глобальних ланцюгів постачання та конкурентних переваг. Висновки цих теорій сприяють глибшому розумінню світової економіки та допомагають формувати ефективну міжнародну економічну політику.

1.4. Фактори, що впливають на територіальний поділ праці

Територіальний поділ праці є результатом складної взаємодії різноманітних факторів, які визначають спеціалізацію регіонів та країн у виробництві товарів і послуг. Ці фактори охоплюють природні умови, наявність ресурсів, демографічні особливості, рівень розвитку технологій, економічну інфраструктуру та політичні

обставини (рис. 1.2). Географічне розташування території, доступ до транспортних шляхів і ринків збуту також відіграють важливу роль у формуванні її економічного профілю. Зміни у світовій економіці, такі як глобалізація та розвиток цифрових технологій, створюють нові умови для спеціалізації, водночас посилюючи залежність регіонів один від одного у міжнародному розподілі праці.

Рис. 1.2 – Фактори, що впливають на територіальний поділ праці [40]

Природні ресурси та географічне розташування є основоположними факторами у формуванні територіального поділу праці. Регіони, багаті на природні ресурси, такі як корисні копалини, родючі землі, ліси або вода, як правило, спеціалізуються на галузях, що використовують ці ресурси, наприклад, на видобутку нафти на Близькому Сході або сільському господарстві на Середньому Заході США. Географічне розташування ще більше впливає на спеціалізацію, визначаючи доступ до ринків, торговельних шляхів і логістичних центрів. Наприклад, портові міста, такі як Роттердам, процвітають як логістичні та судноплавні центри завдяки своєму стратегічному розташуванню в міжнародних торговельних мережах. Разом ці фактори створюють економічні ніші для регіонів, засновані на притаманних їм перевагах і зв'язках.

Характеристики ринку праці є важливим фактором територіального поділу праці, оскільки вони визначають, які галузі можуть розвиватися в певному регіоні. Рівень кваліфікації та освіти робочої сили приваблює високотехнологічні та

наукомісткі галузі, такі як ІТ, фінанси чи біотехнології. Водночас регіони з дешевшою робочою силою зазвичай спеціалізуються на трудомістких галузях, наприклад, текстильній чи монтажній промисловості. Демографічні показники, такі як вікова структура та чисельність населення, впливають на доступність робочої сили й формують попит на певні товари та послуги, створюючи основу для економічної спеціалізації. Варто зазначити, що кліматичні та демографічні фактори суттєво впливають на територіальний поділ праці, формуючи регіональні види економічної діяльності та спеціалізацію. Клімат визначає життєздатність конкретних культур і галузей промисловості: тропічні регіони найкраще підходять для виробництва кави і какао, а середземноморський клімат ідеальний для виробництва вина. Демографічні фактори, включаючи чисельність, щільність та рівень кваліфікації населення, також відіграють важливу роль [45]. Регіони з високоосвіченою робочою силою, такі як Силіконова долина, стають центрами технологій та інновацій, тоді як регіони з великою кількістю робочої сили можуть зосередитися на виробництві або сільському господарстві. Разом ці елементи впливають на розподіл робочої сили та ресурсів на певних територіях.

Економічна інфраструктура та технологічний розвиток є ключовими факторами, що впливають на територіальний поділ праці. Добре розвинена транспортна мережа, енергопостачання та системи зв'язку дозволяють регіонам ефективно спеціалізуватися, оскільки ці інфраструктури сприяють переміщенню товарів і послуг. Наприклад, промислові кластери процвітають на територіях з розвиненими автомобільними та залізничними шляхами, що полегшує масштабування виробництва та дистрибуції. Технологічний розвиток ще більше посилює регіональну спеціалізацію, уможливлуючи виробництво передових товарів чи послуг. Яскравим прикладом є спеціалізація Німеччини на виробництві автомобілів, де передові технології та кваліфікована робоча сила за підтримки потужної інфраструктури визначають світове лідерство країни в цьому секторі.

Історичний та культурний контекст, а також політичні та інституційні чинники відіграють значну роль у формуванні територіального поділу праці. Регіони часто розвивають галузі, засновані на давніх традиціях і практиках;

наприклад, Індія відома своєю багатю ремісничю спадщиною, а виноробні традиції Франції зробили її світовим лідером у цій галузі. Політичні та інституційні чинники також впливають на спеціалізацію, оскільки державна політика, торговельні угоди та політична стабільність можуть як приваблювати, так і стримувати інвестиції. Наприклад, у Південно-Східній Азії створено експортні зони переробки, які сприяють розвитку виробництва, пропонуючи податкові пільги та полегшуючи глобальну торгівлю, що допомогло залучити міжнародні інвестиції та сформувати регіональну спеціалізацію робочої сили [82, с.524].

Державна політика є важливим фактором територіального поділу праці, оскільки вона визначає умови для розвитку різних галузей у регіонах. Податкові пільги та субсидії стимулюють інвесторів розміщувати виробництва в конкретних зонах. Закони про зонування та створення індустриальних парків, наприклад, зон вільної торгівлі чи технологічних кластерів, сприяють розвитку спеціалізованих економічних осередків. Торговельна політика, включаючи тарифи та міжнародні угоди, формує сприятливі умови для розміщення експортно-орієнтованих чи імпортозалежних підприємств, спрямовуючи економічну активність у певні регіони.

Доступ до капіталу та глобалізація є важливими факторами, що впливають на територіальний поділ праці. Регіони з кращим доступом до фінансових ресурсів можуть інвестувати в спеціалізовані галузі, сприяючи економічному зростанню та промислому розвитку. Наприклад, такі фінансові центри, як Нью-Йорк і Лондон, залучають інвестиції та підтримують спеціалізовані сектори, такі як фінанси і технології. Крім того, глобалізація і міжнародна торгівля трансформували регіональні ролі, інтегруючи економіки в глобальні ланцюги поставок. Східна Азія, наприклад, стала ключовим центром виробництва електроніки зі складальними заводами для світових компаній завдяки ефективним ланцюгам поставок, нижчим виробничим витратам і доступу до міжнародних ринків [89].

Отже, фактори, що впливають на територіальний поділ праці, включають природні ресурси, географічне розташування, клімат, економічну інфраструктуру, технологічний розвиток, історичні та культурні особливості, політичні та

інституційні умови, доступ до капіталу та процеси глобалізації. Кожен з цих чинників формує економічну спеціалізацію регіонів, сприяючи розвитку певних галузей і зростанню міжнародної взаємозалежності. Врахування цих аспектів дозволяє краще розуміти, як економічна діяльність розподіляється по території та як країни інтегруються в глобальні виробничі та торговельні мережі.

Висновки до першого розділу

Теоретичні аспекти територіального поділу праці охоплюють кілька важливих концептів, що пояснюють, як економічна діяльність розподіляється по території та які фактори визначають спеціалізацію регіонів. Поняття територіального поділу праці базується на ідеї, що різні території спеціалізуються на певних виробничих процесах чи галузях, зважаючи на доступні ресурси, економічні можливості та умови. Така спеціалізація дозволяє досягти ефективності виробництва, що сприяє розвитку економік на місцевому та глобальному рівнях.

Історично територіальний поділ праці проходив етапи розвитку, які змінювалися в залежності від змін у суспільному виробництві, технологіях та економічних умовах. Від простих форм поділу праці в доісторичних суспільствах, що ґрунтувалися на природних ресурсах і ремеслах, до складних економічних зв'язків в умовах індустріалізації, історичний процес демонструє поступовий перехід від простих до більш складних форм економічної спеціалізації. Сучасні умови глобалізації і технологічних змін забезпечили глибшу інтеграцію економік через міжнародні торговельні мережі.

Теорії міжнародної спеціалізації, такі як теорія порівняльних переваг, пояснюють, як країни спеціалізуються на виробництві певних товарів і послуг, де вони мають найнижчі альтернативні витрати. Це дозволяє країнам ефективніше використовувати свої ресурси та сприяє зростанню економічної взаємозалежності в глобальному масштабі. Окрім цього, сучасні теорії акцентують увагу на розвитку динамічних переваг, які можуть змінюватися з часом, в залежності від технологічних інновацій та глобальних економічних умов.

На територіальний поділ праці впливають численні фактори, серед яких виділяються природні ресурси, географічне розташування, клімат, історичний досвід та культурні традиції. Наприклад, родючі землі сприяють розвитку сільського господарства в окремих регіонах, а географічне розташування, як у випадку портових міст, впливає на розвиток торгівлі та транспорту. Також важливу роль відіграють технологічний прогрес і доступ до капіталу, які визначають здатність регіонів виробляти високотехнологічні товари чи здійснювати інші складні процеси виробництва.

Політичні фактори, такі як урядова підтримка, закони про охорону навколишнього середовища та митна політика, можуть або сприяти, або гальмувати розвиток специфічних галузей на певних територіях. Наприклад, інвестиції в інфраструктуру чи створення вільних економічних зон можуть стимулювати спеціалізацію на певних секторах економіки. У той же час глобалізація, з її міжнародними торговельними мережами та інтеграцією країн у світову економіку, створює нові можливості для територіального поділу праці, розширюючи ринки і спеціалізації.

Узагальнюючи, теоретичні аспекти територіального поділу праці охоплюють різноманітні чинники, від природних ресурсів до економічних і політичних умов. Розвиток таких теорій допомагає краще зрозуміти, чому і як різні регіони світу спеціалізуються в тих чи інших галузях, що, в свою чергу, визначає їхню економічну роль у глобальній економіці.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ КРАЇН: США, КИТАЙ, ІНДІЯ І БРАЗИЛІЯ

2.1. Специфіка економіки та особливості міжнародної спеціалізації США

Економіка США є однією з найбільших і найрозвиненіших у світі, що обумовлює її вагомий вплив на міжнародну спеціалізацію. Специфіка економіки країни полягає у високій частці наукомістких галузей, інноваційних технологій і фінансових послуг, що формує її лідерство в таких сферах, як інформаційні технології, авіакосмічна промисловість, фармацевтика та фінансові ринки. США також є важливим постачальником сільськогосподарської продукції завдяки родючим землям і розвинутим агротехнологіям. Міжнародна спеціалізація США з урахуванням природних ресурсів та географічних умов демонструє значну економічну та промислову різноманітність, сформовану великою територією країни, багатою ресурсною базою та вигідним географічним розташуванням. Проаналізуємо, як ці фактори впливають на економіку США:

США багаті на природні ресурси, включаючи нафту, природний газ, вугілля та мінерали. У 2023 р. країна стала провідним світовим виробником нафти та природного газу, значною мірою завдяки сланцевим родовищам та розвитку технології гідророзриву пластів.

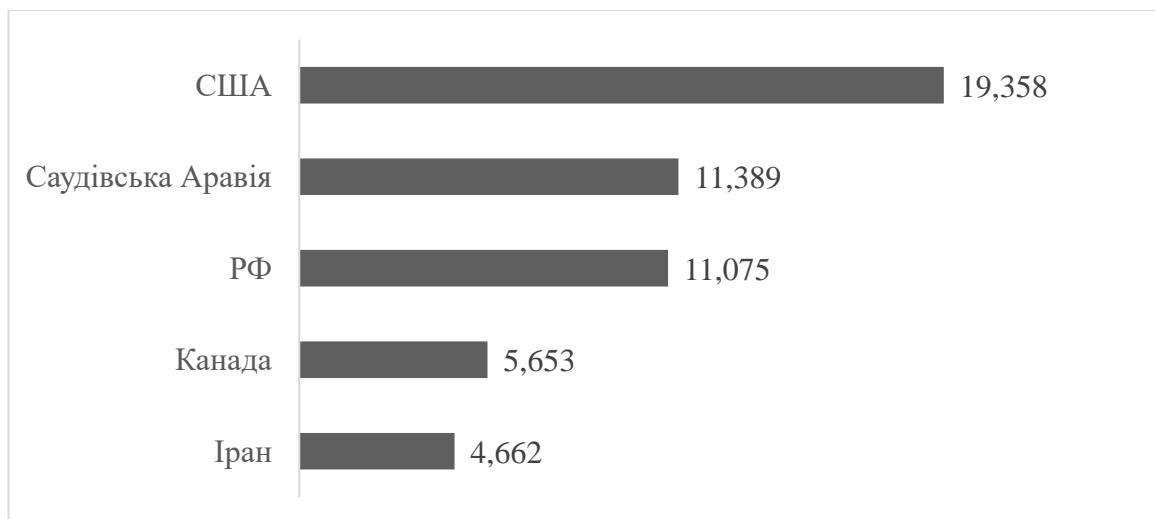

Рис. 2.1 – Провідні нафтовидобувні країни світу в 2023 р. (в 1 000 барелів на день)

Наприклад, один лише Техас робить значний внесок у світовий видобуток нафти, видобуваючи понад 4,9 мільйона барелів на день у 2023 р. [74]. США також лідирують в експорті сільськогосподарської продукції, завдяки родючим ґрунтам і передовим методам ведення сільського господарства, що сприяють виробництву таких ключових товарів, як соя і кукурудза (рис. 2.2). Разом ці сектори використовують величезні земельні ресурси та технологічні переваги країни для підтримки конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

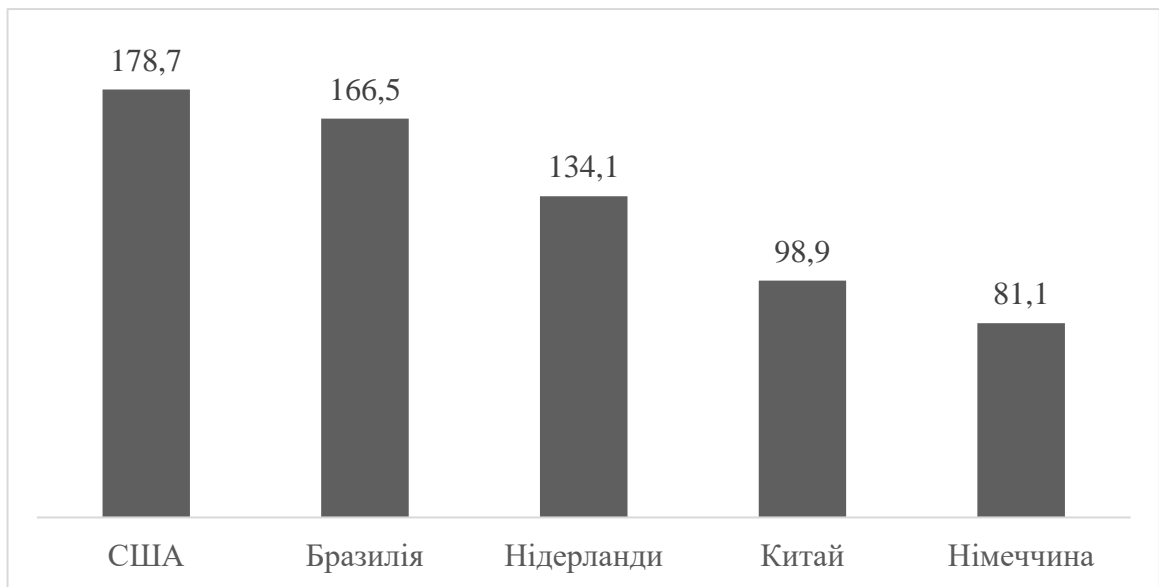

Рис. 2.2 – Найбільші експортери агропродукції за вартістю експорту (млрд. дол. США) у 2023 р. [83]

Різноманітні кліматичні зони США дозволяють спеціалізуватися на різних видах сільськогосподарської продукції. Наприклад, середземноморський клімат і різноманітна географія Каліфорнії підтримують її роль як провідного штату-експортера сільськогосподарської продукції в США, що спеціалізується на вирощуванні високоцінних культур. У 2023 р. експорт сільськогосподарської продукції Каліфорнії сягнув \$24,7 млрд, з яких найбільше припало на горіхи, такі як мигдаль, – \$8,1 млрд. Свіжі та перероблені фрукти та овочі також займають високі позиції, приносячи по \$ 2,6 млрд кожен. Така спеціалізація зумовлена ідеальними умовами вирощування, які дозволяють вирощувати культуру цілий рік,

а також розвитком передових технологій зрошення та землеробства. Експортний попит підтримує міцну місцеву економіку: у 2022 р. понад 584 000 робочих місць були пов'язані з експортною діяльністю, що відображає критично важливу роль сільського господарства в економіці Каліфорнії [22]. Така регіональна спеціалізація використовує природні переваги для підтримки домінування США як сільськогосподарської держави.

Географічне розташування США, з береговими лініями на Атлантичному і Тихому океанах і близькістю до ключових торговельних партнерів, таких як Канада і Мексика, сприяє активній міжнародній торгівлі. Великі порти США, такі як Лос-Анджелес, Лонг-Біч, Нью-Йорк та Нью-Джерсі, є ключовими пунктами у світовій торгівлі. Наприклад, порт Лос-Анджелеса обробляє близько 10,66 мільйонів TEU (двадцятифутових еквівалентних одиниць) щороку, що становить 20% від усього імпорту США, і забезпечує 1,6 мільйона робочих місць. Поруч із ним порт Лонг-Біч додає ще 9,13 мільйонів TEU. На східному узбережжі порт Нью-Йорка та Нью-Джерсі обробляє 7,4 мільйона TEU, будучи найбільшим портом регіону з річним вантажообігом у 74 мільйони метричних тонн [65]. Додатково, транспортна інфраструктура країни, зокрема річка Міссісіпі, сприяє перевезенню вантажів із внутрішніх районів до узбережжя. Наприклад, внутрішній порт Південної Луїзіани, розташований уздовж Міссісіпі, є найбільшим за тоннажем портом у США, обробляючи мільйони тонн зернових та інших сільськогосподарських товарів для експорту. Така розгалужена мережа портів і транспортних шляхів забезпечує конкурентоспроможність США на міжнародних ринках та підтримує стабільний економічний розвиток.

Міжнародна спеціалізація США відображає характеристики ринку праці, зокрема, рівень кваліфікації, вартість робочої сили та демографічні фактори. США зберігають конкурентну перевагу в наукомістких галузях, таких як ІТ, біотехнології та фінанси, завдяки значним інвестиціям у дослідження та розробки (R&D) і висококваліфікованій робочій силі (рис. 2.3). У 2021 р. витрати на R&D у США досягли \$789,1 млрд, що становить приблизно 3,4% ВВП країни. У 2022 р. ці витрати, за оцінками, зросли до \$885,6 млрд, причому бізнес виконав 77% усіх

досліджень, вклавши \$609 млрд. Значна частина цих інвестицій спрямована на інноваційні технології, наприклад штучний інтелект, медичні розробки та фінансові рішення. Крім того, приблизно 54,3% населення працездатного віку мають вищу освіту, що підтримує інновації та технологічний прогрес [70]. Це сприяє залученню талантів до ключових наукових і технологічних центрів, таких як Кремнієва долина та Бостон, забезпечуючи їхню глобальну конкурентоспроможність.

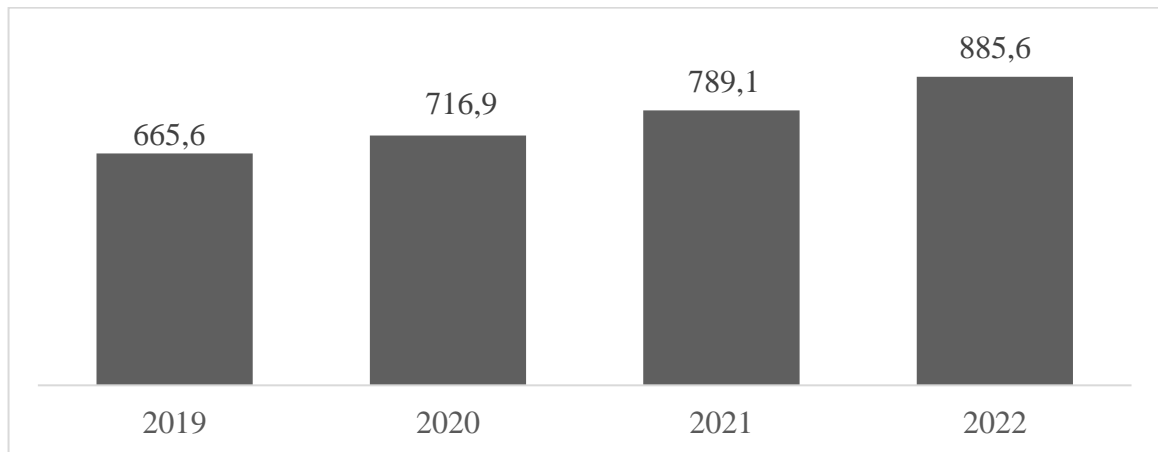

Рис. 2.3 – Витрати на НДДКР у США 2019-2022 рр. млрд дол США [96]

Хоча США мають відносно високу вартість робочої сили порівняно з країнами, що розвиваються, автоматизація та технології, що підвищують продуктивність, допомагають зменшити ці витрати. Наприклад, передові галузі обробної промисловості все більше покладаються на робототехніку, щоб залишатися конкурентоспроможними на світовому ринку, зменшуючи потребу в робочій силі в менш кваліфікованих, трудомістких галузях. Однак проблеми зберігаються в більш трудомістких галузях, таких як сільське господарство, де існує значна залежність від праці іммігрантів. Програми тимчасових віз допомагають заповнити ці прогалини, хоча поточні дискусії підкреслюють необхідність реформування політики для кращого збалансування потреб ринку праці. Станом на вересень 2024 р. Індекс вартості зайнятості в США (ЕСІ) показав, що витрати на оплату праці цивільних працівників зросли на 0,8% за три місяці і на 3,9% за минулий рік. Заробітна плата зросла на 3,9% у річному обчисленні, а витрати на пільги збільшилися на 3,7% [34]. Незважаючи на зростання витрат на оплату праці,

галузям, що використовують автоматизацію, вдається зберігати свою конкурентну перевагу завдяки зменшенню залежності від робочої сили, особливо в таких секторах, як високотехнологічне виробництво. Однак такі галузі, як сільське господарство, все ще стикаються зі значним тиском, враховуючи їхню залежність від низькооплачуваних робітників-іммігрантів.

На демографічні характеристики американської робочої сили впливають кілька тенденцій, зокрема, старіння населення, гендерні зрушення та зміни в расовому та етнічному складі. Прогнозується, що частка молодших вікових груп (16-24 роки) скоротиться з 13,7% у 2014 р. до 11,3% у 2024 р. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Робоча сила США за віком, статтю, расою та етнічністю, 2014-2024 рр. (тис. осіб) [61]

Група	Рівень	Зміни	Відсоткові зміни	Відсотковий розподіл
Усього, 16 років і старші	2014	155,922	8,521	5,8
	2024	163,770	7,848	5,0
Вік, років				
16-24	2014	21,295	-973	-4,4
	2024	18,498	-2,797	-13,1
25-54	2014	100,767	-1,355	-1,3
	2024	104,697	3,930	3,9
55 років і старші	2014	33,860	10,849	47,1
	2024	40,575	6,715	19,8
Стать				
Чоловіки	2014	82,882	3,902	4,9
	2024	86,524	3,642	4,4
Жінки	2014	73,039	4,618	6,7
	2024	77,246	4,207	5,8
Раса				
Білі	2014	123,327	2,241	1,9
	2024	126,143	2,816	2,3
Чорні	2014	18,873	2,235	13,4
	2024	20,772	1,899	10,1
Азіати	014	8,760	2,489	39,7
	2024	10,792	2,032	23,2
Інші групи	2014	4,961	1,555	22,2
	2024	6,063	1,102	22,2
Етнічність				
Іспанського походження	2014	25,370	6,098	31,6
	2024	32,486	7,116	28,0
Неіспанського походження	2014	130,552	2,423	1,9
	2024	131,284	732	0,6

Дані демографічні зміни в робочій силі США показують, що країна стикається з процесами старіння населення, що суттєво впливає на ринок праці. Зростання частки працівників старших 55 років, зокрема, покоління бебі-бумерів, спричиняє зниження загального приросту робочої сили, хоча частка цієї групи в робочій силі зростає. Прогнозується, що частка молодших працівників (16-24 роки) буде зменшуватись, що може свідчити про зменшення пропозиції робочої сили в найближчі роки. Також спостерігається гендерна та расова диференціація в робочій силі, зокрема, зростання кількості жінок та працівників азійського походження, що свідчить про зміну соціальних та економічних тенденцій.

США мають високорозвинену економічну інфраструктуру, яка суттєво впливає на їхню роль у міжнародному поділі праці, причому транспортно-логістичні системи є одним з основних чинників. Країна може похвалитися розгалуженою мережею автомобільних доріг, залізниць та аеропортів, що сприяє безперешкодному переміщенню товарів між регіонами та на міжнародні ринки. Маючи понад 137 000 миль автомагістралей і наявність великих портів, таких як Лос-Анджелес і Лонг-Біч, США можуть ефективно з'єднувати виробничі центри з глобальними торговельними шляхами [94]. Наявність такої розгалуженої інфраструктури знижує транспортні витрати, що робить американську продукцію більш конкурентоспроможною на світових ринках. Крім того, ефективні логістичні системи підтримують такі галузі, як автомобілебудування, сільське господарство та електроніка, де швидкість та економічна ефективність мають вирішальне значення для збереження конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

Телекомунікаційна інфраструктура відіграє важливу роль у формуванні міжнародної спеціалізації США, особливо у високотехнологічних галузях, таких як розробка програмного забезпечення, хмарні обчислення та дистанційні послуги. США є світовим лідером у сфері мобільного зв'язку, інвестуючи значні кошти в технологію 5G та інфраструктуру широкопasmового зв'язку. За останніми даними, США є світовим лідером у сфері мобільних мереж, стимулюючи розгортання 5G, яке, як очікується, принесе економіці від 1,4 до 1,7 трильйона доларів до 2030 р., створивши від 3,8 до 4,6 мільйона робочих місць [10]. Успішне розгортання мереж

5G, особливо за рахунок ліцензованого спектру середнього діапазону, має вирішальне значення для збереження цього лідерства. Ці інвестиції підтримують швидке розширення галузей, що залежать від високошвидкісного цифрового зв'язку, таких як телекомунікації та ІТ-послуги, а також сприяють розвитку нових додатків, таких як доповнена реальність, точна робототехніка та Інтернет речей (ІоТ).

На додаток до мобільного зв'язку, наявність оптоволоконного широкосмугового зв'язку перетворила такі міста, як Сан-Франциско і Сіетл, на технологічні центри, де процвітають такі компанії, як Google, Amazon і Microsoft. Ця потужна цифрова інфраструктура підтримує зростаючу цифрову економіку, уможливлуючи віддалену роботу, аутсорсинг послуг та постійне зростання хмарних сервісів. Більше того, телекомунікації безпосередньо впливають на роль США у світовому секторі послуг та інформаційних технологій, сприяючи інноваціям і виводячи американський бізнес на міжнародні ринки. Ці досягнення не лише змінили бізнес-ландшафт, але й сприяли підвищенню продуктивності в різних секторах, що сприяло загальному економічному зростанню.

Міжнародна спеціалізація США значно вирає від доступу до фінансового капіталу, який стимулює інновації та підтримує зростання різноманітних галузей промисловості. Фінансові ринки США є одними з найрозвиненіших у світі, надаючи широкі інвестиційні можливості, що сприяють економічному зростанню. За останні роки американські ринки капіталу зазнали значного зростання: у 2024 р. інвестиції венчурного капіталу склали 128,5 мільярдів доларів США, що є найвищим показником у світі (рис. 2.4). Такий доступ до фінансового капіталу уможливив розвиток нових галузей, особливо в таких секторах, як технології, біотехнології та зелена енергетика. Американські стартапи та вже існуючі компанії мають можливість отримати фінансування, підтримуючи домінування країни у високотехнологічних галузях та інноваційних секторах.

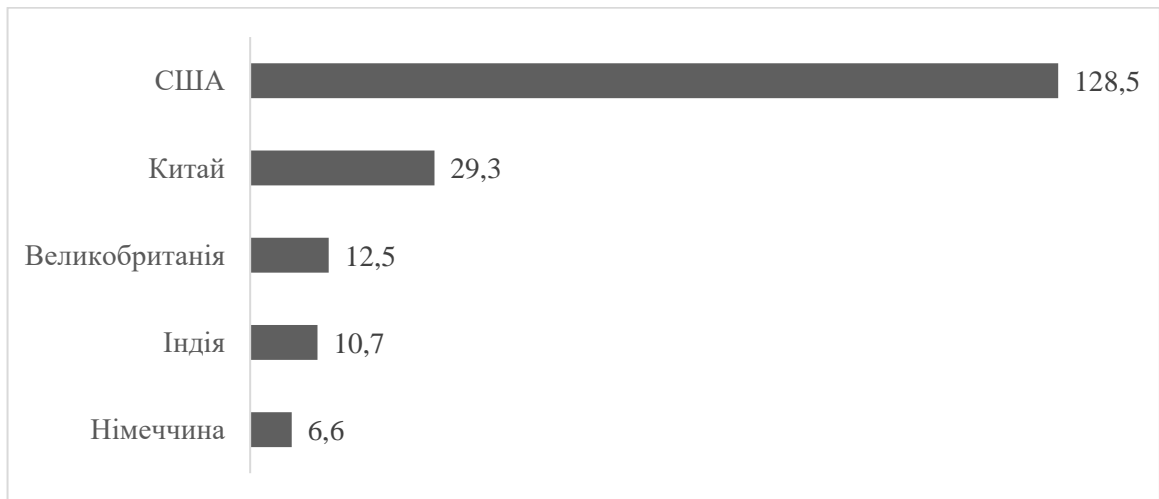

Рис. 2.4 – Країни-лідери венчурних інвестицій у 2024 р., млрд дол США [90]

Крім того, промислові кластери відіграють важливу роль у посиленні міжнародної спеціалізації США. Концепція агломерації, коли галузі отримують вигоду від географічної концентрації, очевидна у великих технологічних хабах, таких як Силіконова долина та біотехнологічні кластери в Бостоні. У Кремнієвій долині концентрація технологічних фірм призвела до створення самопідсилюючої екосистеми, яка приваблює кваліфіковані кадри, інвесторів та інноваторів, забезпечуючи постійні інвестиції та зростання галузі. Згідно зі звітом Адміністрації економічного розвитку США за 2023 р., цей регіон щорічно вносить понад 300 мільярдів доларів в економіку США та забезпечує значну частку світового розвитку технологій. Так само кластер наук про життя в Бостоні, який налічує понад 1000 біотехнологічних компаній, продовжує залучати значні інвестиції: у 2022 р. штат Массачусетс отримав 4,7 млрд доларів США на фінансування біотехнологій [12].

Промислові кластери у США відіграють важливу роль у міжнародній спеціалізації країни, особливо у виробничому та технологічному секторах. Ці кластери тісно пов'язані з доступністю капіталу, що сприяє розвитку галузей і створенню спеціалізованої інфраструктури. У 2023 р. у виробничому секторі було зайнято приблизно 12,94 млн осіб, що трохи більше, ніж 12,02 млн у 2013 р., що підкреслює стабільну, але зростаючу важливість сектору [33]. Такі регіони, як Силіконова долина та Детройт, є прикладом того, як промислові кластери сприяють

стійкій регіональній спеціалізації. Концентрація фірм у цих регіонах призводить до створення конкурентного середовища, в якому фірми залучають таланти, інвестиції та технологічні досягнення, що сприяють подальшому розвитку інновацій. Наприклад, у Детройті автомобільна промисловість, незважаючи на труднощі, продовжує отримувати вигоду від свого давнього промислового кластеру, що забезпечує їй роль ключового гравця на світовому автомобільному ринку.

Зростання цих кластерів також підвищує регіональну конкурентоспроможність, сприяючи розвитку місцевих ланцюгів поставок. Автомобільна промисловість США, особливо в Детройті, отримує вигоду від потужної екосистеми постачальників, виробників та постачальників спеціалізованих послуг. Така інтеграція знижує витрати, підвищує ефективність та посилює конкурентні переваги кластеру на глобальному рівні. Крім того, за даними Бюро статистики праці США, очікується, що виробничий сектор зростатиме на 0,8% щорічно в період 2023-2033 рр., що свідчить про подальшу стабільність та потенціал для подальшої спеціалізації у виробництві продукції з високою доданою вартістю [33]. Більше того, такі галузі, як аерокосмічна та оборонна промисловість, також отримали вигоду від локалізованих кластерів у таких регіонах, як Сіетл і Даллас, де специфічна інфраструктура та висококваліфіковані трудові ресурси сприяють галузевому лідерству.

Постійне зростання та інвестиції в ці кластери мають важливе значення для позиції США в глобальному розподілі праці. Оскільки капітал стає більш доступним, галузі, розташовані в цих кластерах, можуть розширюватися та впроваджувати інновації, що робить США лідером у таких галузях, як технології, виробництво та біотехнології. Наприклад, високотехнологічна екосистема Кремнієвої долини продовжує домінувати, залучаючи мільярди венчурного капіталу. У 2023 р. зайнятість у технологічному секторі США сягнула 3,03 мільйона осіб і, за прогнозами, зростатиме на 7,1% на рік до 2033 р., що відображає незмінну силу секторів, які базуються на інноваціях. Ці кластери не лише залучають інвестиції, але й сприяють сталому циклу інновацій, залученню талантів

та розвитку інфраструктури, що сприяє збереженню конкурентних переваг США у світовій економіці[33].

Отже, економіка США характеризується високим рівнем розвитку інноваційних технологій, масштабною промисловою базою та розвинутими фінансовими ринками, що забезпечує її міжнародну спеціалізацію. Ключовими факторами є доступ до капіталу, розвиток промислових кластерів і ефективне використання спеціалізованої інфраструктури. США займають провідні позиції у таких секторах, як високі технології, автомобільна та аерокосмічна промисловість, завдяки локалізованим індустріальним хабам, як, наприклад, Силіконова долина чи Детройт. Зокрема, завдяки інвестиціям у нові технології та розвиток людських ресурсів, країна зміцнює свою конкурентоспроможність на глобальному ринку, залучаючи інвестиції та підтримуючи інноваційні процеси. Таким чином, США утримують лідерство в глобальному розподілі праці, створюючи умови для сталого економічного розвитку в довгостроковій перспективі.

2.2. Аналіз економічних показників та міжнародної спеціалізації КНР

Аналіз економічних показників та міжнародної спеціалізації КНР відображає значну трансформацію країни в глобальному економічному контексті. З моменту економічних реформ кінця XX ст. Китай став однією з провідних економік світу, демонструючи стабільний ріст ВВП, зростання зовнішньої торгівлі та потужну роль у виробничих ланцюгах. Водночас країна має специфічну міжнародну спеціалізацію, яка включає значну частку у виробництві та експорті низки товарів, від електроніки до промислових товарів. Залучення інвестицій, розвиток технологій та ефективне використання людських ресурсів дозволили Китаю не тільки стати фабрикою світу, але й зайняти важливе місце в інноваціях, таких як електричні автомобілі та високі технології.

На міжнародну спеціалізацію Китаю значною мірою впливають його природні ресурси, клімат і географічне розташування, які визначають його роль у глобальному розподілі праці. Країна є значним виробником та експортером мінеральних ресурсів, таких як рідкоземельні елементи (90% світового видобутку),

вугілля та залізна руда. Ці ресурси лежать в основі таких галузей, як електроніка, виробництво сталі та енергетика. Наприклад, у 2023 р. видобуток вугілля в Китаї становив 53% світового видобутку, що підкреслює його залежність від цього ресурсу для забезпечення побутової та промислової діяльності (рис. 2.5).

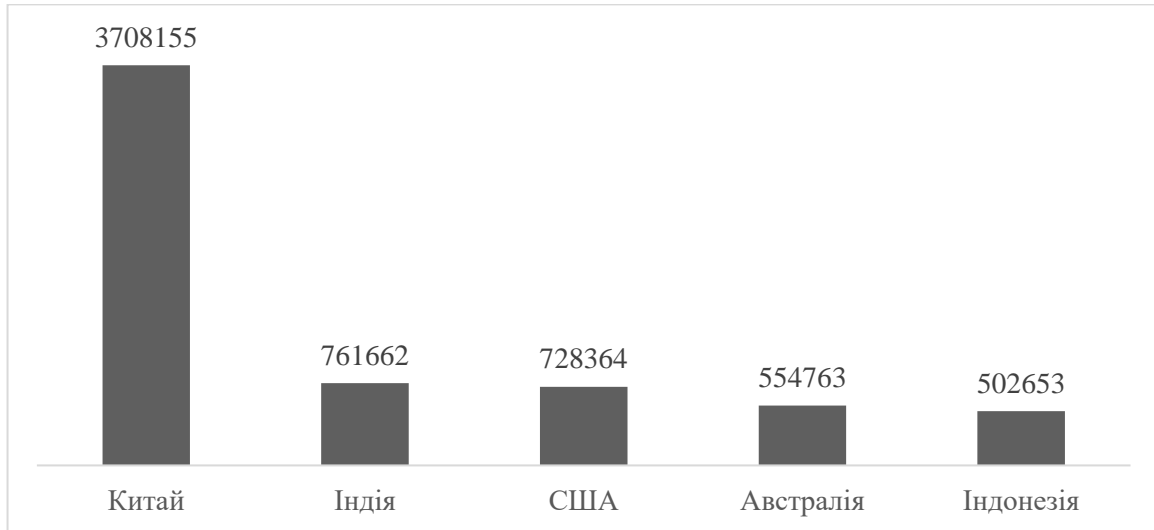

Рис. 2.5 – Видобуток вугілля за країнами станом на 2023 р., млн тонн [28]

Клімат і родючі ґрунти підтримують спеціалізацію Китаю на сільськогосподарському виробництві. Незважаючи на обмеженість орних земель відносно кількості населення, регіони зі сприятливим кліматом, такі як басейн річки Янцзи, відіграють важливу роль у виробництві рису та чаю. Китай є найбільшим у світі виробником цих товарів, що робить його ключовим гравцем в експорті сільськогосподарської продукції (рис. 2.6). Однак країна імпортує значні обсяги соєвих бобів, що відображає її потребу збалансувати внутрішні сільськогосподарські можливості із зовнішніми ланцюгами поставок. Соєві боби є важливим прикладом: незважаючи на збільшення внутрішнього виробництва, яке досягло 20,84 млн тонн у 2023 р. – на 2,8% порівняно з попереднім роком – Китай імпортував 99,4 млн тонн соєвих бобів у тому ж році [101]. Це на 11,4% більше, ніж у попередньому році, і оцінюється в 419,9 мільярда юанів (58,1 млрд доларів США). Традиційно покладаючись на США та Бразилію, причому Бразилія забезпечить 70% імпорту в 2023 р., Китай диверсифікує свої джерела, вивчаючи можливості партнерства з Росією. Географічна схожість Росії з Хейлунцзяном, основним

соєвим регіоном Китаю, та її зростаючий сільськогосподарський потенціал роблять її все більш привабливим партнером. Така диверсифікація посилює продовольчу безпеку Китаю і водночас зменшує надмірну залежність від традиційних постачальників.

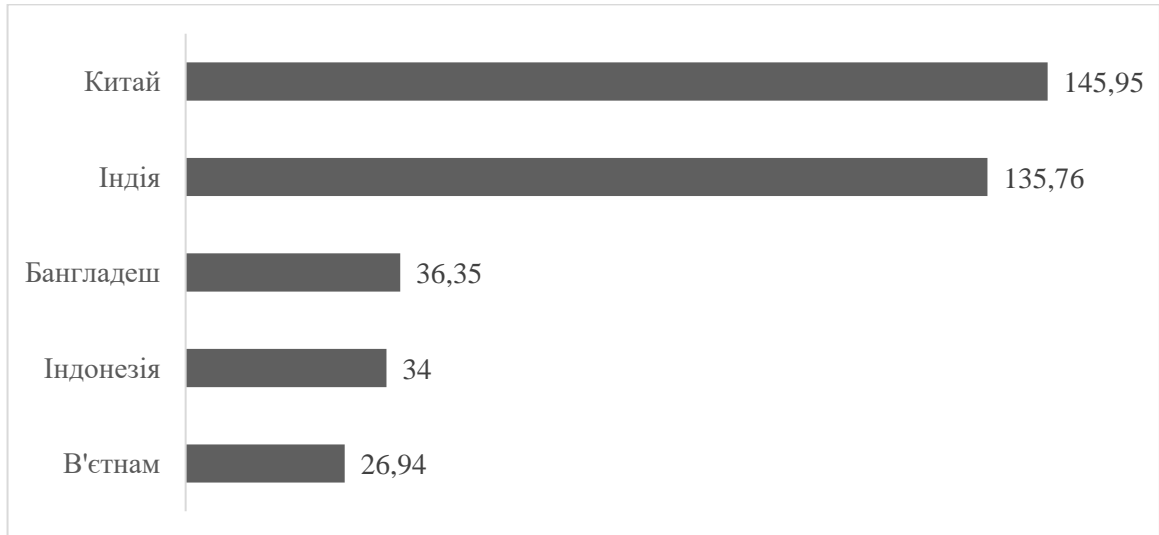

Рис. 2.6 – Країни-лідери за обсягами виробництва шліфованого рису у 2022-2023 рр. (у мільйонах метричних тонн) [77]

Прибережна географія Китаю є ще одним важливим фактором, що сприяє його спеціалізації. Близькість до таких портів, як Шанхай і Гуанчжоу, зміцнила його позицію як глобального виробничого центру. Ці місця сприяють експорту таких товарів, як електроніка, текстиль та машинобудування. Крім того, інвестиції в інфраструктуру, таку як трубопроводи та залізниці, що з'єднують багаті на ресурси внутрішні райони з прибережними торговими центрами, підвищують ефективність розподілу ресурсів і міжнародної торгівлі.

Міжнародна спеціалізація Китаю відображає його унікальну позицію в глобальному розподілі праці, на яку впливають такі характеристики ринку праці, як рівень кваліфікації, вартість робочої сили та демографічні тенденції. Китай дедалі більше спеціалізується на наукомістких галузях завдяки зростанню рівня кваліфікації робочої сили. До 2022 р. частка працівників з вищою освітою досягла 23%, що сприяло розвитку таких галузей, як ІТ, фінанси та біотехнології. Однак невідповідність навичок зберігається, оскільки багато з 12,22 мільйона випускників

коледжів, очікуваних у 2024 р. (що на 430 000 більше, ніж у попередньому році), стикаються з проблемами пристосування до вимог ринку, надаючи перевагу зайнятості в державному секторі, а не приватним можливостям. Щоб вирішити цю проблему, Міністерство освіти Китаю (МОН) та Міністерство людських ресурсів і соціального забезпечення активізують ініціативи, спрямовані на підвищення рівня працевлаштування випускників. З вересня 2023 р. було організовано понад 55 000 рекрутингових заходів, що забезпечило приблизно 10,93 мільйона можливостей для працевлаштування. Лише на національному заході МОН з набору персоналу в освітньому секторі було запропоновано 180 000 вакансій, що підкреслює цілеспрямовану підтримку регіонів та галузей з високим попитом на робочу силу. Ці зусилля, у поєднанні з появою 19 нових технологічних професій, таких як оператори систем штучного інтелекту та випробувачі "розумних" автомобілів, спрямовані на зменшення тиску на ринок праці та приведення освітніх послуг у відповідність до економічних потреб [23]. Незважаючи на ці зусилля, залишається значний дефіцит стратегічних навичок, особливо в західних провінціях, де розвиток економіки та сфери послуг все ще відстає.

Історично склалося так, що спеціалізація Китаю на трудомістких галузях, таких як текстильна промисловість і збірка, була зумовлена низькою вартістю робочої сили. Однак вартість робочої сили в містах значно зросла: у 2021 р. середній річний дохід міських жителів сягнув 106 837 юанів (близько 15 529 доларів США). Перехід до виробництва продукції з вищою вартістю, наприклад, електроніки та машинобудування, відображає зусилля Китаю залишатися конкурентоспроможним, незважаючи на таке зростання витрат. Цьому переходу також сприяють автоматизація і діджиталізація, які допомагають пом'якшити вплив зростання заробітної плати [13].

Старіння населення Китаю суттєво змінює динаміку ринку праці, створюючи як короткострокові виклики, так і довгострокові наслідки для економічного зростання. До 2022 р. середній вік працівників у Китаї зріс до 38,4 років, що відображає ширшу тенденцію старіння населення. Це значний зсув у порівнянні з попередніми десятиліттями, оскільки кількість населення працездатного віку (16-

59 років) скоротилася до 875,6 мільйона до кінця 2022 р., що на 6,66 мільйона менше порівняно з попереднім роком. Наразі ця група становить близько 62% від загальної чисельності населення, але прогнози свідчать, що до 2030 р. вона скоротиться ще більше – до 58,6% [27]. Старіння населення Китаю посилюється зростанням частки людей старше 65 років, яка досягла 15% (210 мільйонів осіб) у 2022 р. Рівень освіти працездатного населення покращується, в середньому 10,75 років навчання. Однак подвійний тиск – менша кількість молодих працівників і більша кількість пенсіонерів – створює навантаження на економіку та соціальну систему.

Ці демографічні зміни призвели до дефіциту робочої сили на виробництві, тоді як молоде покоління все частіше обирає професії, орієнтовані на сферу послуг. За оцінками Всесвітнього економічного форуму, дефіцит робочої сили становить 11,8 млн працівників, що підштовхує промисловість до автоматизації та підвищення продуктивності праці [49]. Цей зсув узгоджується з ширшою стратегією Китаю, спрямованою на збалансування його трудомісткої виробничої бази з розвитком високотехнологічних галузей.

На міжнародну спеціалізацію Китаю значною мірою впливає його економічна інфраструктура, яка зміцнює його позиції у світовій торгівлі та промисловій діяльності.

Транспортно-логістична мережа Китаю є однією з найрозвиненіших у світі, що підтримує його роль як виробничого центру. Найбільші порти, такі як Шанхай і Шеньчжень, належать до найбільш завантажених у світі: у 2022 р. в Шанхаї буде оброблено понад 47 мільйонів TEU (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Найзавантаженіші порти світу станом на 2024р. [91]

Рейтинг	Назва	Країна	Пропускна здатність (млн TEU)
1	Порт Шанхай	Китай	47,28
2	Порт Сінгапуру	Сінгапур	37,29
3	Порт Нінбо-Чжоушань	Китай	33,36
4	Порт Шеньчжень	Китай	30,04

5	Порт Циндао	Китай	25,66
6	Порт Гуанчжоу	Китай	24,6
7	Порт Пусана	Південна Корея	22,07
8	Порт Тяньцзіня	Китай	21,03
9	Порт Лос-Анджелес/Лонг-Біч	США	19,04
10	Порт Гонконгу	Китай	16,58

Інвестиції в залізниці, такі як ініціатива «Один пояс, один шлях», з'єднують Китай з Європою і Центральною Азією, скорочуючи транзитні витрати і час на експорт. У 2023 р. ринок логістики оцінювався приблизно в 2464,05 млрд доларів США, рушійною силою якого є електронна комерція та технологічна інтеграція. Очікується, що до 2032 р. він зросте до 4286,22 млрд доларів США, що підкреслює його ключову роль у підтримці таких галузей, як виробництво та роздрібну торгівлю [98].

Надійна та доступна енергія лежить в основі промислової бази Китаю, особливо в таких енергоємних галузях, як металургія та електроніка. Китай лідирує у світі за обсягом інвестицій у відновлювану енергетику: до 2023 р. встановлені потужності сонячних і вітрових електростанцій становитимуть 500 ГВт і 420 ГВт відповідно. Китай продовжує домінувати у світовому секторі відновлюваної енергетики, встановивши 63% світових сонячних і 65% вітрових потужностей у 2023 р., що є рекордним показником (рис. 2.7). Це значне зростання порівняно з 2022 р., коли на Китай припадало 43% сонячних і 48% вітрових установок у світі. У першому кварталі 2024 р. темпи зростання відновлюваної енергетики в Китаї ще більше зросли, додавши 45,74 ГВт сонячних і 15,5 ГВт вітрових потужностей [9]. Однак залежність від вугілля, що становить майже 60% енергетичного балансу, забезпечує стабільне постачання для традиційних галузей промисловості, хоча і з екологічними витратами. Перехід на «зелену» енергетику також підтримується державною політикою, спрямованою на декарбонізацію ключових секторів, що робить Китай привабливим для компаній, які прагнуть до сталого розвитку.

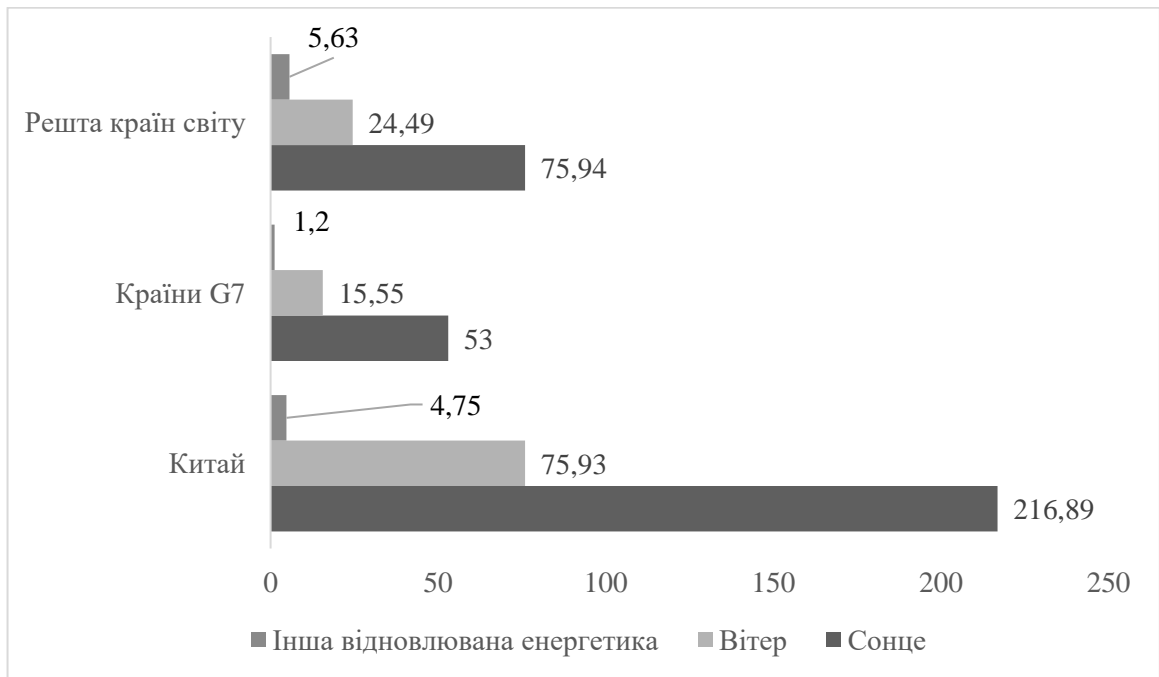

Рис. 2.7 – Щорічне збільшення відновлюваної потужності, ГВт [9]

Потужна цифрова інфраструктура Китаю забезпечує його домінування у високотехнологічних галузях. Маючи понад 1 мільярд користувачів Інтернету та широке покриття мережі 5G, країна підтримує інновації в галузі штучного інтелекту, фінтех та електронної комерції. Такі міста, як Шеньчжень, стали глобальними центрами технологічного виробництва та досліджень і розробок. Ця інфраструктура уможливорює дистанційні послуги та цифрові ринки, зміцнюючи позиції Китаю в глобальних ланцюгах доданої вартості.

Міжнародна спеціалізація Китаю значною мірою визначалася його доступом до фінансового капіталу, що сприяло швидкому розширенню його промислових секторів. За останні два десятиліття в Китаї спостерігався значний приплив як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. У 2023р. прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Китай склали 189 мільярдів доларів США, що позиціонує країну як найбільшого у світі одержувача ПІІ. Цей приплив капіталу відіграв важливу роль у розвитку інфраструктури, технологій та виробничого сектору Китаю. За перші дев'ять місяців 2024 р. Китай залучив значні 640,6 млрд юанів (90,26 млрд доларів США) прямих іноземних інвестицій (ПІІ), що свідчить про значне відновлення міжнародних потоків капіталу. Зокрема, в країні на 11,4% зросла кількість нових

підприємств з іноземними інвестиціями (ПІІ), особливо у високотехнологічному виробництві, медичному обладнанні та професійних послугах [26]. Це зростання свідчить про зміщення промислового фокусу Китаю в бік інновацій та послуг, причому високотехнологічні галузі, такі як виробництво та сфера послуг, є рушійною силою значного використання іноземного капіталу. Створення 13 758 нових ПІІ лише у високотехнологічному секторі у 2023 р. підкреслює зростаючу привабливість Китаю як інвестиційного напрямку в передових галузях, що має вирішальне значення для довгострокової економічної трансформації країни.

У 2023 р. китайські ПІІ був високо сконцентровані у кількох ключових секторах. Виробництво, наукові дослідження та бізнес-послуги разом становили 86,8% усіх нових ПІІ та 89,5% іноземних інвестицій [26]. Зокрема, високотехнологічні галузі лідирували, а високотехнологічні послуги забезпечили 42,88 млрд доларів США інвестицій, випередивши навіть високотехнологічне виробництво. Крім того, регіональний розподіл ПІІ підкреслює домінування Азії, на яку припадає 76,8% нових підприємств та 81,3% загального обсягу реалізованих ПІІ (рис. 2.8). Це відображає міцні економічні зв'язки Китаю з його азійськими сусідами, особливо з Гонконгом, Японією, Південною Кореєю та Сінгапуром. Однак такі регіони, як Африка та Латинська Америка, мають відносно меншу частку, зокрема, на Африку припадає лише 5,8% нових підприємств і лише 0,2% реалізованих ПІІ. Така диспропорція свідчить про те, що хоча Африка стала помітним джерелом нових ПІІ, її інвестиційна цінність залишається обмеженою порівняно з іншими регіонами. Крім того, урядова політика заохочує інвестиції через такі ініціативи, як стратегія «Зроблено в Китаї 2025», яка надає пріоритет високотехнологічним галузям, таким як штучний інтелект, робототехніка та «зелена» енергетика. Завдяки широкому доступу до капіталу Китай зміг диверсифікувати свою економіку за межі традиційного виробництва, дедалі більше спеціалізуючись на високотехнологічних галузях і галузях з високою доданою вартістю.

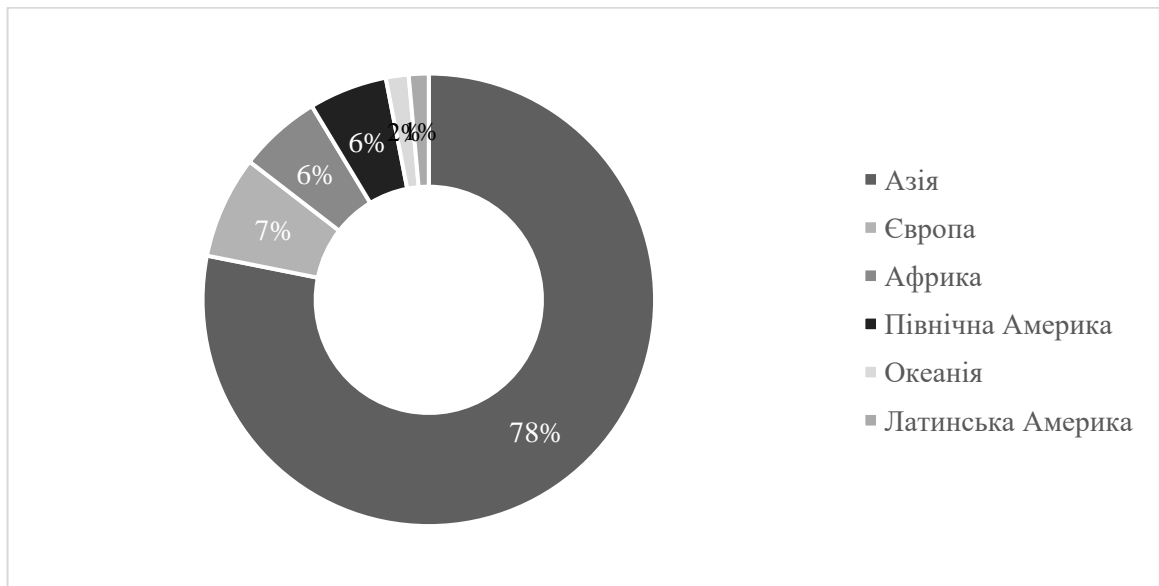

Рис. 2.8 – Джерела ПІІ у Китай за регіонами, % [26]

Промислові кластери також відіграли значну роль у зміцненні позицій Китаю у світовій економіці. Ці кластери, такі як кластери електроніки (Шеньчжень) та автомобілебудування (Чанчунь і Шанхай), залучають як місцеві, так і міжнародні інвестиції, створюючи цикл зворотного зв'язку для зростання. Шеньчжень, наприклад, є домом для деяких найбільших технологічних компаній Китаю, включаючи Huawei і Tencent, і отримав вигоду як від державних стимулів, так і від приватного капіталу, які створили процвітаючу екосистему для інновацій. Ці промислові кластери генерують економію від масштабу, знижуючи витрати і підвищуючи продуктивність, що, в свою чергу, посилює конкурентні переваги Китаю на різних світових ринках. Згідно зі звітом Світового банку за 2023 р., промислові кластери в Китаї сприяли домінуванню країни в таких секторах, як електроніка, текстиль та виробництво відновлюваної енергії, збільшуючи її експорт та міжнародний вплив [24].

Крім того, доступність фінансового капіталу дозволила Китаю залучити інвестиції, які сприяють його глобальному впливу, особливо в таких регіонах, як Африка і Південно-Східна Азія. Завдяки своїй ініціативі «Один пояс, один шлях» (BRI) Китай інвестував мільярди доларів в інфраструктурні проекти, ще більше вбудовуючись у глобальний розподіл праці. Станом на 2022 р. в рамках BRI було

профінансовано понад 2600 проєктів у 140 країнах, що свідчить про те, як Китай використовує доступ до капіталу для розширення свого впливу та посилення ролі як критично важливого гравця у світовій торгівлі [25]. Ці інвестиції не лише забезпечують майбутнє зростання Китаю, але й зміцнюють його промислову базу, роблячи його важливою частиною міжнародного економічного ландшафту. Таке стратегічне використання капіталу демонструє, як доступ до фінансових ресурсів підтримує не лише розвиток внутрішньої промисловості, а й ширшу глобальну спеціалізацію Китаю.

Отже, аналіз економічних показників і міжнародної спеціалізації КНР вказує на стійке зростання її ролі як глобального лідера у залученні іноземних інвестицій і розвитку високотехнологічних секторів. У 2023 р. країна привабила понад 160 мільярдів доларів США в іноземні інвестиції, зокрема в таких галузях, як виробництво, науково-дослідні та технічні послуги, а також інформаційні технології. Водночас Китай продовжує демонструвати високу концентрацію інвестицій у своїй економіці, зокрема завдяки розвитку технологічних кластерів, що сприяють зростанню спеціалізації в певних секторах. Однак попри стабільний приплив інвестицій із Азії, внесок інших регіонів, таких як Африка та Латинська Америка, залишається незначним, що вказує на необхідність посилення економічних зв'язків з цими частинами світу для подальшого розширення міжнародної спеціалізації Китаю.

2.3. Економічні умови та моделі міжнародної спеціалізації Індії

Економічні умови та моделі міжнародної спеціалізації Індії відзначаються динамічним зростанням, зокрема в галузях високих технологій, інформаційних послуг та аутсорсингу. Від початку 1990-х рр., коли країна впровадила економічні реформи та відкрила свою економіку для міжнародних інвестицій, Індія стала важливим гравцем на світових ринках, зокрема завдяки розвитку сектора ІТ та аутсорсингу бізнес-послуг. Сьогодні індійська економіка демонструє стабільне зростання, де високі темпи розвитку надають перевагу країні як важливому постачальнику послуг та виробництва для глобальних ринків. У сучасних умовах

Індія також активізує свою спеціалізацію у секторі відновлювальних джерел енергії та сталого розвитку, що дозволяє їй посилювати позиції на міжнародному рівні, створюючи нові можливості для економічної інтеграції в глобальні ланцюги постачання.

На міжнародну спеціалізацію Індії значною мірою впливають її багаті природні ресурси, різноманітний клімат та географічне розташування, що робить її помітним гравцем у таких галузях, як гірничодобувна промисловість, сільське господарство та світова торгівля.

Багатство мінеральних ресурсів Індії відіграє важливу роль у її міжнародній економічній спеціалізації. Країна є другим найбільшим у світі виробником вугілля, основні запаси якого зосереджені в таких штатах, як Чхаттісгарх та Одіша. Видобуток вугілля робить значний внесок в енергетичні потреби та експорт Індії. Крім того, Індія посідає четверте місце у світі за видобутком залізної руди, видобувні запаси якої оцінюються у понад 9 600 млн тонн (рис. 2.9). Мінерал видобувається переважно в таких штатах, як Одіша, Карнатака та Чхаттісгарх, а Китай є основним імпортером. Інші ключові ресурси включають боксити, слюду та вапняк, які є основою для таких галузей, як виробництво алюмінію та будівельних матеріалів.

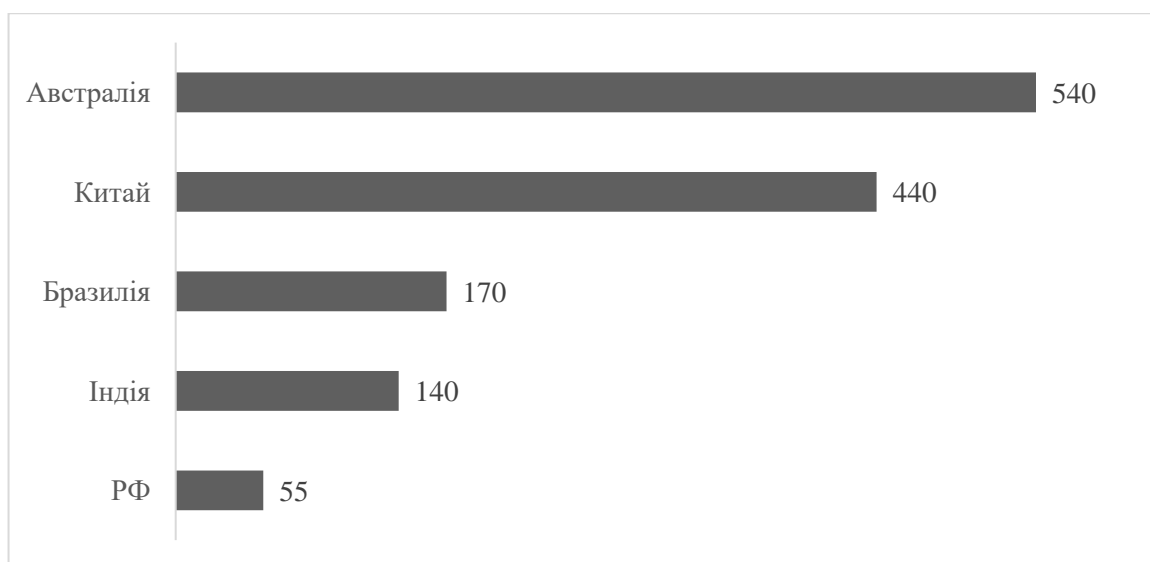

Рис. 2.9 – Топ-5 країн-виробників залізної руди у 2024 р., млн тон [62]

Різноманітний клімат Індії сприяє розвитку різноманітних видів сільськогосподарської діяльності, що робить її провідним світовим виробником таких культур, як рис, пшениця та бавовна. Тропічні регіони на півдні Індії з достатньою кількістю опадів сприяють вирощуванню спецій, таких як кардамон і чорний перець, що дає країні конкурентну перевагу на світових ринках спецій. Тим часом, такі регіони, як Пенджаб і Хар'яна, є невід'ємною частиною виробництва пшениці та рису завдяки своїм родючим ґрунтам і помірному клімату [100]. Індія також є найбільшим у світі виробником молока та одним з найбільших експортерів фруктів і овочів, що підкреслює роль клімату у формуванні експортного профілю її сільськогосподарської продукції.

Стратегічне розташування Індії вздовж ключових морських шляхів посилює її роль у міжнародній торгівлі. Її довге узбережжя з великими портами, такими як Мумбаї, Ченнаї та Вішакхапатнам, сприяє експорту сільськогосподарської продукції, текстилю та корисних копалин. Близькість до Близького Сходу, Південно-Східної Азії та Африки забезпечує ефективну торговельну логістику. Крім того, внутрішні річки Індії та розгалужена залізнична мережа сприяють внутрішньому переміщенню товарів, посилюючи її експортний потенціал.

За останні роки Індія продемонструвала значний прогрес у зростанні зайнятості, ефективно протидіючи безробіттю. У період з 2016-2023 рр. зайнятість зросла на 36%, що призвело до створення приблизно 170 мільйонів робочих місць (рис. 2.10).

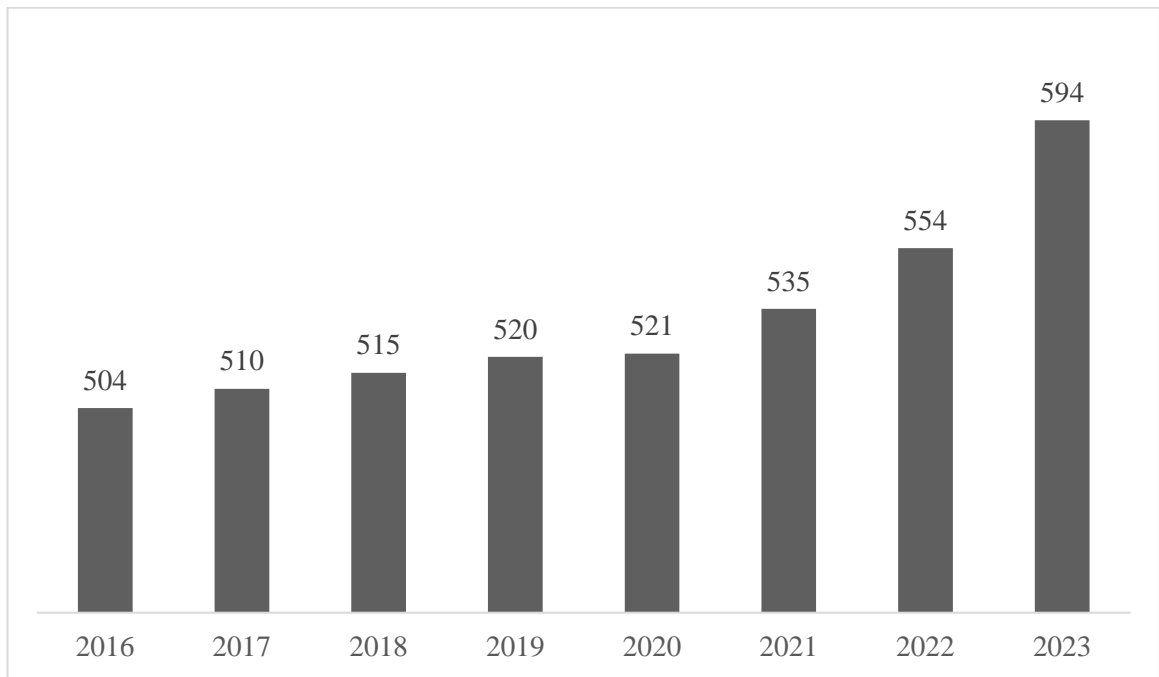

Рис. 2.10 – К-сть працюючого населення в Індії, млн 2016-2023 рр. [52]

У цей період також спостерігався стабільний темп зростання ВВП, який в середньому становив понад 6,5%, що свідчить про тісний зв'язок між економічним зростанням і створенням робочих місць. Ключові сектори, такі як виробництво, послуги та сільське господарство, сприяли цьому зростанню, що підтверджується надійними даними з таких джерел, як база даних KLEMS Резервного банку Індії та опитування, такі як Періодичне обстеження робочої сили (PLFS) [75]. Ці тенденції підкреслюють здатність Індії створювати робочі місця, зберігаючи при цьому динамічну та інклюзивну економіку.

Міжнародна спеціалізація Індії відображає характеристики її ринку праці, сформовані взаємодією рівнів кваліфікації, вартості робочої сили та демографічних показників. Країна позиціонує себе як глобальний центр наукомістких галузей, таких як ІТ, біотехнології та фінанси, насамперед завдяки висококваліфікованій робочій силі, зосередженій у таких міських центрах, як Бенгалуру, Хайдарабад і Пуна. Індійські галузі ІТ та аутсорсингу бізнес-процесів у 2023 р. згенерували приблизно 245 млрд доларів США доходу завдяки поєднанню передової технічної освіти та володіння англійською мовою (рис. 2.11).

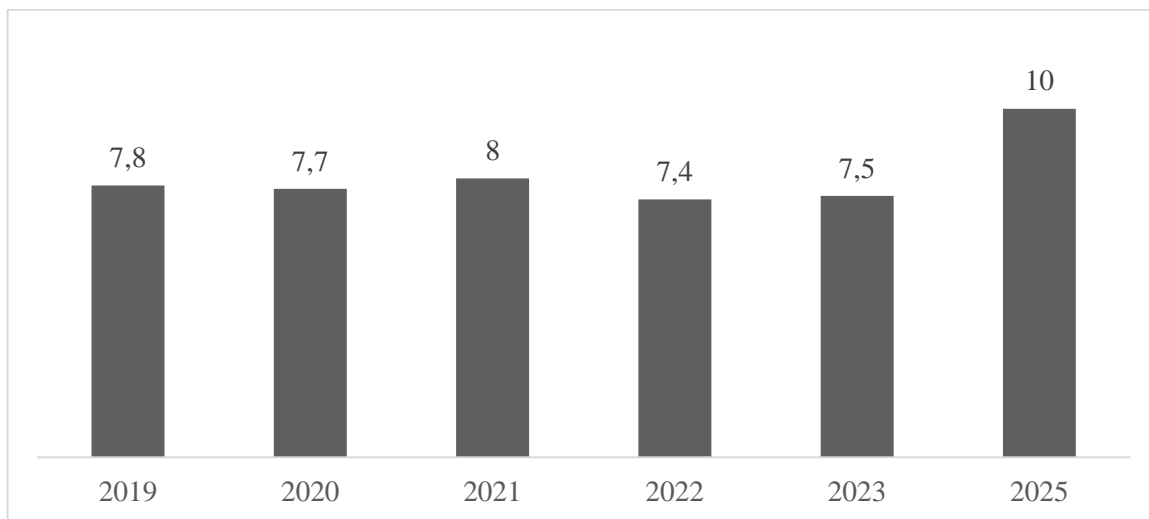

Рис. 2.11 – Частка сектору інформаційних технологій / управління бізнес-процесами у ВВП Індії у період 2019-2023 рр. з прогнозом до 2025 року, % [55]

Однак невідповідність між освітою та зайнятістю зберігається, оскільки рівень безробіття серед випускників та аспірантів коливається на рівні 13% через недостатнє створення кваліфікованих робочих місць та галузеві дисбаланси [46]. Водночас, конкурентна перевага Індії у трудомістких галузях, таких як текстильна та обробна промисловість, зумовлена відносно низькою вартістю робочої сили. Цей фактор допоміг Індії стати провідним експортером текстилю, експорт якого у 2022 р. склав 41 млрд доларів США [88]. Однак домінування неформальної зайнятості в цих галузях обмежує зростання заробітної плати та гарантії зайнятості. Приблизно 48% робочої сили в Індії є самозайнятими, причому багато хто з них працює в неформальному секторі, що відображає проблеми з переходом працівників на офіційну, більш високооплачувану роботу.

Демографічний дивіденд Індії, що характеризується великою кількістю молодого населення, пропонує потенціал для сталого економічного зростання. З рівнем участі в робочій силі 57,9% станом на 2023 рік, країна отримує вигоду від зростання кількості населення працездатного віку. Однак гендерна нерівність у трудовій участі залишається різною: лише 37% жінок є активними учасниками робочої сили порівняно з більш ніж 75% чоловіків (рис. 2.12).

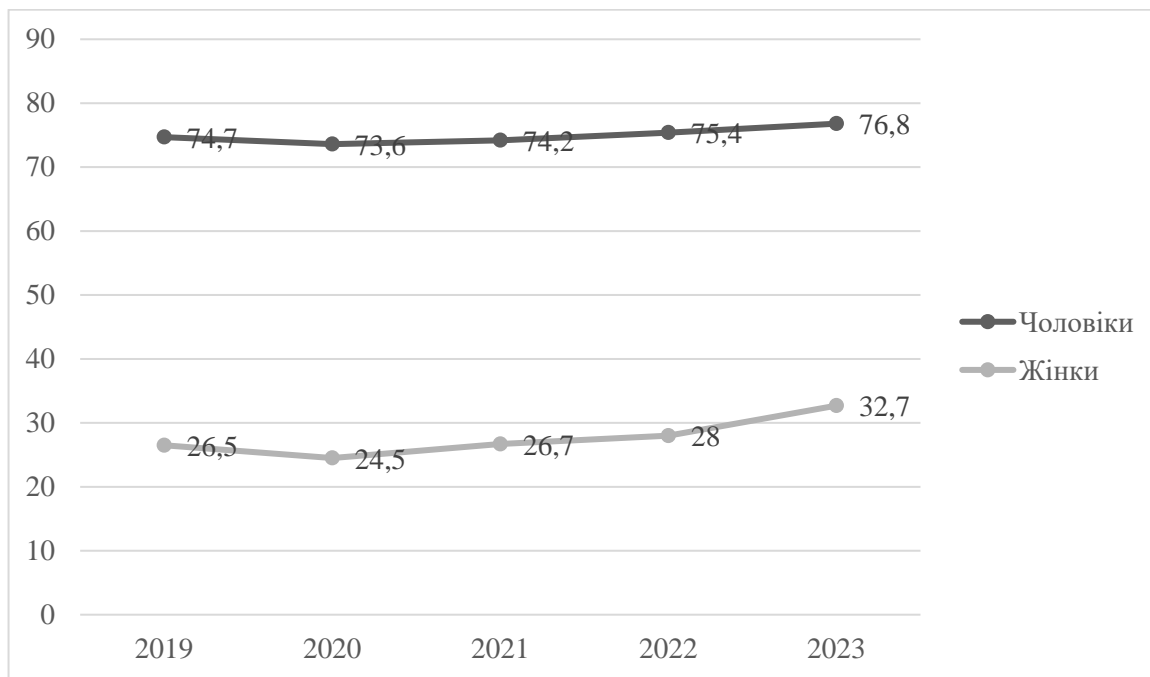

Рис. 2.12 – Гендерний розподіл працюючого населення в Індії 2019-2023 рр., %
[53]

На міжнародну спеціалізацію Індії значною мірою впливає її економічна інфраструктура, зокрема, транспорт, логістика, енергопостачання та телекомунікації, які сприяють її інтеграції у світову економіку. Логістичний сектор Індії відіграє важливу роль у міжнародній торгівлі. Маючи 12 великих і понад 200 малих портів, такі порти, як Мундра та Порт Джавахарлала Неру, обробляють значну частину експортно-імпортової торгівлі Індії. Урядова «Національна логістична політика» має на меті знизити витрати на логістику з 13-14% ВВП до світового показника близько 8%, що підвищить конкурентоспроможність [37]. Залізниці та автомагістралі, такі як проект «Золотий чотирикутник», з'єднують основні промислові та сільськогосподарські регіони з портами, сприяючи торгівлі. Наприклад, виділені вантажні коридори підвищують ефективність транспортування сипучих вантажів, таких як сталь і сільськогосподарська продукція, що мають вирішальне значення для експортної економіки Індії.

Надійна енергетична інфраструктура має дуже важливе значення для експортно-орієнтованих галузей Індії. Індія, де проживає близько 1,4 млрд людей і яка є однією з найбільш швидкозростаючих економік світу, останнім часом

зміцнила свої позиції лідера у сфері відновлюваної енергетики. Володіючи значними ресурсами відновлюваної енергії, Індія швидко трансформує своє енергетичне середовище. Станом на 2023 р., 176 гігават встановлених потужностей відновлюваної енергетики в Індії роблять її четвертою країною-лідером за потужністю відновлюваної енергетики у світі [76]. Більше того, виробництво електроенергії з відновлюваних джерел в цій азійській країні зросло більш ніж удвічі за період 2012-2023 рр. Незважаючи на ці зміни, в загальному енергетичному балансі Індії все ще домінує теплова енергія, вироблена з вугілля та нафти. Однак у майбутньому в енергетичному секторі відбудеться перехід на відновлювані джерела енергії.

Доступність енергії від сонячних і вітрових проектів, а також вугілля і гідроенергії, підтримує енергоємні галузі і позиціонує Індію як центр виробництва з низькими витратами. Такий розвиток подій дозволяє Індії спеціалізуватися на експорті таких товарів, як сталь, цемент і алюміній, задовольняючи зростаючий світовий попит (рис .2.13).

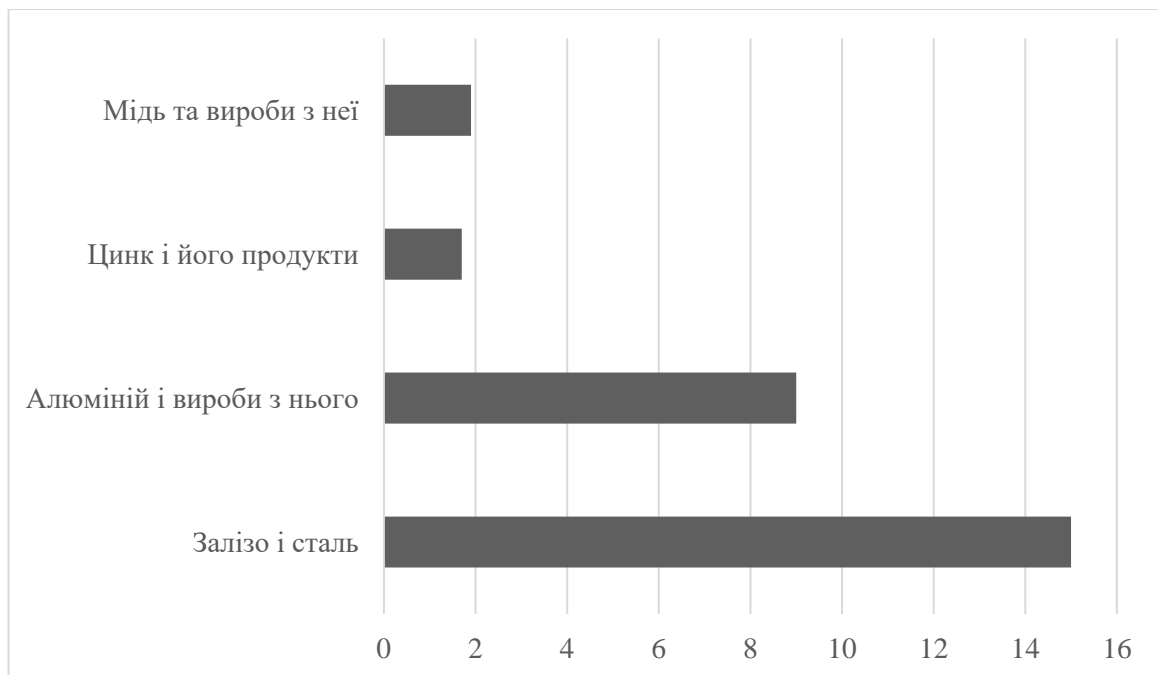

Рис. 2.13 – Вартість основних металів, експортованих з Індії у 2022 р., млрд дол. США [66]

Цифрова інфраструктура Індії, що характеризується дешевим мобільним інтернетом і широким проникненням широкопasmового зв'язку, перетворила її на глобальний центр ІТ та віддалених послуг. У 2023 р. ІТ-індустрія країни заробила понад 245 млрд доларів США доходу, причому експорт склав 58% від загальної суми. Такі ініціативи, як «Цифрова Індія», стимулювали інвестиції в телекомунікації, уможливили аутсорсингові послуги та розвиток високотехнологічних галузей. Ця потужна цифрова екосистема позиціонує Індію як лідера в експорті послуг та програмного забезпечення на основі ІТ-технологій [30].

Міжнародна спеціалізація Індії значною мірою формується завдяки її інтеграції у глобальний розподіл праці, що сприяє залученню капіталу для стимулювання промислового та експортно-орієнтованого зростання. Протягом багатьох років Індія залучила значні прями іноземні інвестиції (ПІІ), особливо в такі сектори, як технології, виробництво та фармацевтика. У 2022-2023 рр. Індія зафіксувала приплив ПІІ у розмірі \$70,97 млрд, причому найбільша частка припала на такі сектори, як комп'ютерне програмне забезпечення та обладнання (близько \$20,94 млрд) [54]. Ці інвестиції каталізували зростання капіталомістких галузей і створили конкурентоспроможні на світовому рівні центри, такі як Бенгалуру для ІТ-послуг і Хайдарабад для фармацевтики, що підвищило роль Індії в міжнародній торгівлі та промисловій спеціалізації.

Промислові кластери сприяють подальшій спеціалізації Індії, створюючи ефект масштабу та залучаючи додаткові інвестиції. Наприклад, Сананд у штаті Гуджарат став центром автомобілебудування, в якому розташовані Tata Motors та інші великі гравці, а Тірупур у штаті Тамілнад домінує на світовому ринку експорту трикотажу, на який припадає 90% експорту бавовняного трикотажу з Індії. Аналогічно, Сурат є світовим лідером в обробці алмазів, обробляючи близько 90% світового обсягу алмазів [59]. Ці кластери отримують вигоду від розвиненої інфраструктури, кваліфікованої робочої сили та доступу до капіталу, що посилює позиції Індії у глобальних ланцюгах доданої вартості.

Незважаючи на ці досягнення, такі проблеми, як обмежений доступ до офіційних кредитів і високі логістичні витрати, перешкоджають подальшій спеціалізації. Лише 16% індійських представників МСБ, які відіграють важливу роль у промисловій екосистемі, мають доступ до офіційних кредитів, решта залежить від неофіційних каналів [36]. Крім того, витрати на логістику в Індії становлять 14-18% ВВП, що значно вище, ніж у розвинених країнах, і впливає на конкурентоспроможність експорту. Вирішення цих проблем через цільові інвестиції та фінансову інклюзію матиме вирішальне значення для підтримання міжнародної спеціалізації Індії в умовах мінливої динаміки світової торгівлі.

Отже, економічні умови та моделі міжнародної спеціалізації Індії відображають динамічну та адаптивну інтеграцію до глобального поділу праці. Використовуючи свої багаті природні ресурси, великий і різноманітний ринок праці та зростаючу доступність капіталу, Індія утвердилася в таких секторах, як ІТ-послуги, фармацевтика, сільське господарство та виробництво. Її промислові кластери, значний приплив інвестицій та потужна економічна інфраструктура, включаючи цифрові мережі та розширену логістичну систему, підтримують її спеціалізацію на наукомістких та трудомістких галузях. Однак такі виклики, як гендерна нерівність у складі робочої сили, високі логістичні витрати та обмежений доступ до кредитів для МСБ, залишаються бар'єрами на шляху до максимального розкриття потенціалу країни.

2.4. Огляд економіки та міжнародної спеціалізації Бразилії

Бразилія, найбільша економіка Південної Америки, вирізняється на світовому ринку своїми різноманітними природними ресурсами, значними обсягами сільськогосподарського виробництва та промисловим потенціалом, що зумовлює її міжнародну спеціалізацію. Відома як провідний експортер таких товарів, як соєві боби, кава та залізна руда, Бразилія використовує свої багаті природні ресурси та сприятливий клімат для підтримки сільського господарства та гірничодобувної промисловості. Крім того, промислові центри, особливо в Сан-Паулу та Ріо-де-Жанейро, зосереджені на виробництві та технологічних секторах,

що підтримуються кваліфікованою робочою силою та розвинуеною інфраструктурою. Однак такі виклики, як економічна нерівність, коливання цін на сировинні товари та дефіцит інфраструктури, формують здатність Бразилії повністю оптимізувати свою спеціалізацію в міжнародному поділі праці, позиціонуючи країну як сировинну державу та індустріальну державу з новими можливостями, що розвивається.

Міжнародна спеціалізація Бразилії значною мірою зумовлена її багатими природними ресурсами, сприятливими кліматичними умовами та стратегічним географічним розташуванням. Як один з найбільших у світі експортерів сільськогосподарської та мінеральної продукції, Бразилія використовує свої величезні природні багатства, такі як залізна руда, соєві боби та кава. Країна володіє приблизно 17% світових запасів залізної руди, що робить гірничодобувну промисловість наріжним каменем її економіки, а ключові експортні товари спрямовуються на ринки Китаю та Європи. Крім того, Бразилія є провідним світовим виробником соєвих бобів, на яку в 2023 р. припадало близько 40% світового експорту сої (рис. 2.14). Цей успіх підтримується великими площами орних земель, які складають майже 30% від загальної площі країни, а також розташуванням у басейні річки Амазонки, що пропонує багате біорізноманіття та природні ресурси.

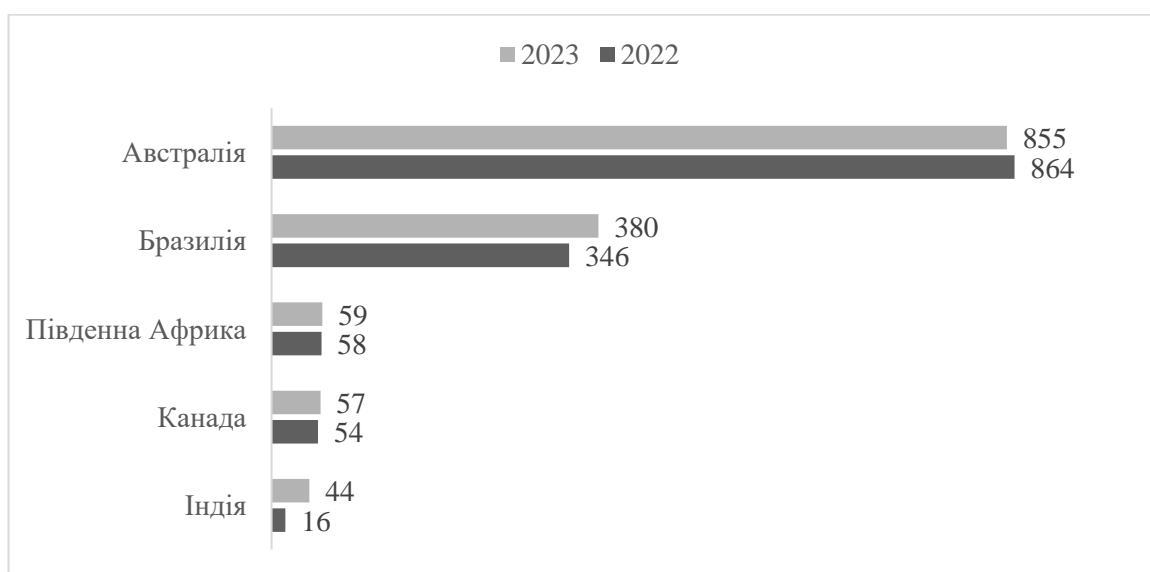

Рис. 2.14 – Найбільші країни-експортери залізної руди у світі у 2022-2023 р., млн тон [44]

Кліматичне розмаїття Бразилії підтримує широкий спектр сільськогосподарської продукції. Тропічний і субтропічний клімат ідеально підходить для таких культур, як цукрова тростина, кава та апельсини, що дозволяє Бразилії домінувати в цих галузях на світовому рівні. Наприклад, в останні роки країна виробляла понад 35% світової кави, зберігаючи свою позицію найбільшого експортера. Виробництво цукрової тростини, що розвивається завдяки теплим і вологим умовам, також сприяє виробництву етанолу, який є важливою складовою сектору відновлюваної енергетики Бразилії (рис. 2.15). Крім того, впроваджуються сталі сільськогосподарські практики, такі як системи агролісомеліорації в Амазонії, щоб збалансувати продуктивність із збереженням довкілля.

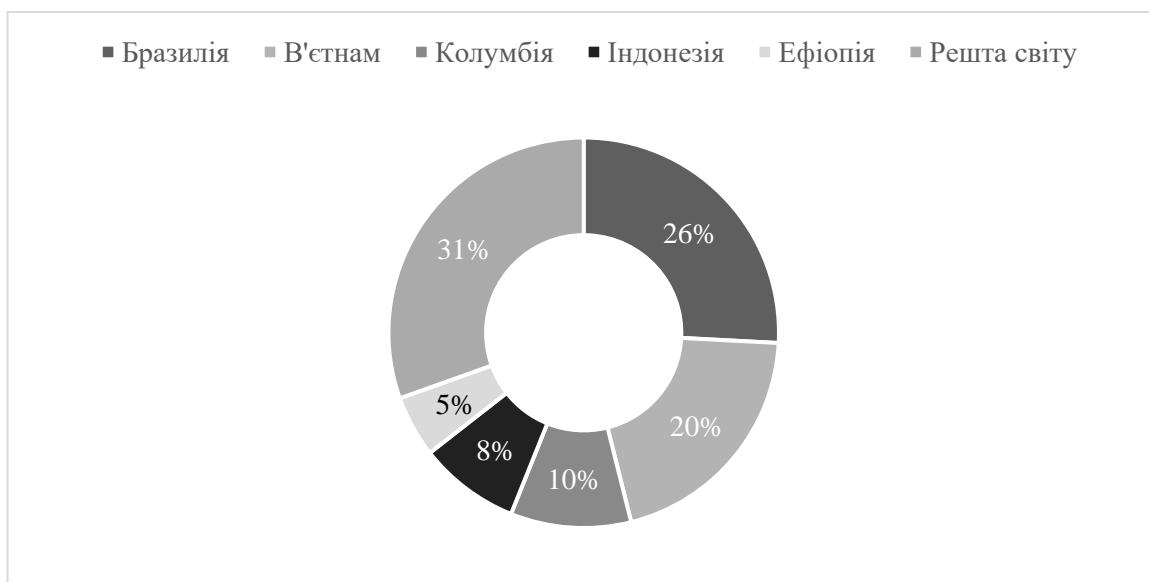

Рис. 2.15 – Виробництво кави за країнами 2020 р., % [29]

Географічне розташування Бразилії розширює її можливості у світовій торгівлі. Маючи понад 7 000 кілометрів берегової лінії та великі порти, такі як Сантос, країна ефективно експортує товари до Північної Америки, Європи та Азії. Річка Амазонка також полегшує переміщення товарів у внутрішніх регіонах країни, сприяючи розвитку галузей, що залежать від природних ресурсів, таких як лісове господарство та сільське господарство. Незважаючи на ці переваги, такі виклики, як вирубка лісів та зміна клімату, загрожують стійкості спеціалізації регіону. Зусилля, спрямовані на впровадження практик сталого землекористування, таких як лісовідновлення та низьковуглецеве сільське господарство, мають на меті

вирішити ці проблеми, зберігаючи при цьому сильні позиції Бразилії на світовому ринку.

Міжнародна спеціалізація Бразилії значною мірою формується під впливом характеристик ринку праці, включаючи рівень кваліфікації, вартість робочої сили та демографічні фактори. У третьому кварталі 2024 р. в Бразилії був зафіксований найнижчий рівень безробіття за останні роки – лише 6,4 % працездатного населення не мали роботи. Маючи близько 101 мільйона працевлаштованих людей, країна підтримує рівень зайнятості між 57 і 51 % протягом останніх років. Крім того, близько 69% робочої сили – це наймані працівники, а чверть – с амозайняті. Більшість працівників у віці від 25 до 44 років, а найбільша вікова група – 25,8 мільйона працівників – у віці від 35 до 44 років [35]. Крім того, ці цифри враховують неформальний ринок праці в південноамериканській країні. У 2023 р. близько 37% усього зайнятого населення працювали на неформальних робочих місцях, тобто на робочих місцях, які не оподатковуються і не контролюються державними органами.

Ринок праці в Бразилії орієнтований на третинний сектор економіки (рис. 2.16). Близько 71% всіх робочих місць у Бразилії припадає на сферу послуг. У 2022 р. близько 13 мільйонів жителів Бразилії були зайняті лише в секторі роздрібною торгівлі. Того ж року близько 1,2 млн людей працювали на ринку інформаційних технологій. У 2022 р. кількість працівників у сільськогосподарському секторі перевищила 1,1 млн осіб.

Рис. 2.16 – Зайнятість за секторами економіки в Бразилії 2019-2022 рр., % [16]

Бразилія – одна з країн Латинської Америки та Карибського басейну з найбільшим гендерним розривом у доходах. У 2023 р. жінки заробляли на 683 бразильських реала менше, ніж чоловіки. Більше того, нерівність в оплаті праці виходить за межі гендерної відмінності. У 2023 р. на північному сході країни був найнижчий середньомісячний дохід на одну особу – 1 991 реалів, тоді як у західно-центральному регіоні щомісячний дохід становив понад 3 400 реалів. Етнічна приналежність є ще одним фактором нерівності: у 2023 р. 59% власників бізнесу з доходом до двох мінімальних зарплат були чорношкірими, тоді як 72% власників бізнесу з вищим доходом були білими [19].

Значні гендерні та регіональні відмінності в доходах у Бразилії мають важливі наслідки для міжнародної спеціалізації країни. Гендерний розрив в оплаті праці підкреслює стійку нерівність, яка обмежує повноцінну економічну участь жінок у галузях з високою доданою вартістю, таких як технології та фінанси. Оскільки ці галузі дедалі більше визначають глобальні економічні тенденції, гендерна нерівність у доходах у Бразилії може обмежити здатність країни конкурувати в цих сферах. Крім того, регіональні відмінності в доходах між північно-східними та західно-центральними регіонами ще більше посилюють нерівномірність розвитку спеціалізованих галузей. Нижчі зарплати та менші економічні можливості на північному сході можуть призвести до зменшення інвестицій у висококваліфіковані галузі, що посилить спеціалізацію Бразилії на ресурсоємних галузях, таких як сільське господарство та гірничодобувна промисловість, які домінують у регіонах з нижчою вартістю робочої сили. Етнічна нерівність також ускладнює проблему, оскільки переважання білих власників бізнесу серед заможних верств населення свідчить про те, що економічне зростання і спеціалізація можуть розподілятися нерівномірно.

Економічна інфраструктура Бразилії відіграє важливу роль у формуванні її міжнародної спеціалізації, особливо у сфері транспорту та логістики. Країна має розгалужену мережу портів, аеропортів, залізниць та автомобільних доріг, які сприяють переміщенню товарів як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Бразильські порти, такі як порт Сантос, є одними з найбільш завантажених у

Латинській Америці, обробляючи значні обсяги експорту, зокрема сільськогосподарської продукції та сировини. Ефективність бразильської транспортної мережі, однак, варіюється залежно від регіону. Південно-східні та південні регіони добре забезпечені інфраструктурою, що підвищило їхню здатність підтримувати промислову діяльність, тоді як північні регіони стикаються з інфраструктурними проблемами, які можуть перешкоджати переміщенню товарів і розвитку промислових кластерів. Як наслідок, міжнародна спеціалізація Бразилії залишається значною мірою зосередженою на експорті сировинних товарів, таких як соєві боби, залізна руда та нафта, чому сприяє розвинена портова інфраструктура країни [99].

Енергопостачання є ще одним важливим фактором міжнародної спеціалізації Бразилії, особливо в енергоємних галузях. Бразилія зробила значні інвестиції у відновлювану енергетику, зокрема у гідроенергетику, на яку припадає понад 60% виробництва електроенергії (рис. 2.17). Це забезпечує відносно дешеве і надійне джерело енергії, що має важливе значення для таких галузей, як виробництво алюмінію і гірничодобувна промисловість.

Рис. 2.17 – Енергетична інфраструктура Бразилії 2023 р., % [18]

Однак енергетична інфраструктура Бразилії стикається з проблемами, пов'язаними з регіональним дисбалансом. У той час як південний схід і південь користуються перевагами надійних систем енергопостачання, північні і північно-східні регіони часто відчувають дефіцит енергії, що може обмежувати промисловий розвиток у цих районах. Наявність доступної та надійної енергії залишається ключовим фактором, що зумовлює акцент Бразилії на видобуток ресурсів і важку промисловість, навіть незважаючи на прагнення диверсифікувати свою економіку.

У сфері телекомунікацій Бразилія досягла значних успіхів у розвитку своєї цифрової інфраструктури, особливо в міських центрах. Розширення інтернет-зв'язку, мобільних мереж і цифрових платформ є ключовими факторами для залучення високотехнологічних галузей, включаючи ІТ-послуги, розробку програмного забезпечення та фінтех. Уряд Бразилії інвестує в розширення широкопasmового доступу, особливо в сільській місцевості та районах з недостатнім рівнем обслуговування, щоб забезпечити більш рівноправний доступ до цифрових послуг. Ці інвестиції дозволили Бразилії стати важливим гравцем на світових ринках аутсорсингу, а такі міста, як Сан-Паулу та Кампінас, стали центрами для технологічних компаній та колл-центрів [20]. Однак у цифровій інфраструктурі все ще існують прогалини, особливо у віддалених регіонах, які перешкоджають повній реалізації потенціалу цифрової економіки Бразилії. Постійний розвиток телекомунікаційної інфраструктури є життєво важливим для подальшої диверсифікації міжнародної спеціалізації Бразилії в бік високотехнологічних та наукомістких секторів. Значні гендерні та регіональні відмінності в доходах у Бразилії мають важливі наслідки для міжнародної спеціалізації країни.

Доступ Бразилії до капіталу суттєво впливає на її міжнародну спеціалізацію, оскільки фінансові ресурси необхідні для створення та розвитку галузей. Протягом останнього десятиліття в Бразилії спостерігається стабільний приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ), особливо в такі сектори, як природні ресурси, енергетика та сільське господарство. Згідно з даними Центрального банку Бразилії,

у 2022 р. країна залучила близько 65 мільярдів доларів ПІІ, незважаючи на глобальну економічну невизначеність (рис. 2.18).

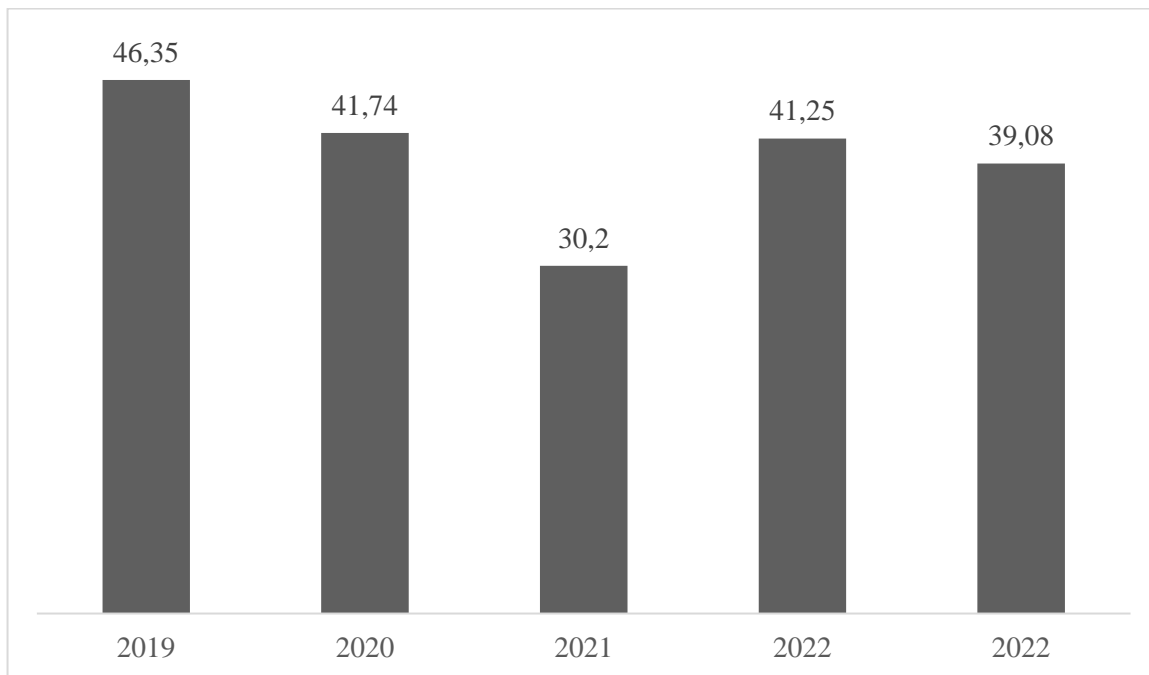

Рис. 2.18 – Чисті прями іноземні інвестиції в Бразилію 2019-2023 рр., млрд доларів США [69]

Цей приплив капіталу допоміг підтримати масштабні промислові проєкти та розвиток інфраструктури, особливо в південно-східному регіоні, який є фінансовим та промисловим центром Бразилії. Доступність капіталу дозволила компаніям у таких галузях, як гірничодобувна, нафтова та сільськогосподарська, розширити свою діяльність, зміцнивши таким чином спеціалізацію Бразилії на експорті сировини та сільськогосподарської продукції. Однак проблеми залишаються, особливо в залученні капіталу в менш розвинені регіони, де промисловість ще тільки зароджується.

Розвиток промислових кластерів є ще одним важливим фактором, що сприяє міжнародній спеціалізації Бразилії. Такі міста, як Сан-Паулу та Ріо-де-Жанейро, є яскравими прикладами промислових кластерів, де існуючі галузі залучають додаткові інвестиції, створюючи синергію, що посилює регіональну спеціалізацію. Наприклад, Сан-Паулу є центром бразильської автомобільної, машинобудівної та електронної промисловості, що виграє від концентрації фінансових послуг,

кваліфікованої робочої сили та виробничого досвіду. Крім того, агропромисловий сектор у центрально-західному регіоні перетворився на потужний промисловий кластер завдяки наявності капіталу та технологічним досягненням, що зробило Бразилію одним з найбільших у світі експортерів сої, цукру та кави [71, с.115]. Цей ефект кластеризації не лише сприяє зростанню цих галузей, але й залучає подальші інвестиції, створюючи благотворний цикл економічного розвитку та підвищуючи міжнародну конкурентоспроможність Бразилії в цих секторах.

На противагу цьому, в Бразилії існують значні регіональні відмінності в доступі до капіталу. У той час як Сан-Паулу та Ріо-де-Жанейро залучають більшість інвестицій, інші регіони, такі як північ та північний схід, стикаються з проблемами у забезпеченні фінансового капіталу. Ці регіони часто покладаються на державні інвестиції та стимули для стимулювання промислового зростання, особливо в таких секторах, як відновлювана енергетика та екологічний туризм. Незважаючи на ці проблеми, уряд намагається виправити дисбаланс шляхом створення таких програм, як «Фонд розвитку Північного Сходу», що має на меті стимулювати промислове зростання в менш розвинених регіонах [97, с.2]. Хоча ці зусилля привели до певного успіху, доступність капіталу залишається ключовим питанням, яке продовжує впливати на здатність Бразилії диверсифікувати свою промислову базу та посилити міжнародну спеціалізацію, окрім традиційних сильних сторін у сільському господарстві та видобутку природних ресурсів.

Отже, економіка Бразилії характеризується значною залежністю від природних ресурсів, промислових кластерів та агробізнесу, які формують її міжнародну спеціалізацію. Завдяки родючим землям і сприятливому клімату країна стала світовим лідером з експорту сільськогосподарської продукції, зокрема соєвих бобів, кави та цукру. Економічна інфраструктура, включаючи добре розвинені порти, аеропорти та залізниці, сприяє торгівлі, а доступ до капіталу підтримує великомасштабну промисловість, особливо в таких регіонах, як Сан-Паулу та Ріо-де-Жанейро. Незважаючи на це, регіональні відмінності в доходах, гендерна нерівність у трудовій діяльності та нерівний доступ до капіталу обмежують повний потенціал економічного зростання та міжнародної конкурентоспроможності

Бразилії. Загалом, хоча сильні сторони Бразилії у видобутку ресурсів та сільському господарстві підтримують її позиції на світових ринках, проблеми, пов'язані з інфраструктурою, розподілом капіталу та соціальною нерівністю, продовжують впливати на економічну диверсифікацію та майбутній розвиток країни.

Висновки до другого розділу

Міжнародна спеціалізація таких країн, як США, Китай, Індія та Бразилія, відображає їхні унікальні економічні структури, ресурси та позиції на світовому ринку. США, з їхніми передовими технологіями та високим рівнем кваліфікації в таких галузях, як інформаційні технології, фінанси та фармацевтика, зберігають свою роль лідера в науково-технологічних секторах. Розгалужена економічна інфраструктура та високорозвинений ринок праці дозволяють країні залишатися конкурентоспроможною як у традиційних галузях (наприклад, сільському господарстві, автомобілебудуванні), так і в галузі новітніх технологій. Незважаючи на глобальний масштаб, такі проблеми, як нерівність доходів і регіональні відмінності, особливо в таких галузях, як виробництво, впливають на більш широку економічну спеціалізацію країни.

З іншого боку, Китай позиціонує себе як виробничий центр світу, що спеціалізується на таких галузях, як електроніка, машинобудування та текстиль. Низька вартість робочої сили та значні інвестиції в інфраструктуру – порти, залізниці та автомагістралі – дозволили йому створити домінуючий глобальний ланцюг поставок. Завдяки швидкому зростанню середнього класу та уряду, який активно підтримує промислове зростання, Китай диверсифікує свою спеціалізацію, переходячи від базового виробництва до більш високотехнологічних секторів, таких як штучний інтелект та відновлювані джерела енергії. Його економічна модель дуже орієнтована на експорт, а торговельна політика спрямована на посилення його ролі як світової фабрики.

Міжнародна спеціалізація Індії тісно пов'язана зі зростаючими секторами ІТ та послуг, які отримують вигоду від висококваліфікованої та доступної робочої сили. Країна стала світовим лідером у сфері розробки програмного забезпечення,

ІТ-аутсорсингу та обслуговування клієнтів, залучаючи значні інвестиції від транснаціональних корпорацій. Однак Індія все ще стикається зі значними проблемами з точки зору участі у трудовій діяльності, гендерної нерівності та регіональних економічних дисбалансів. Сільськогосподарський сектор залишається важливим, але країна переходить до більшої залежності від послуг і технологій, хоча її інфраструктура, особливо в сільській місцевості, обмежує повний потенціал цих секторів.

Економічна спеціалізація Бразилії ґрунтується на великій кількості природних ресурсів, включаючи залізну руду, нафту та сільськогосподарські продукти, такі як соєві боби, кава та цукор. Географічні умови країни, включаючи велику територію та сприятливий клімат, сприяють розвитку сільськогосподарського сектору. Бразилія також має зростаючу виробничу базу, особливо в автомобілебудуванні, літакобудуванні та виробництві сталі. Однак соціальна нерівність, включаючи гендерну та етнічну різницю в оплаті праці, а також нерівномірність регіонального розвитку, продовжують обмежувати здатність Бразилії повною мірою використовувати свій потенціал для промислового зростання та економічної диверсифікації.

Міжнародна спеціалізація цих чотирьох країн ілюструє їхні різні шляхи економічного розвитку. У той час як США лідирують у сфері технологій та послуг, Китай досягає успіхів у виробництві та розвитку інфраструктури, а Індія займає свою нішу в глобальному секторі ІТ та аутсорсингу. Бразилія, з її багатого на ресурси економікою, продовжує використовувати свій сільськогосподарський експорт, одночасно намагаючись диверсифікувати виробництво. Усі ці країни стикаються з такими викликами, як нерівність, проблеми на ринку праці та регіональні відмінності, які впливають на їхню здатність повною мірою максимізувати свою міжнародну спеціалізацію.

РОЗДІЛ 3

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПОДІЛУ ПРАЦІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ

3.1. Порівняння міжнародної спеціалізації країн-об'єктів дослідження

Міжнародна спеціалізація США, Китаю, Індії та Бразилії є важливим аспектом глобальної економіки, що відображає унікальні ресурси, технологічні можливості та економічні пріоритети цих країн. Згідно з даними про ВВП за 2023 р., США, Китай, Індія та Бразилія мають значні відмінності в економічній потужності, що впливає на їхню міжнародну спеціалізацію (рис. 3.1). США, з найбільшим ВВП у розмірі 27,36 трлн доларів, є глобальним лідером у високотехнологічних галузях, таких як ІТ, фінанси та фармацевтика. Китай, з ВВП у 17,79 трлн доларів, спеціалізується на промисловому виробництві та експорті товарів широкого вжитку. Індія, маючи ВВП 3,55 трлн доларів, вирізняється розвитком ІТ-сектора, аутсорсингових послуг і сільського господарства. Бразилія, з найменшим ВВП у 2,17 трлн доларів, фокусується на аграрно-сировинній спеціалізації, зокрема експорті сільськогосподарської продукції [47]. Таке економічне порівняння допомагає зрозуміти різницю в глобальних ролях цих країн. Економічне порівняння ВВП допомагає зрозуміти глобальні ролі країн через оцінку їхньої економічної потужності та здатності впливати на світову економіку. Високий ВВП США та Китаю вказує на їхню провідну роль у міжнародній торгівлі, інвестиціях і технологічних інноваціях, оскільки вони мають ресурси для масштабних досліджень, розвитку і глобальної експансії. Натомість менший, але зростаючий ВВП Індії та Бразилії підкреслює їхню роль у наданні специфічних товарів і послуг, таких як ІТ-аутсорсинг (Індія) чи сільськогосподарська продукція (Бразилія), що також є ключовими для забезпечення глобальних потреб. Таким чином, рівень ВВП демонструє, які сектори є пріоритетними для кожної країни, і як вони впливають на глобальний економічний баланс.

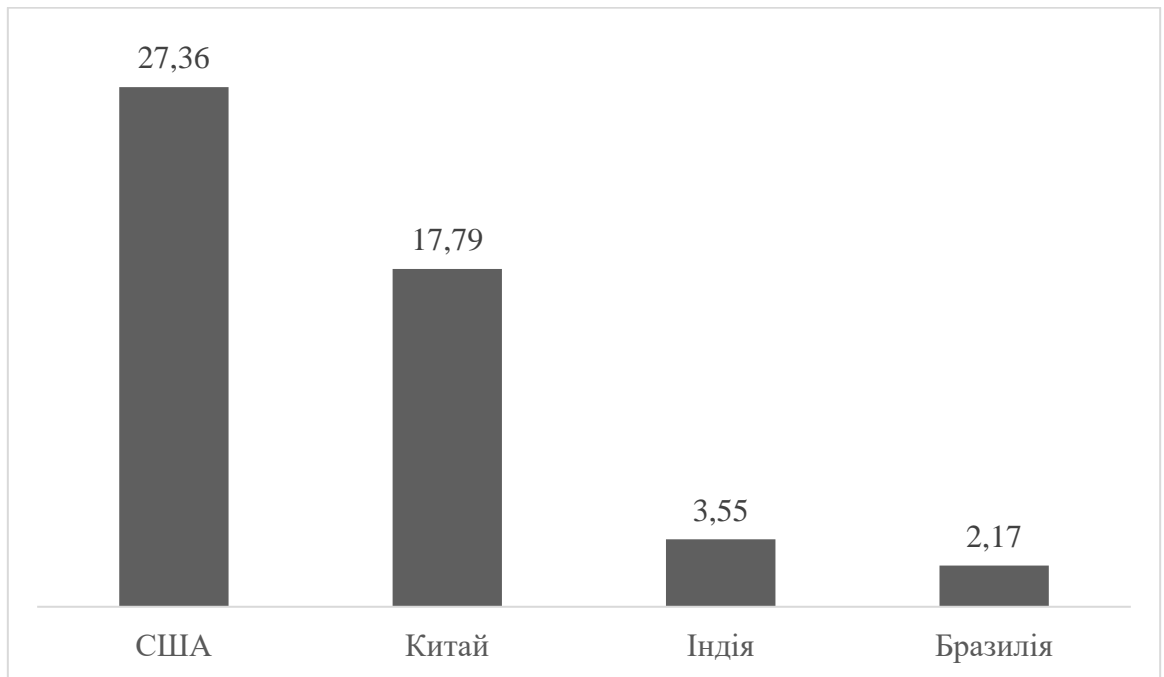

Рис. 3.1 – ВВП країн-об'єктів дослідження у 2023 р., трлн дол США [47]

США вже давно є світовим лідером у галузі технологій та інновацій, стимулюючи економічне зростання в таких секторах, як інформаційні технології, біотехнології, аерокосмічна промисловість та фармацевтика. Силіконова долина в Каліфорнії продовжує залишатися головним світовим центром розвитку технологій, де такі компанії, як Apple, Google і Tesla, розширюють межі інновацій. Аналіз Глобального інноваційного індексу (GII) за період 2020-2022 рр. підкреслює різноманітну промислову та технологічну спеціалізацію США, Китаю, Індії та Бразилії. США стабільно входять до числа провідних інноваторів, посівши 3-тю позицію у 2020 р. та 2-у в 2022 р. (рис. 4.2). Це свідчить про незмінне лідерство країни в технологічних інноваціях, особливо в таких секторах, як ІТ, біотехнології та аерокосмічна галузь. Китай, значно покращивши свою позицію з 14-го місця у 2020 р. до 11-го у 2022 р., зосередився на розвитку своїх виробничих потужностей, особливо в галузі електроніки та "зелених" технологій, які відповідають його промисловій спеціалізації. Індія, яка посіла 48-е місце у 2020 р. і дещо покращила свою позицію до 40-го у 2022 р., відстає в індексі інновацій, що відображає її залежність від ІТ-послуг та розробки програмного забезпечення, а не від передових технологічних інновацій [42]. Бразилія, хоча й знизилася з 62-го місця у 2020 р. до

54-го у 2022 р., продовжує менше орієнтуватися на технологічні інновації, а більше на свою промислову базу – сільське господарство, гірничодобувну промисловість та виробництво енергії, що відображається на її відносно низьких позиціях у глобальному інноваційному середовищі. Таким чином, дане порівняння ілюструє домінування США в інноваціях, швидкий прогрес Китаю, поступовий прогрес Індії та зосередженість Бразилії на традиційних галузях промисловості, а не на високотехнологічному розвитку.

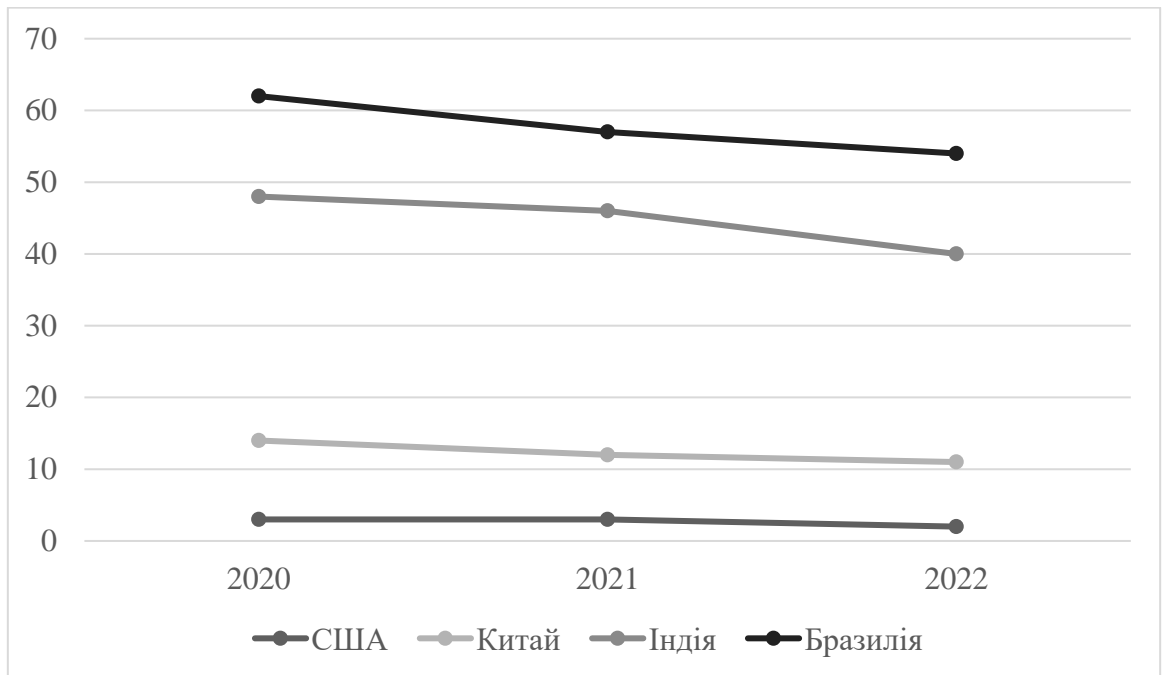

Рис. 3.2 – Глобальний індекс інновацій 2020-2022 [42]

Китай, завдяки своїй промисловій потужності, став світовим центром виробництва, що спеціалізується на електроніці, машинобудуванні та інфраструктурі. Станом на 2023 р. Китай є найбільшим виробником електроніки, на який припадає понад 25% світового виробництва електроніки (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Експорт електроніки 2022 р. [92]

Рейтинг	Країна	Експорт електроніки (в млн. дол. США)
1	Китай	917,880
4	США	196,015
21	Індія	26,573
...	Бразилія	2,57

Це включає в себе споживчу електроніку, таку як смартфони, комп'ютери та побутову техніку. Крім того, Китай є світовим лідером у секторі відновлюваної енергетики, виробляючи більшість сонячних панелей і вітрогенераторів у світі. Країна також інвестувала значні кошти в електромобілі. Що стосується інфраструктури, то Китай розбудував розгалужену транспортну мережу та модернізував свої міста, що сприяло його економічному піднесенню. Виробничий та інфраструктурний сектори країни не лише підтримують власне зростання, але й рухають глобальні ланцюги поставок, що робить її незамінною у світовій торгівлі.

Промислова та технологічна спеціалізація Індії полягає в її бурхливому розвитку сектору інформаційних технологій (ІТ), який позиціонує країну як потенційного лідера в галузі ІТ-аутсорсингу та розробки програмного забезпечення. У 2023 р. обсяг світового ринку ІТ-аутсорсингу оцінювався у 342,60 млрд доларів США [57]. США залишаються світовим лідером, що відображає різноманітні та передові технологічні сектори, включаючи ІТ, біотехнології та аерокосмічну галузь (рис. 3.3). Китай слідує за ними з показником \$96,22 млрд, що підкреслює його промислове домінування, особливо в обробній промисловості та електроніці, які є центральними для його міжнародної спеціалізації. Індія, зі значно меншим показником у 14,5 млрд доларів, виділяється швидким зростанням ІТ-послуг, зокрема, ІТ-аутсорсингу та розробки програмного забезпечення, позиціонуючи себе як лідера в цій ніші. Однак її показник все ще невеликий у порівнянні з США та Китаєм, що свідчить про те, що, хоча Індія має зростаючий вплив у глобальному ІТ-секторі, вона все ще далека від досягнення технологічної широти двох інших країн. Бразилія, з показником \$27,13 млрд, більше зосереджена на традиційних секторах, таких як сільське господарство та гірничодобувна промисловість, ніж на високотехнологічних галузях, що відображається на її нижчому рівні технологічного виробництва.

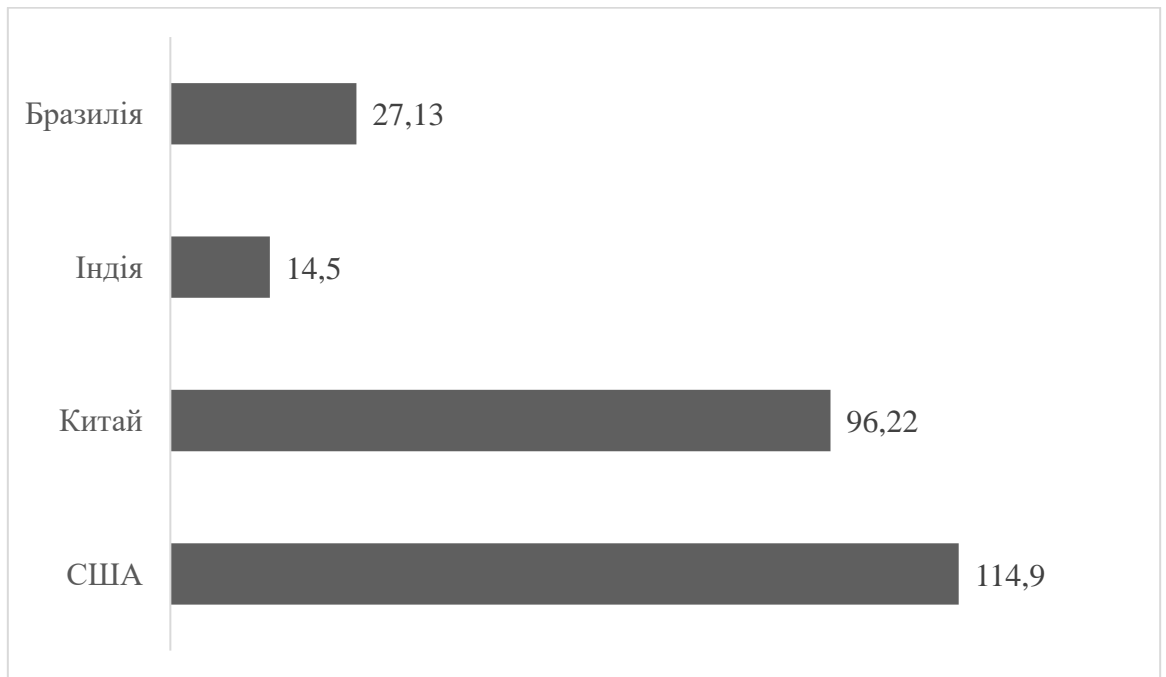

Рис. 3.3 – Вартість ринку ІТ-аутсорсингу станом на 2023 р., млрд дол США
[56]

Міжнародна спеціалізація Бразилії ґрунтується на великомасштабному сільськогосподарському виробництві, видобутку корисних копалин та виробництві енергії. Станом на 2023 р. Бразилія є одним з найбільших у світі виробників та експортерів сільськогосподарської продукції, зокрема соєвих бобів, кави, цукру та яловичини. Вона є провідним світовим експортером соєвих бобів, забезпечуючи близько 45% світової пропозиції. Бразилія також є великим гравцем у гірничодобувному секторі, особливо у видобутку залізної руди, яка необхідна для виробництва сталі. В країні знаходиться найбільший у світі виробник залізної руди - компанія Vale, яка робить значний внесок в експортні надходження Бразилії. Крім того, Бразилія є лідером в енергетичному секторі, особливо у виробництві біопалива та нафти. Вона інвестує значні кошти у відновлювані джерела енергії, маючи одну з найбільших біопаливних галузей у світі, зокрема у виробництві етанолу з цукрової тростини. Незважаючи на ці потужні галузі, Бразилія все ще стикається з такими викликами, як політична нестабільність і нерівність, які можуть вплинути на її загальні економічні показники.

Порівнюючи промислову та технологічну спеціалізацію цих країн, очевидно, що США та Китай домінують у високотехнологічних та обробних галузях, приділяючи більше уваги інноваціям та виробництву передових технологій. США лідирують у технологіях, аерокосмічній та фармацевтичній галузях, тоді як Китай зосереджується на виробництві електроніки та інноваціях у сфері «зеленої» енергетики. Індія, хоча й менша за масштабами, зайняла нішу світового лідера в галузі IT-аутсорсингу та розробки програмного забезпечення, приділяючи все більше уваги технологічним стартапам. Тим часом Бразилія зберігає більш традиційну економічну базу, спеціалізуючись на сільському господарстві та природних ресурсах.

Порівнюючи трудові ринки США, Китаю, Індії та Бразилії, можна побачити чіткі відмінності в структурах зайнятості та спеціалізації. У США ринок праці переважно орієнтований на висококваліфіковані посади в таких сферах, як технології, охорона здоров'я та фінанси, що відображає значну роль сектора послуг в економіці. Це контрастує з Китаєм, де більшість робочих місць пов'язані з виробництвом і промисловістю, хоча зростає попит на працівників у сферах досліджень і розробок. Так, Китай має велику кількість працівників у виробничому секторі (приблизно 28% зайнятих), водночас в секторі послуг зайнято близько 50% робочої сили, що свідчить про структурні зміни у бік технологій і інновацій.

Загалом, Індія та Бразилія мають схожі проблеми в контексті великої частки працівників, зайнятих у сільському господарстві. Однак у Індії спостерігається швидке зростання сектора інформаційних технологій, що вже стало одним із основних напрямів розвитку. IT-аутсорсинг та програмування стали основними сферами працевлаштування для багатьох індійців, але сільське господарство все ще займає значну частину робочої сили [87]. У Бразилії ситуація дещо відрізняється, оскільки країна більше орієнтована на видобуток корисних копалин і сільське господарство, хоча останнім часом зростає попит на робітників у фінансових і технологічних секторах. Зокрема, фінансові послуги та стартапи в галузі технологій є новими галузями, що активно розвиваються в країні.

Отже, порівнюючи ці країни, можна зазначити, що США та Китай демонструють високий рівень спеціалізації у високотехнологічних і виробничих секторах відповідно, тоді як Індія та Бразилія мають значну частку робочої сили, що працює в традиційних секторах економіки, таких як сільське господарство та видобуток корисних копалин. Проте в обох цих країнах спостерігається активне зростання технологічних і фінансових секторів, що вказує на поступову трансформацію їхніх трудових ринків.

Порівнюючи економічні виклики, з якими стикаються США, Китай, Індія та Бразилія, стає очевидним, що кожна країна має власний набір проблем, які відображають її унікальну економічну структуру та стадію розвитку. США стикаються зі значною нерівністю в доходах і зростанням державного боргу, проте їхня стійкість підкріплюється технологічним і фінансовим домінуванням. Ці сектори є ключовими рушіями економічного зростання, компенсуючи такі виклики, як потреба в інвестиціях в інфраструктуру та реформування системи охорони здоров'я. На противагу цьому, Китай бореться з надмірною залежністю від промисловості та тиском старіючого населення. Перехід до економіки, орієнтованої на споживача, хоч і має важливе значення для сталого зростання, гальмується нестачею робочої сили через демографічні зміни, тоді як швидка індустріалізація продовжує підживлювати екологічні проблеми. Однак зусилля Китаю, спрямовані на впровадження зелених технологій та досягнення вуглецевої нейтральності до 2060 р., відкривають шлях для майбутніх економічних перетворень.

Тим часом Індія стикається з такими глибоко вкоріненими проблемами, як бідність, дефіцит інфраструктури та високий рівень безробіття в сільській місцевості, де понад 50% робочої сили все ще зайнято в сільському господарстві - секторі, який робить мінімальний внесок у ВВП. Незважаючи на це, ІТ- та фінтех-сектори Індії, що швидко зростають, відкривають можливості для економічного розвитку, а ринок фінтех-технологій, за прогнозами, потроїться до 2025 р. [102]. Технологічне зростання Індії є багатообіцяючою протиположністю ширшим структурним проблемам, хоча бідність і нерівність залишаються значними

бар'єрами на шляху до більш інклюзивного зростання. З іншого боку, Бразилія бореться з політичною нестабільністю та високою нерівністю доходів, що ускладнюється значною залежністю від експорту сировинних товарів. Хоча спроби Бразилії диверсифікувати свою економіку в бік технологій і послуг дають надію на майбутнє зростання, країна залишається вразливою до коливань світових цін на сировинні товари, що підриває економічну стабільність.

Що стосується довгострокових викликів, то старіння населення Китаю становить значний ризик, тоді як Індія працює над подоланням розриву в інфраструктурі та зайнятості за допомогою технологічного розвитку. І Бразилія, і США стикаються з політичними і соціальними проблемами, які перешкоджають їхньому потенціалу зростання. Політична нестабільність Бразилії та залежність від експорту сировинних товарів роблять її дуже вразливою до зовнішніх шоків, тоді як США потребують подальших реформ у сфері охорони здоров'я та інфраструктури для підтримки своєї економічної конкурентоспроможності.

США виділяються як домінуюча геополітична сила, яка керує світовою фінансовою системою та формує міжнародні безпекові альянси. Маючи найбільшу економіку у світі та найвищі військові витрати (\$858 млрд у 2023 р.), їхній вплив не має собі рівних [95]. Стратегічна позиція США також підкріплюється їхнім технологічним домінуванням, особливо в таких сферах, як штучний інтелект, біотехнології та цифрова інфраструктура. Роль США в міжнародних організаціях, таких як НАТО і ООН, ще більше зміцнює їхнє глобальне лідерство, гарантуючи, що їхня політика і дії мають далекосяжний вплив на міжнародні відносини і безпеку.

На противагу цьому, Китай стрімко розширює свій геополітичний вплив, позиціонуючи себе як другу за величиною світову економіку. Завдяки таким ініціативам, як «Один пояс, один шлях» (BRI), Китай інвестує значні кошти в інфраструктурні проекти по всьому світу, зміцнюючи свої економічні та політичні зв'язки з країнами, що розвиваються. Незважаючи на свій економічний вплив, Китай стикається з такими викликами, як напруженість навколо Тайваню і торговельні суперечки, особливо з США. Однак його зростаючі технологічні

можливості і військова модернізація – витрати на оборону в 2023 р. складуть понад 350 мільярдів доларів – підкреслюють його зростаючий вплив в Азійсько-Тихоокеанському регіоні і за його межами [95].

Індія і Бразилія представляють нові геополітичні потуги з більш регіонально орієнтованими стратегіями. Індія стала важливим гравцем в Індо-Тихоокеанському регіоні завдяки зростаючому впливу в таких секторах, як технології і оборона. Її військова експансія та стратегічні партнерства, особливо зі США, роблять її ключовим регіональним гравцем, незважаючи на такі виклики, як прогалини в інфраструктурі та нерівність у доходах. Бразилія, будучи найбільшою економікою Південної Америки, має більш регіональний фокус, насамперед завдяки лідерству в МЕРКОСУР та екологічному порядку денному, пов'язаному з Амазонкою. Геополітична роль Бразилії обмежена політичною нестабільністю та залежністю від експорту сировинних товарів, але залишається важливою в глобальних екологічних та торговельних дискусіях.

Отже, порівняння міжнародної спеціалізації США, Китаю, Індії та Бразилії демонструє різні стратегії економічного розвитку та глобальної ролі кожної з цих країн. США зберігають лідерство завдяки високотехнологічним секторам та фінансам, що зміцнює їхнє домінування в міжнародній економіці та політиці. Китай активно трансформує свою економіку, роблячи акцент на індустріалізації, технологіях та глобальних інфраструктурних ініціативах, що зміщує баланс сил в глобальному контексті. Індія ж зосереджується на ІТ-секторі та послугами, що дозволяє їй займати важливу позицію в економіці знань, а Бразилія залишається ключовим постачальником сировини, зважаючи на свою аграрно-видобувну спеціалізацію, хоча й з обмеженнями, пов'язаними з політичною та економічною нестабільністю.

3.2. Взаємозв'язок територіального поділу праці та світогосподарських зв'язків

Взаємозв'язок територіального поділу праці та світогосподарських зв'язків є важливим аспектом глобальної економіки, оскільки він визначає, як країни та

регіони спеціалізуються на певних видах виробництва та послуг, зокрема залежно від їхніх природних, економічних та технологічних можливостей. Цей поділ сприяє формуванню міждержавних економічних зв'язків, що, у свою чергу, впливають на розвиток міжнародної торгівлі, інвестицій, а також глобальних фінансових та виробничих ланцюгів. Через цей механізм країни можуть максимізувати свої порівняльні переваги, взаємодіючи на основі оптимального використання ресурсів та технологій, що є основою для сталого економічного зростання та стабільності світового ринку. Загалом, взаємозв'язок між територіальним поділом праці та світогосподарськими зв'язками в сучасних міжнародних економічних відносинах можна зрозуміти через кілька ключових моментів:

1. *Спеціалізація та порівняльні переваги.* Територіальний поділ праці дозволяє країнам спеціалізуватися на тих секторах, де вони мають природні або технологічні переваги, що веде до зростання ефективності та зменшення витрат. Наприклад, США мають порівняльні переваги в таких сферах, як технології, фінанси та інновації, завдяки високорозвиненій інфраструктурі, науково-дослідницьким центрам та потужному фінансовому сектору. В результаті, країна активно експортує високотехнологічні продукти, програмне забезпечення, а також надає фінансові послуги, що робить її лідером у сфері інновацій. Індія, в свою чергу, спеціалізується на ІТ-аутсорсингу, надаючи свої послуги багатьом країнам, зокрема США та Великобританії. Завдяки великій кількості висококваліфікованих фахівців та вигідним економічним умовам, Індія стала одним з найбільших постачальників ІТ-послуг у світі [31, с.315].

Подібна спеціалізація також спостерігається в інших країнах, що розвиваються, таких як Бразилія, яка спеціалізується на сільському господарстві та видобутку корисних копалин, зокрема на експорті сої, кави та залізної руди. Завдяки природним ресурсам та оптимальним умовам для агробізнесу, Бразилія займає провідні позиції на світових ринках. Китай, хоча й має великі переваги в промисловості та виробництві, також активно розвиває технологічний сектор, прагнучи стати лідером у таких галузях, як штучний інтелект та 5G. Таким чином, територіальний поділ праці дозволяє країнам зосереджуватися на тих секторах, де

вони мають конкурентні переваги, і активно брати участь у глобальній торгівлі, що сприяє економічному зростанню.

2. Глобальні ланцюги поставок. Глобальні ланцюги поставок є результатом територіального поділу праці, що дозволяє країнам спеціалізуватися на певних етапах виробничого процесу в залежності від їхніх конкурентних переваг. Наприклад, Китай став важливим центром для виробництва завдяки низьким витратам на працю та потужній промисловій базі. Тут відбувається виготовлення компонентів для глобальних брендів, таких як смартфони, електроніка та автомобілі [5, с.110]. Водночас, країни, як США, спеціалізуються на більш інтелектуальних і висококваліфікованих етапах, таких як дизайн, маркетинг та науково-дослідницька діяльність, що дозволяє їм контролювати високу додану вартість на фінальних етапах виробництва. Така модель дозволяє скорочувати витрати на масове виробництво, а також сприяє прискоренню інноваційних процесів у різних сферах.

Іншим прикладом є глобальний ланцюг поставок в автомобільній промисловості, де Бразилія є важливим постачальником сировини, таких як сталеві листи, а також комплектуючих для виробництва автомобілів. Водночас Японія і Німеччина займаються виготовленням висококласних комплектуючих і технічним вдосконаленням транспортних засобів, в той час як країни ЄС і США займаються розробкою інноваційних технологій і виведенням нових моделей на ринок. Цей ланцюг поставок демонструє взаємопов'язаність і взаємозалежність між країнами, де кожна з них спеціалізується на певних етапах, забезпечуючи таким чином ефективність виробничого процесу та сприяючи розвитку світової економіки.

3. Розподіл ресурсів і торгівля. Розподіл природних ресурсів і спеціалізація економік країн суттєво впливають на їх участь у глобальних ланцюгах постачань та міжнародній торгівлі. Наприклад, США мають обмежені природні ресурси порівняно з іншими країнами, але їх економіка сильно орієнтована на технології, фінансові послуги та високоякісне виробництво. Тому США активно імпортують сировину, зокрема нафта та метали, з таких країн, як Бразилія та Канада, для подальшої обробки та виготовлення кінцевої продукції. Крім того, США

експортують інноваційні технології та програмне забезпечення в країни, як Індія та Китай, де ці технології застосовуються у виробництві та для розвитку нових продуктів і послуг [93].

У випадку Китаю, країна має величезні природні ресурси, зокрема вугілля та метали, що дозволяє їй бути основним гравцем у глобальних ланцюгах постачань. Китай є провідним експортером готової продукції, зокрема електроніки, машинобудування та текстилю, завдяки значним інвестиціям у виробничі потужності та інфраструктуру. Однак для підтримки цієї спеціалізації Китай активно імпортує сировину з інших країн, таких як Австралія (вугілля та залізна руда), та працює на покращення своїх технологічних можливостей через співпрацю з країнами, такими як США. Водночас Індія, хоча і має обмежені природні ресурси, зокрема вугілля, орієнтується на розвинутий ІТ-сектор, надаючи послуги аутсорсингу по всьому світу. Ця країна, зокрема, спеціалізується на програмному забезпеченні та обробці даних, експортує ці послуги в розвинені країни, зокрема США та Європу.

Бразилія, з іншого боку, володіє значними природними ресурсами, зокрема лісами, металами та аграрними продуктами, такими як соя, кава та цукор. Завдяки цим ресурсам Бразилія є важливим постачальником сировини для світових ринків. Країна активно експортує свою сільськогосподарську продукцію та нафту, у той час як імпортує високотехнологічні товари, такі як машини та електроніку, з країн, таких як США і Китай. Розподіл ресурсів і спеціалізація цих чотирьох країн створюють глобальну економічну взаємозалежність, де кожна країна виконує свою роль у міжнародному ланцюгу постачань, задовольняючи внутрішні потреби через зовнішню торгівлю та забезпечуючи стабільний економічний розвиток через співпрацю [17].

4. Поширення технологій та інновацій. Міжнародний поділ праці сприяє активному поширенню технологій та інновацій серед країн, що дозволяє інтегрувати економічні відносини на глобальному рівні. Наприклад, США, як світовий лідер у галузі інновацій, активно експортує свої технології, особливо в сферах ІТ, високих технологій, біотехнологій і фінансових послуг. Кремнієва

долина в Каліфорнії є центром розробки програмного забезпечення, де найбільші технологічні компанії, такі як Apple, Google та Microsoft, створюють новітні продукти, які потім використовуються в усьому світі, включаючи країни, що розвиваються, як Індія. ІТ-сектор Індії, у свою чергу, здатний адаптувати ці технології для місцевих умов і пропонувати послуги аутсорсингу, що включають програмування та обробку даних для західних компаній. Цей процес не тільки приносить економічний зиск, але й сприяє розвитку технологічної інфраструктури в Індії [8, с.302].

Китай, будучи світовим виробничим хабом, активно використовує іноземні технології для створення нових продуктів та інновацій. Завдяки зростаючим інвестиціям у дослідження та розробки, Китай став одним із найбільших розробників технологій у таких галузях, як штучний інтелект, електроніка та телекомунікації. Наприклад, компанії, як Huawei та Tencent, є прикладами успішних китайських інноваторів, які не лише виробляють, але й розробляють нові технології для внутрішнього використання та експорт у інші країни. Бразилія, хоча й менше інтегрована у світовий технологічний прогрес порівняно з США чи Китаєм, також робить кроки до розвитку власних інновацій. Країна інвестує в аграрні технології, зокрема в області біотехнологій для агробізнесу, і використовує свої інновації для покращення виробничих процесів, таких як генетичне покращення сільськогосподарських культур. Таким чином, поширення технологій через поділ праці підтримує зростання економік та їх подальшу інтеграцію у глобальну економіку.

5. Політична та економічна залежність. Спеціалізація в економіках різних країн створює значну політичну та економічну залежність, що можна спостерігати на прикладах США, Китаю, Індії та Бразилії. США, маючи розвинену економіку, спеціалізуються на технологіях, фінансах та послугах, що робить їх основними постачальниками високотехнологічної продукції. Водночас Китай, зосереджений на виробництві та експорті сировини та готової продукції, сильно залежить від зовнішніх ринків для збуту своїх товарів. Індія, зі своїм ІТ-сектором, покладається на міжнародні замовлення на програмне забезпечення та аутсорсинг, в той час як

Бразилія, з багатими природними ресурсами, орієнтована на експорт сировини, зокрема, в Китай та інші країни. Ці економічні залежності створюють політичні зв'язки, зокрема через багатосторонні організації, такі як СОТ, а також через двосторонні угоди, спрямовані на забезпечення взаємної вигоди і стабільність міжнародної торгівлі.

6. Глобалізація та доступ до ринків. Бразилія, яка спеціалізується на сільськогосподарських продуктах, таких як соя та кава, постачає ці товари на світові продовольчі ринки, задовольняючи глобальний попит. Водночас США, завдяки розвитку високих технологій, інновацій та фінансових послуг, домінують на ринках, пов'язаних із ІТ, фінансами та передовими технологіями. Китай, з його потужною виробничою базою, експортує широкий спектр товарів, включаючи електроніку та меблі, що дозволяє йому залишатися важливим гравцем на світовому ринку [48]. Індія, зосереджена на аутсорсингу ІТ-послуг, задовольняє потреби глобальних компаній, що потребують програмного забезпечення та технічної підтримки. Такий поділ праці забезпечує транскордонний потік товарів, послуг і капіталу, що є ключовим чинником у розвитку світових економічних зв'язків.

7. Вплив на економічний розвиток. Міжнародний територіальний поділ праці суттєво впливає на економічний розвиток, дозволяючи країнам зосереджуватися на галузях, які відповідають їхнім порівняльним перевагам. Наприклад, Китай, з його розвиненою виробничою базою, зосереджується на виробництві дешевих товарів, що дозволяє країні забезпечувати економічне зростання через експорт. Індія, завдяки розвитку аутсорсингу ІТ-послуг, стає важливим гравцем на глобальному ринку послуг, що стимулює створення нових робочих місць і сприяє росту її економіки. США, зокрема, спеціалізуються на капіталомістких галузях, таких як аерокосмічна та фармацевтична промисловість, що дозволяє їм досягати високих темпів економічного зростання. Бразилія, в свою чергу, зосереджена на аграрному секторі та видобутку природних ресурсів, що забезпечує їй стабільний експорт, хоча залежність від сировинних товарів може призводити до економічної уразливості в умовах коливань світових цін. Такий поділ праці створює економічну

динаміку, стимулюючи інвестиції та створення робочих місць, але також сприяє зростанню нерівності між країнами за рівнем доходу та розвитку.

Таким чином, територіальний поділ праці є основоположним елементом сучасних міжнародних економічних відносин. Він дозволяє країнам спеціалізуватися на своїх сильних сторонах, сприяє створенню глобальних ланцюгів поставок, стимулює торгівлю та інвестиції, а також формує політичні та економічні зв'язки між країнами. Завдяки цьому процесу країни не лише оптимізують власну економіку, але й сприяють інтеграції та взаємозалежності світової економіки.

3.3. Рекомендації щодо розвитку міжнародної спеціалізації в досліджуваних країнах

Пропонуємо рекомендації щодо розвитку міжнародної спеціалізації у США, Китаї, Індії та Бразилії.

США:

- зосередження на інноваціях та технологіях: США повинні продовжувати зосереджуватися на високотехнологічних галузях, включаючи штучний інтелект, біотехнології та відновлювану енергетику. Збільшення інвестицій у наукові дослідження та розробки може зміцнити глобальне лідерство США в інноваціях;

- зміцнювати освіту та навички робочої сили: щоб зберегти свої позиції у висококваліфікованих секторах, США повинні продовжувати інвестувати в STEM-освіту, підвищення кваліфікації та перекваліфікацію, особливо в галузі технологій та передових виробництв.

- диверсифікувати торговельні партнерства: підтримуючи міцні відносини з традиційними торговельними партнерами, США повинні прагнути диверсифікувати свою торговельну мережу, включивши до неї ринки Африки та Азії, що розвиваються, особливо для експорту передових товарів і послуг.

Китай:

- перехід до економіки, орієнтованої на споживача: оскільки Китай продовжує перехід від економіки, орієнтованої на експорт, до економіки, орієнтованої на споживання, зосередження на зміцненні внутрішнього споживання та послуг може допомогти підтримати зростання і зменшити залежність від зовнішнього попиту;

- сприяння інноваціям з високою вартістю: Китай повинен зосередитися на просуванні технологічних інновацій, особливо в таких галузях, як напівпровідники, зелені технології та біотехнології, щоб підвищити свою глобальну конкурентоспроможність і зменшити залежність від іноземних технологій;

- вирішення екологічних проблем: Китай повинен більше інвестувати в сталий розвиток і зелені технології, інтегруючи екологічні міркування в свою економічну модель, щоб забезпечити довгострокове зростання і дотримання міжнародних екологічних стандартів.

Індія:

- посилити розвиток інфраструктури: Індія повинна покращити свою інфраструктуру, особливо в сільській місцевості, для кращої підтримки виробничого сектору та сектору послуг, що сприятиме безперешкодній торгівлі та економічній інтеграції;

- підтримувати зростання секторів високих технологій та досліджень і розробок: спираючись на свої переваги у сфері ІТ та послуг, Індія повинна продовжувати інвестувати в науково-дослідні розробки та інновації, щоб розширити свою присутність у таких високоприбуткових секторах, як штучний інтелект, робототехніка та біотехнології;

- заохочувати практики сталого сільського господарства: оскільки сільське господарство залишається важливим для економіки Індії, просування сталих методів ведення сільського господарства та технологічна інтеграція в секторі можуть підвищити ефективність та експортний потенціал.

Бразилія:

- диверсифікація експортної продукції: Бразилія повинна прагнути зменшити свою залежність від експорту сировинних товарів, зосередившись на

диверсифікації в бік товарів і послуг з вищою доданою вартістю, особливо в таких галузях, як технології, фармацевтика та «зелена» енергетика;

- посилити політичну стабільність та управління: щоб залучити більше іноземних інвестицій і поліпшити умови ведення бізнесу, Бразилія повинна зосередитися на зміцненні політичної стабільності, зниженні рівня корупції та створенні прозорого бізнес-середовища.

- інвестувати у відновлювану енергетику та технології: Бразилія має значний потенціал у сфері відновлюваної енергетики, зокрема вітрової та сонячної. Інвестиції в технології зеленої енергетики можуть зробити Бразилію лідером у сфері сталої енергетики, диверсифікувати її економіку та підвищити глобальну конкурентоспроможність.

Висновки до третього розділу

Порівняльний аналіз територіального поділу праці та його вплив на міжнародні зв'язки дозволяє зрозуміти, як країни використовують свої порівняльні переваги для ефективного розвитку своїх економік. США, Китай, Індія та Бразилія спеціалізуються на різних секторах, що формує їхні ролі в глобальних економічних відносинах. США зосереджуються на високотехнологічних галузях, таких як інформаційні технології та фінанси, Китай – на виробництві та експорті, Індія – на послугах, особливо в ІТ-сфері, а Бразилія займається постачанням сировини та сільськогосподарської продукції. Така спеціалізація допомагає цим країнам стати конкурентоспроможними на міжнародному ринку та взаємозалежними одна від одної.

Взаємозв'язок територіального поділу праці та світогосподарських зв'язків проявляється в тому, що країни, спеціалізуючись на певних продуктах чи послугах, укладають торговельні угоди, що дозволяє їм використовувати ресурси інших країн для виробництва та обміну товарами. Наприклад, Китай активно співпрацює з США та Індією, експортує товари, виготовлені на основі дешевої робочої сили, в той час як США імпортують китайську продукцію і експортують

високотехнологічні товари. Це створює взаємозалежність і сприяє розвитку міжнародних економічних зв'язків.

З огляду на порівняльні переваги, для кожної з країн можна виділити ключові напрямки для розвитку міжнародної спеціалізації. Для США важливо зберегти лідерство в інноваціях, для Китаю – переходити до більш високотехнологічного виробництва, для Індії – покращити інфраструктуру та інвестувати в науково-дослідницькі розробки, а Бразилії слід диверсифікувати економіку і зменшити залежність від сировинних товарів, акцентуючи на експорті інноваційних технологій та послуг.

Розвиток міжнародної спеціалізації може призвести до зміцнення економічних відносин між країнами та їх взаємозалежності. Однак, важливо пам'ятати, що зростаюча глобалізація та спеціалізація також можуть посилити нерівність між країнами, особливо між розвиненими та країнами, що розвиваються. Тому важливо, щоб країни працювали над зменшенням соціально-економічних розривів, покращували умови для інвестицій та сприяли розвитку своїх внутрішніх ринків.

У висновку, територіальний поділ праці та міжнародна спеціалізація є важливими факторами розвитку світової економіки, і для кожної країни правильна стратегія спеціалізації може значно покращити її економічне становище. Важливо враховувати як економічні, так і соціально-політичні аспекти, щоб забезпечити сталий розвиток і збалансовану інтеграцію у світову економіку.

ВИСНОВКИ

1. Визначено, що територіальний поділ праці є процесом, за допомогою якого різні країни спеціалізуються на виробництві певних товарів і послуг відповідно до своїх природних, економічних та технологічних переваг. Це дозволяє країнам ефективно використовувати свої ресурси, знижуючи витрати та підвищуючи продуктивність. Роль територіального поділу праці у міжнародній спеціалізації країн полягає в оптимізації світового виробництва та розподілі економічних функцій між державами, що забезпечує глобальний економічний розвиток. Така спеціалізація сприяє підвищенню конкурентоспроможності країн на міжнародному ринку та зростанню взаємозалежності між національними економіками. Тому, територіальний поділ праці є ключовим механізмом, що забезпечує інтеграцію країн у світогосподарські зв'язки та стимулює розвиток міжнародної торгівлі.

2. Проаналізовано історичний розвиток територіального поділу праці, який проходив через кілька етапів – від сільського господарства до індустріалізації і сучасної глобалізації. З початком глобалізації країни почали спеціалізуватися не тільки на певних výroбах, а й на наданні послуг, зокрема у високотехнологічних галузях. Трансформація територіального поділу праці сприяла більш глибокій взаємозалежності країн, адже виробництво стало розподілятися по всьому світу в залежності від конкурентних переваг. Глобалізація посилила цей процес, адже технології та комунікації дозволяють країнам ефективніше обмінюватися товарами та послугами. У результаті, територіальний поділ праці значно змінився, і країни тепер більше взаємодіють між собою через спеціалізацію у різних сферах економіки.

3. Визначено основні теорії міжнародної спеціалізації, серед яких найвідоміші теорії порівняльних переваг та факторів виробництва. Ці теорії пояснюють, як країни спеціалізуються на виробництві певних товарів і послуг, що дає їм економічні переваги. Практична значущість цих теорій для сучасних економік полягає в тому, що вони допомагають країнам визначати, у яких сферах вони можуть бути найбільш ефективними і конкурентоспроможними.

Застосування теорій міжнародної спеціалізації дозволяє оптимізувати виробничі процеси і підвищити рівень торгівлі між країнами. Отже, ці теорії відіграють важливу роль у розвитку глобальної економіки та формуванні стратегій міжнародної торгівлі.

4. Виокремлено основні фактори, що впливають на формування територіального поділу праці, серед яких важливими є природно-ресурсні, технологічні та соціально-економічні умови. Природно-ресурсні фактори визначають, які галузі можуть розвиватися в конкретних регіонах, залежно від наявності ресурсів. Технологічні умови включають рівень розвитку технологій, який впливає на ефективність виробництва в різних країнах. Соціально-економічні умови, такі як рівень освіти та інфраструктури, також мають значний вплив на спеціалізацію та економічне зростання. Всі ці фактори взаємодіють між собою і формують специфіку міжнародної спеціалізації в різних регіонах світу.

5. Проаналізовано специфіку економік США, Китаю, Індії та Бразилії в контексті їх міжнародної спеціалізації. США є провідним виробником високотехнологічних товарів та послуг, де технологічний сектор займає понад 33% валового внутрішнього продукту (ВВП). Китай, зокрема, спеціалізується на виробництві промислових товарів і є найбільшим експортером у світі, з експортом, що становить близько 18% від глобального обсягу. Індія, у свою чергу, фокусується на інформаційних технологіях та аутсорсингу, де цей сектор приносить близько 8% ВВП країни. Бразилія, як найбільша економіка в Латинській Америці, спеціалізується на сільському господарстві та видобувній промисловості, зокрема на експорті сої, нафти та залізної руди, що складає понад 15% її експорту.

6. Оцінено економічні показники і міжнародну спеціалізацію країн-об'єктів дослідження, зокрема США, Китай, Індію та Бразилію. США, з ВВП понад 26 трлн доларів, мають високий рівень розвитку в технологічному секторі, що дозволяє їм зберігати лідерство в інноваціях і наукових дослідженнях. Китай, з ВВП близько 18 трлн доларів, є світовим лідером з виробництва і експорту промислових товарів, займаючи понад 30% частки світового виробництва. Індія, з ВВП понад 3,7 трлн доларів, має сильну позицію в сфері ІТ-технологій та аутсорсингу, що створює

перспективи для розвитку послуг у майбутньому. Бразилія, з ВВП близько 2 трлн доларів, спеціалізується на сільському господарстві і видобувній промисловості, зокрема будучи найбільшим у світі експортером сої та кави.

7. Надано рекомендації щодо розвитку міжнародної спеціалізації для посилення ролі США, Китаю, Індії та Бразилії в глобальних економічних зв'язках. США слід продовжувати інвестувати в інновації та технології, що дозволить утримати лідерство у високотехнологічних галузях, таких як штучний інтелект та біотехнології. Китаю варто зосередитися на розвитку високоякісних технологій і зменшенні залежності від імпорту передових технологій, щоб посилити свою конкурентоспроможність на світовому ринку. Індія може збільшити інвестиції у виробничі потужності для скорочення залежності від імпортних товарів та розширення виробництва для міжнародного експорту. Бразилії доцільно зосередитися на розвитку нових секторів економіки, таких як відновлювальна енергетика, щоб зменшити залежність від традиційних сировинних ресурсів і підвищити додану вартість своїх товарів на міжнародних ринках.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Біркентале В. В., Василенко В. М. Програмно-цільовий підхід до інвестиційного розвитку територій. *Економіка і організація управління*. 2021. № 2. С. 132–141. URL: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2021.2.13> (дата звернення: 13.11.2024).
2. Демченко О. Падіння Німеччини: як криза нищить промисловість найбільшої економіки ЄС. *LB.ua*. 2023. URL: <https://cutt.ly/UeKM2Moq> (дата звернення: 13.11.2024).
3. Кривенко Н. В. Міжнародний поділ праці: значення, розвиток та вплив. *Стратегія розвитку України*. 2016. № 1. С. 194–202.
4. Максимішин О. М., Трунін К. С. Економічна глобалізація як ефективна форма інтеграції світової економіки : thesis. 2019. URL: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2783> (дата звернення: 13.11.2024).
5. Рябець Н. М. Китай як суб'єкт цифрової глобалізації: програмні засади та перспективи лідерства. *Китаєзнавчі дослідження*. 2021. №3. С. 109–126.
6. Сокирко С. Роль територіального поділу праці у формуванні міжнародної спеціалізації країн в контексті світових економічних відносин. *Збірник матеріалів звітної студентської наукової конференції факультету управління, економіки та права Львівського національного університету природокористування за результатами науково-дослідної роботи у 2023 р.* Дубляни, 2024. С.122–124.
7. Чернега М. Концепція регіону та територіальний поділ праці. URL: <https://cutt.ly/aeKVPXtw> (дата звернення: 13.11.2024).
8. Швидка О., Бородавко О., Торський І. Глобальні тенденції розвитку світового ринку інформаційних технологій: виклики та можливості для ІТ-підприємств. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 2. С. 300–304. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-12-41> (дата звернення: 14.11.2024).

9. 2023's record solar surge explained in six charts. *Ember*. 2024. URL: <http://surl.li/mbdhmz> (date of access: 15.11.2024).
10. Accelerating the 5G Economy in the US. *Boston Consulting Group*. 2024. URL: <http://surl.li/gzsjf> (date of access: 15.11.2024).
11. Acemoglu D. Power and Progress: Our Thousand-Year Struggle over Technology and Prosperity. PublicAffairs, 2023. URL: <https://cutt.ly/eeKMK5Es> (date of access: 13.11.2024).
12. Annual report fiscal year 2023. *U.S. economic development administration*. URL: <http://surl.li/jwrpdx> (date of access: 15.11.2024).
13. Average Salaries in China. *China Briefing News*. 2023. URL: <http://surl.li/ppiaye> (date of access: 15.11.2024).
14. Baldwin R. The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization (excerpts). *Journal of Economic Sociology*. 2017. Vol. 18 №. 5. P. 40–51. URL: <https://doi.org/10.17323/1726-3247-2017-5-40-51> (date of access: 13.11.2024).
15. Belke A., Gros D. The slowdown in trade: end of the «globalisation hype» and a return to normal?*. *Journal of Economics and Finance*. 2019. URL: <https://doi.org/10.1007/s12197-019-09498-0> (date of access: 13.11.2024).
16. Brazil – Employment by economic sector 2012-2022. *Statista*. URL: <http://surl.li/iuncih> (date of access: 15.11.2024).
17. Brazil and the world market in the development of technologies for the production of second-generation ethanol / D. de C. L. e Penalva Santos et al. *Alexandria Engineering Journal*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1016/j.aej.2022.09.004> (date of access: 15.11.2024).
18. Brazil Wind and solar will help Brazil manage the impact of climate variability on hydro and rising demand. *Ember*. 2023. URL: <http://surl.li/aewhal> (date of access: 15.11.2024).
19. Brazil: monthly income per capita by gender 2023. *Statista*. URL: <http://surl.li/tkrfyw> (date of access: 15.11.2024).
20. Brazil's Path to Digital Inclusion. *WSA*. 2024. URL: <http://surl.li/keirul> (date of access: 15.11.2024).

21. Brynjolfsson E., McAfee A. *Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. Norton & Company, Incorporated, W. W., 2014. 304 p. URL: <https://cutt.ly/AeKMZLvq> (date of access: 13.11.2024).
22. California. *United States Trade Representative*. 2024. URL: <http://surl.li/oqbhdg> (date of access: 15.11.2024).
23. China boosts job efforts for 12.22 million college 2025 grads. *People's Daily Online*. 2024. URL: <http://surl.li/wytpry> (date of access: 15.11.2024).
24. China Economic Update. *The World Bank*. 2023. URL: <http://surl.li/yyjlgf> (date of access: 15.11.2024).
25. China's Belt and Road Initiative turns 10. Here's what to know. *World Economic Forum*. 2023. URL: <http://surl.li/gpkjsj> (date of access: 15.11.2024).
26. China's FDI Trends 2024: Key Sources, Destinations, and Sectors. *China Briefing News*. URL: <http://surl.li/dwntci> (date of access: 15.11.2024).
27. China's Labor Force – Data, Trends, and Future Outlook. *China Briefing News*. URL: <http://surl.li/bwqmh> (date of access: 15.11.2024).
28. Coal Production by Country. *Worldometer*. 2024. URL: <http://surl.li/hqrsqy> (date of access: 15.11.2024).
29. Coffee Production by Country. *Mekko Graphics*. 2020. URL: <http://surl.li/imxbzu> (date of access: 15.11.2024).
30. *Digital India Portal*. URL: <http://surl.li/bxqzan> (дата звернення: 14.11.2024).
31. Domowitz I., Steil B. Securities Trading. *Technological Innovation and Economic Performance*. 2021. P. 314–326. URL: <https://doi.org/10.2307/j.ctv1mjqv2j.17> (date of access: 15.11.2024).
32. *Economic Development and the Division of Labor* / ed. by X. Yang. Malden, MA, USA : Blackwell Publishing Ltd, 2018. URL: <https://doi.org/10.1002/9780470752036> (date of access: 13.11.2024).
33. Employment by major industry sector. *U.S. Bureau of Labor Statistics*. 2024. URL: <http://surl.li/xhovpd> (date of access: 15.11.2024).

34. Employment Cost Index – September 2024. *U.S. Bureau of Labor Statistics*. 2024. URL: <http://surl.li/gtdrbp> (date of access: 15.11.2024).
35. Employment in Brazil. *Statista*. URL: <http://surl.li/dyauzk> (date of access: 15.11.2024).
36. Financing India's MSMEs. *The World Bank*. 2019. URL: <http://surl.li/nrnjpe> (date of access: 15.11.2024).
37. First National Conference on Logistics with the States. *India Logistics*. 2022. URL: <http://surl.li/rupszd> (date of access: 15.11.2024).
38. Florida R. L. New Urban Crisis: How Our Cities Are Increasing Inequality, Deepening Segregation, and Failing the Middle Class-And What We Can Do about It. Basic Books, 2017. URL: <https://cutt.ly/ueKVTM7m> (date of access: 13.11.2024).
39. Gaspar J. M. Paul Krugman: contributions to Geography and Trade. *Letters in Spatial and Resource Sciences*. 2020. Vol. 13. № 1. P. 99–115. URL: <https://doi.org/10.1007/s12076-020-00247-0> (date of access: 13.11.2024).
40. Genetic Network Architecture and Environmental Cues Drive Spatial Organization of Phenotypic Division of Labor in *Streptomyces coelicolor* / V. M. Zacharia et al. *mBio*. 2021. URL: <https://doi.org/10.1128/mbio.00794-21> (date of access: 15.11.2024).
41. Gereffi G., Lim H.-C., Lee J. Trade policies, firm strategies, and adaptive reconfigurations of global value chains. *Journal of International Business Policy*. 2021. URL: <https://doi.org/10.1057/s42214-021-00102-z> (date of access: 13.11.2024).
42. Global Innovation Index: Global Innovation Index. *The World Bank Group*. URL: <http://surl.li/rginzw> (date of access: 15.11.2024).
43. Global oil production by country 2023. *Statista*. URL: <http://surl.li/xwjlad> (date of access: 15.11.2024).
44. Global Seaborne Iron Ore Trade in 2023. *The Coal Trader*. URL: <http://surl.li/yiwvxw> (date of access: 15.11.2024).
45. Gonzalez C. Climate Change, Race, and Migration. *Journal of Law and Political Economy*. 2020. Vol. 1. № 1. URL: <https://doi.org/10.5070/lp61146501> (date of access: 15.11.2024).

46. Gooptu S., Bros C., Chowdhury S. R. Estimating Skill Mismatch in the Indian Labour Market: A Regional Dimension. *Global Business Review*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1177/09721509221146400> (date of access: 15.11.2024).
47. Gross domestic product 2023. *World Bank*. URL: <http://surl.li/zzzvan> (date of access: 15.11.2024).
48. Hanson G. Who Will Fill China's Shoes? The Global Evolution of Labor-Intensive Manufacturing. *SSRN Electronic Journal*. 2020. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3766567> (date of access: 15.11.2024).
49. Here's how China is dealing with its rapidly ageing population. *World Economic Forum*. 2024. URL: <http://surl.li/qmmzqi> (date of access: 15.11.2024).
50. Hidalgo C. A., Hausmann R. The building blocks of economic complexity. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 2019. Vol. 106. № 26. URL: <https://doi.org/10.1073/pnas.0900943106> (date of access: 13.11.2024).
51. Hutorov A. O., Hutorova O. O. The Theoretical and Methodological Principles of Elaborating the Agricultural Cooperation as a Part of the Development of the Agrarian System of Ukraine. *The problems of economy*. 2022. Vol. 3. № 53. P. 27–34. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-3-27-34> (date of access: 13.11.2024).
52. India – Labor Force. *TRADING ECONOMICS*. URL: <http://surl.li/anawbz> (date of access: 15.11.2024).
53. India. *World Bank Gender Data Portal*. URL: <http://surl.li/uqgyyb> (date of access: 15.11.2024).
54. India: FDI equity inflow amount for computer hardware and software sector 2024. *Statista*. URL: <http://surl.li/jwdnir> (date of access: 15.11.2024).
55. India: IT-BPM industry share in GDP 2025. *Statista*. URL: <http://surl.li/gpfbef> (date of access: 15.11.2024).
56. India's IT Services Market Grows by 6.6% in 2023 as Enterprises Focus on Critical Projects. *IDC: The premier global market intelligence company*. 2024. URL: <http://surl.li/xahwdi> (date of access: 15.11.2024).

57. Insights S. R. P. L. G. IT Outsourcing Market Size is Projected to Reach USD 770.98 Billion by 2032, Growing at a CAGR of 9.3%: Straits Research. *GlobeNewswire News Room*. 2023. URL: <http://surl.li/ehxsmr> (date of access: 15.11.2024).
58. Kaczmarczyk P. Foreign Direct Investment in Neoclassical Theory of International Trade: A Conceptual Weak Spot. *International Journal of Political Economy*. 2023. Vol. 52. № 1. P. 70–87. URL: <https://doi.org/10.1080/08911916.2023.2186054> (date of access: 13.11.2024).
59. Knitwear exports from Tirupur hit, outlook subdued. *The Financial Express*. URL: <http://surl.li/uezznf> (date of access: 15.11.2024).
60. Krugman P. Development, Geography, and Economic Theory. The MIT Press, 1995. URL: <https://doi.org/10.7551/mitpress/2389.001.0001> (date of access: 13.11.2024).
61. Labor force projections to 2024: the labor force is growing, but slowly. *Bureau of Labor Statistics*. URL: <http://surl.li/wxvlpk> (date of access: 15.11.2024).
62. List of Top 10 Iron Ore-Producing Countries in the World 2024. *GeeksforGeeks*. 2023. URL: <http://surl.li/rhhgoz> (date of access: 15.11.2024).
63. Loehlein N. Rivers of Steel: The Economic Development of Seattle During the Rail Age, 1870-1920. Portland State University Library, 2020. URL: <https://doi.org/10.15760/geogmaster.13> (date of access: 13.11.2024).
64. Made in Germany більше не працює: чому Volkswagen змушений закрити заводи. *Економічна правда*. 2024. URL: <https://cutt.ly/teKM2zhz> (дата звернення: 13.11.2024).
65. Major Ports in the US: A Guide to the Largest and Busiest Ports. *Visiwise Blog*. 2024. URL: <http://surl.li/hntsoh> (date of access: 15.11.2024).
66. Metals and exports: Leveraging India's competitive advantage in global trade. *The Financial Express*. 2023. URL: <http://surl.li/nfzorn> (date of access: 15.11.2024).

67. Mokyr J. Editor's Introduction: The New Economic History and the Industrial Revolution. *The British Industrial Revolution*. 2018. P. 1–127. URL: <https://doi.org/10.4324/9780429494567-1> (date of access: 13.11.2024).
68. Murdock C. W. Why Ricardo's Theory of Comparative Advantage Regarding Foreign Trade Doesn't Work in Today's Global Economy: Labor Arbitrage, Disloyal Capital, WTO Violations and National Security Implications. *SSRN Electronic Journal*. 2019. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3373832> (date of access: 13.11.2024).
69. Net foreign direct investment in Brazil 2023. *Statista*. URL: <http://surl.li/ctuhuf> (date of access: 15.11.2024).
70. New Federal Data Show More Adults Earning College Degrees. *Lumina Foundation*. 2024. URL: <http://surl.li/mddyua> (date of access: 15.11.2024).
71. Oprime P. C., Martins Tristão H., Lopes Pimenta M. Relationships, cooperation and development in a Brazilian industrial cluster. *International Journal of Productivity and Performance Management*. 2021. Vol. 60. № 2. P. 115–131. URL: <https://doi.org/10.1108/17410401111101467> (date of access: 15.11.2024).
72. Pais I. Digital Platforms and the Transformations in the Division of Labor. *Handbook of Labor, Human Resources and Population Economics*. Cham, 2019. P. 1–16. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-57365-6_16-1 (date of access: 13.11.2024).
73. Porter M. E. Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy. *Economic Development Quarterly*. 2020. Vol. 14. № 1. P. 15–34. URL: <https://doi.org/10.1177/089124240001400105> (date of access: 13.11.2024).
74. Ramos C. N. Texas' oil and gas production surges even as federal government clamps down on environmental regulations. *The Texas Tribune*. 2024. URL: <http://surl.li/ekvblk> (date of access: 15.11.2024).
75. Rebuttal to Citigroup's Research Report on Employment in India. *Ministry of Labour & Employment*. URL: <http://surl.li/qqsiqu> (date of access: 15.11.2024).
76. Renewable energy in India. *Statista*. URL: <http://surl.li/lbkwrj> (date of access: 15.11.2024).

77. Rice production worldwide by country 2023. *Statista*. URL: <http://surl.li/lponwc> (date of access: 15.11.2024).
78. Sachs J. D. The Ages of Globalization: Geography, Technology, and Institutions. Columbia University Press, 2020. 280 p. URL: <https://cutt.ly/OeKVTwhH> (date of access: 13.11.2024).
79. Sachs J. D. The Economy of Francesco and the Age of Sustainable Development. *Contributions to Economics*. Cham, 2023. P. 185–203. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-23324-1_15 (date of access: 13.11.2024).
80. Sassen S. Neither global nor national: novel assemblages of territory, authority and rights. *Ethics & Global Politics*. 2018. Vol. 1. № 1-2. P. 61–79. URL: <https://doi.org/10.3402/egp.v1i1.1814> (date of access: 13.11.2024).
81. Scott A. J. Industrial Organization and Location: Division of Labor, the Firm, and Spatial Process. *Economic Geography*. 1986. Vol. 62. № 3. P. 215. URL: <https://doi.org/10.2307/144006> (date of access: 13.11.2024).
82. Shafer K., Scheibling C., Milkie M. A. The Division of Domestic Labor before and during the COVID-19 Pandemic in Canada: Stagnation versus Shifts in Fathers' Contributions. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*. 2020. Vol. 57. № 4. P. 523–549. URL: <https://doi.org/10.1111/cars.12315> (date of access: 15.11.2024).
83. Simpson S. D. Top Agricultural Producing Countries. *Investopedia*. 2023. URL: <http://surl.li/tsbzmf> (date of access: 15.11.2024).
84. Stehr N. Winds of Change. *Knowledge Capitalism*. New York, 2022. P. 321–327. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003296157-5> (date of access: 13.11.2024).
85. Stiglitz J. E. The world economy: Where to after the pandemic? Rethinking global cooperation. *Journal of Policy Modeling*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2022.09.011> (date of access: 13.11.2024).
86. Sturgeon T. J. Measuring global value chains. *Handbook on Global Value Chains*. 2019. P. 77–90. URL: <https://doi.org/10.4337/9781788113779.00009> (date of access: 13.11.2024).

87. Sustainable economic development in India: The dynamics between financial inclusion, ICT development, and economic growth / R. P. Pradhan et al. *Technological Forecasting and Social Change*. 2021. Vol. 169. URL: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.120758> (date of access: 15.11.2024).
88. Textiles (HS Section: XI) Product Trade, Exporters and Importers. *The Observatory of Economic Complexity*. URL: <http://surl.li/oeafkr> (date of access: 15.11.2024).
89. The global polarisation of remote work / F. Braesemann et al. *PLOS ONE*. 2022. Vol. 17. № 10. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0274630> (date of access: 15.11.2024).
90. The State of Global VC. *Dealroom.co*. 2024. URL: <http://surl.li/avjkmi> (date of access: 15.11.2024).
91. Top 10 Busiest Ports in the World. *TEC Containers*. URL: <http://surl.li/agmccm> (date of access: 15.11.2024).
92. Top 10 Electronics Exporters and Manufacturing Countries 2022. *Eximpedia*. 2023. URL: <http://surl.li/jgzfpx> (date of access: 15.11.2024).
93. Trade-offs between Group Fairness Metrics in Societal Resource Allocation / T. Mashiat et al. *FACCT '22: 2022 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency*, Seoul Republic of Korea. New York, NY, USA, 2022. URL: <https://doi.org/10.1145/3531146.3533171> (date of access: 15.11.2024).
94. Transcript: Secretary Buttigieg Remarks at Ports of Los Angeles and Long Beach. *U.S. Department of Transportation*. 2022. URL: <http://surl.li/lgioqj> (date of access: 15.11.2024).
95. Trends in world military expenditure, 2023. *SIPRI Fact Sheet*. URL: <http://surl.li/clenxm> (date of access: 26.11.2024).
96. U.S. R&D Increased by \$72 Billion in 2021 to \$789 Billion; Estimate for 2022 Indicates Further Increase to \$886 Billion. *NSF – National Science Foundation*. URL: <http://surl.li/nuvenl> (date of access: 15.11.2024).

97. Ugeda L. Regional development and challenges for the legal construction of Northeast. *Mercator*. 2020. Vol. 19. № 2020. P. 1–14. URL: <https://doi.org/10.4215/rm2020.e19016> (date of access: 15.11.2024).
98. Understanding Rail Transport Market Trends: The China-Europe Railway Influence. 准时达国际供应链管理有限公司. 2024. URL: <http://surl.li/sqlmbu> (date of access: 15.11.2024).
99. Unlocking Brazil's Maritime Trade: Insights into Ports, Infrastructure, and Challenges. *Novatrade Brazil*. 2024. URL: <http://surl.li/hsgmvc> (date of access: 15.11.2024).
100. Unveiling the spatial dynamics of climate impact on rice yield in India / S. Mohapatra et al. *Economic Analysis and Policy*. 2024. URL: <https://doi.org/10.1016/j.eap.2024.07.021> (date of access: 15.11.2024).
101. Weilan Z. Chinese agricultural experts see great potential for soybean imports from Russia, a win-win cooperation . *Global Times*. 2024. URL: <http://surl.li/zlntnn> (date of access: 15.11.2024).
102. What are India's key economic priorities and growth sectors?. *British Council*. 2023. URL: <http://surl.li/dshpor> (date of access: 15.11.2024).